

Hiiumaa kalanduspiirkonna tegevusstrateegia 2030+

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	4
2. PIIRKONNA HETKEOLUKORRA KIRJELDUS	5
2.1. Haldusjaotus	5
2.2. Rahvastik	5
2.3. Majandus	7
2.3.1. Võimalused majandustegevuse mitmekesistamiseks	10
2.4. Looduskaitsevööndid	11
2.5. Veealade keskkonnaseisund	13
2.6. Loodusressursid	14
2.7. Kalapüük	16
2.7.1. Rannapüük	16
2.7.2. Traalpüük	17
2.7.3. Harrastuspüük	17
2.8. Kalavarude olukord	17
2.9. Laevastik	20
2.10. Sadamad ja lossimiskohad	21
2.11. Kala töötlemine ja otseturustamine	23
2.12. Vesiviljelus	24
2.13. Kala tarbimine ja selle muutused	25
2.14. Kalanduse tuntus piirkonnas	26
3. PIIRKONNA ARENGUVAJADUSTE JA POTENTIAALI ANALÜÜS	27
4. TEGEVUSSTRATEEGIA EESMÄRGID	33
4.1. Esimene tegevussuund: vee-eluressursside väärimine ja otseturustamine	33
4.2. Teine tegevussuund: sadamate taristu parendamine ja pakutavate teenuste mitmekesistamine	34
4.3. Kolmas tegevussuund: majandustegevuste mitmekesistamine	35
4.4. Neljas tegevussuund: looduskeskkonna tingimuste parendamine	35
4.5. Viies tegevussuund: kalandus- ja merendustraditsioonide edendamine	36
4.6. Kuues tegevussuund: kalurite teadmiste ja oskuste edendamine	36
4.7. Strateegia lõimitus	37
4.8. Seosed muude arengukavade ja strateegiatega	37
5. KOGUKONNA KAASAMISE PROTSESS	41
6. TEGEVUSRÜHMA ÜLEVAADE, STRATEEGIA SEIRE JA HINDAMISE KORD	42
6.1. Kohaliku tegevusrühma töökorraldus	42
6.2. Huvirühmade võimekuse tõstmine taotluste koostamiseks ja elluviimiseks	44
6.3. Eelmise EMKF perioodi tulemuste ja strateegia eesmärkide täitmise analüüs	44
Ülevaade eesmärkide täitmisest	45
6.4. Kommunikatsiooniplaan	49
6.5. Projektide seire ja kohaliku strateegia hindamine	49
7. RAHASTAMISKAVA	51

LISAD	50
LISA 1. PIIRKONNA TOWS	50
LISA 2. SADAMATE NIMEKIRI	54
LISA 3. LOSSIMISKOHTADE ÜLEVAADE	71
LISA 4. TEGEVUSSTRATEEGIA KOOSTAMISSE KAASATUD OSALEJAD	73

2. SISSEJUHATUS

Hiiumaa kalanduspiirkond käsitleb Hiiu maakonda tervikuna, hõlmates nii Hiiumaa saart kui ka Kassarit ning ümbritsevat rannikumerd. Strateegia hõlmab kalanduspiirkonnas Hiiumaa kõiki viite osavalda: Emmaste, Käina, Kärkla, Kõrgessaare ja Pühalepa.

Strateegia nägemus Hiiumaa kalanduspiirkonnast aastal 2030 on järgmine: Hiiumaa kalanduspiirkonnas on aktiivses kasutuses pidevalt arenev multifunktsionaalsete teenustega sadamate võrgustik. Rannakalandus ja sellega seotud mitmekülgsed tegevused tagavad kaluritele piisava sissetuleku. Hiiumaa kalurid on konkurentsivõimelised, nende tooted ja teenused on kõrgelt hinnatud ja tuntud nii maakonnas kui ka väljaspool. Rannakalandus panustab elurikkuse hoidmise, looduskeskkonna säilimisse ja kliimamuutustega kohanemisse. Hiiumaa olulisemad jõesuudmed on kalade kuderändeks avatud. Hiiumaal toimuvad mitmed rannakalandusega seotud traditsioonilised üritused, mis toovad külastajaid nii maakonnast kui ka väljastpoolt ja panustavad kalanduse kuvandi paranemisse.

Hiiumaa kalanduspiirkonna tegevusstrateegias 2023–2030 nähakse ette kuue tegevussuuna rakendamist:

1. esimene tegevussuund: vee-eluressursside väärindamine ja otseturustamine;
2. teine tegevussuund: sadamate taristu parendamine ja pakutavate teenuste mitmekesistamine;
3. kolmas tegevussuund: majandustegevuse mitmekesistamine;
4. neljas tegevussuund: looduskeskkonna tingimuste parendamine;
5. viies tegevussuund: kalandus- ja merendustraditsioonide edendamine;
6. kuues tegevussuund: kalurite teadmiste ja oskuste edendamine.

Strateegiat ja tegevussuundi viivad lisaks MTÜ-le Hiiukala projektide kaudu ellu piirkonna kalurid, kalatöötajad, kohalikud omavalitsused, sektorivälised ettevõtjad ning ühingud. Toetatavad projektid valitakse iga-aastaste taotlusvoorude käigus kohaliku hindamiskomisjoni poolt, kuhu kuuluvad nii kalurkonna kui erinevate elualade esindajad.

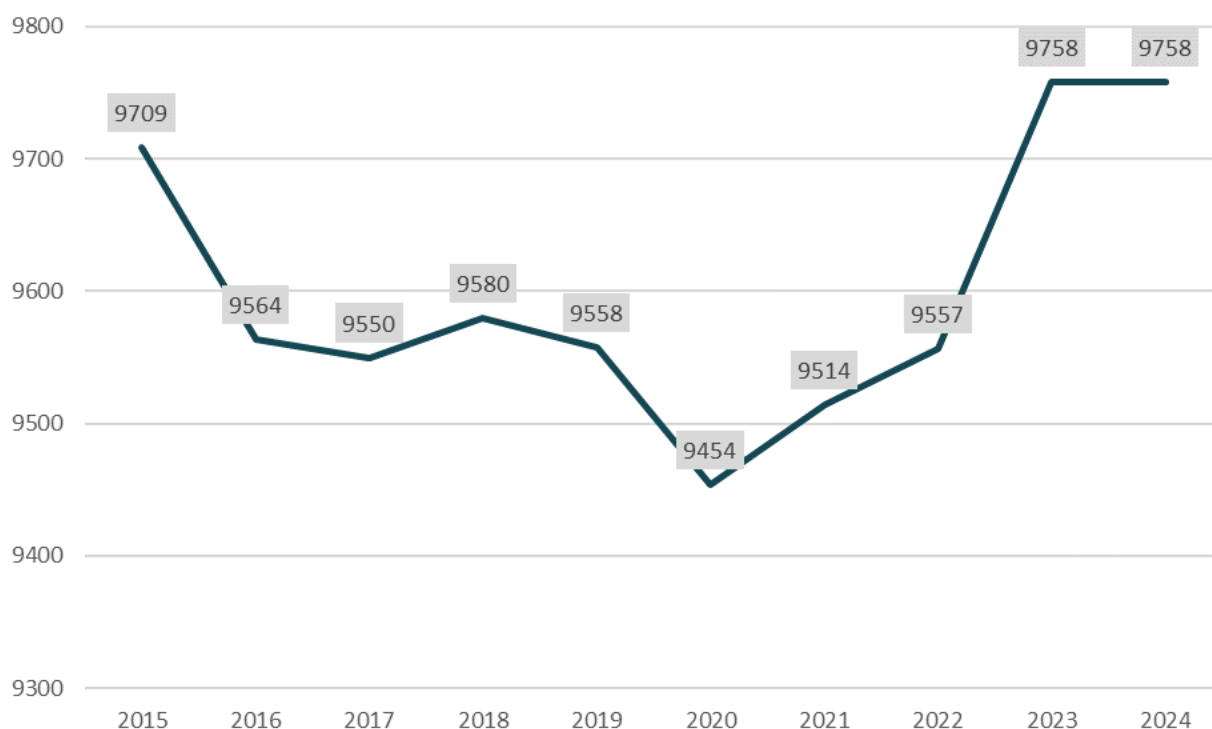
3. PIIRKONNA HETKEOLUKORRA KIRJELDUS

3.1. HALDUSJAOTUS

Hiiumaa kalanduspiirkond hõlmab Hiiumaad tervikuna. Hiiumaa on Eesti väikseim maakond, kus on üks omavalitsus – Hiiumaa vald. Omavalitsus jaguneb viieks osavallaks: Emmaste, Käina, Kärkla, Kõrgessaare ja Pühalepa. Hiiumaa on Eesti suuruselt teine saar, mille pindala on 1 033 ruutkilomeetrit¹. Hiiumaa rannajoone pikkus on üle 300 kilomeetri ja seda ümbritseb ligi 200 väikesaart².

3.2. RAHVASTIK

Rahvastikuregistri andmetel elas Hiiumaal 2024. aasta 1. jaanuari seisuga 9 758 inimest³. Viimasel kümnel aastal on Hiiumaa elanike arv Rahvastikuregistri andmetel püsinud võrdlemisi stabiilsena (Joonis 1).

JOONIS 1. HIIUMAA ELANIKE ARV AASTATEL 2015–2024 (ALLIKAS: RAHVASTIKUREGISTER⁴).

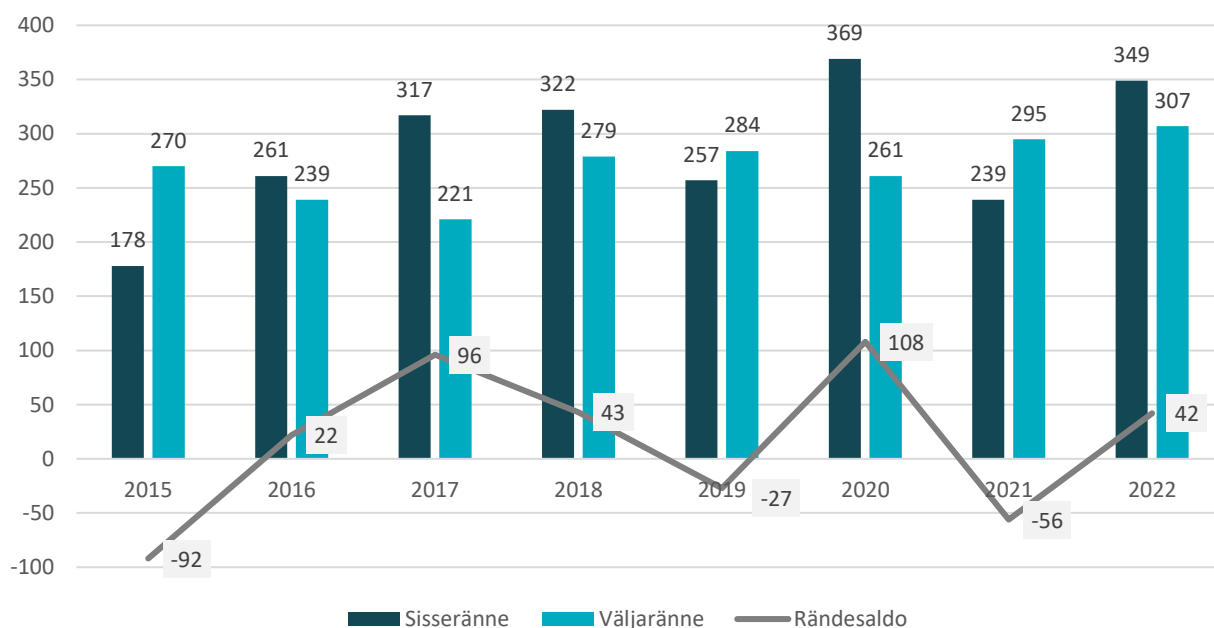
Saare rändesaldo olnud valdavalt positiivne (kaheksa aasta keskmine +17; Joonis 2). Näiteks 2022. aastal oli sisse- ja väljaränne 42 võrra suurem kui aasta enne seda.

¹ Statistikaamet, RV0291U: Rahvaarv, pindala ja asustustihedus

² Hiiumaa, <https://hiiumaa.ee/hiiumaast/>

³ Rahvastikuregister, <https://www.elvl.ee/elanike-arv>

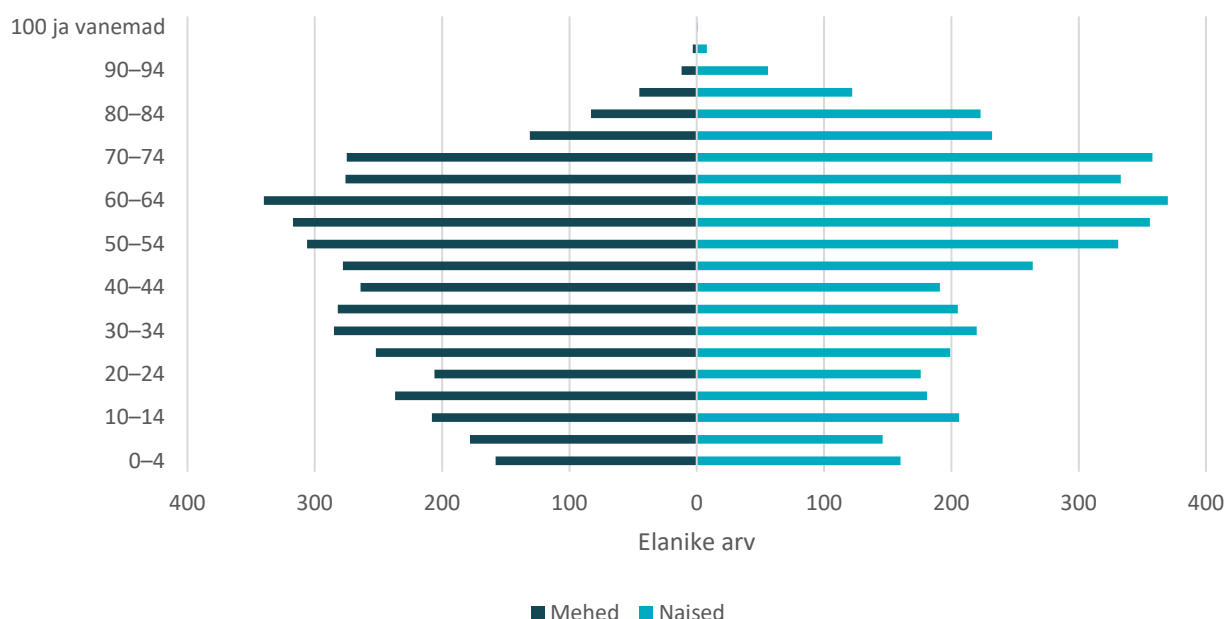
⁴ Rahvastikuregister, <https://www.elvl.ee/elanike-arv>

JOONIS 2. SISSE- JA VÄLJARÄNNE HIIU MAAKONNAS AASTATEL 2015–2022 (ALLIKAS: STATISTIKAAMET⁵).

2023. aasta maakonna elanikkonna soo-vanuskooesisust on näha (Joonis 3), et nooremad vanuserühmad on väiksemad kui vanemad vanuserühmad. See tähendab, et **maakonna elanikkond on vananev**. Kõige arvukamad vanuserühmad jäävad vahemikku 50 kuni 74 eluaastat – neis kõigis on elanikke üle 600 inimese.

⁵ Statistikaamet, RVR02: Ränne

JOONIS 3. HIIUMAA RAHVASTIKU SOO-VANUSJAOTUS 2023. AASTAL (ALLIKAS: STATISTIKAAMET⁶).

Nooremate vanuserühmade pealekasv liigub vähenemas joones, jäädes vanuserühmiti 300–400 inimese vahele. Laias laastus saame öelda, et lähikümnnendil sisenevad viljakasse ikka mõnevõrra väiksemad põlvkonnad, mis võib tuua kaasa sündide arvu jätkuva kahanemise.

Hiiumaale on iseloomulik **hõre asustus**. Maakonna keskmine asustustihedus (8,2 in/km) on ligi neli korda madalam kui Eesti keskmine asustustihedus (31,4 in/km²)⁷. Hiiumaa on Eesti kõige hõredama asustusega maakond. Mitmete looduslike tingimuste (näiteks suured metsamassiivid ja soine ala Hiiumaa keskosas) tõttu on asustus koondunud eelkõige ranniku lähiste⁸. Hiiumaa elanikkonnast 36% ehk veidi üle 3000 inimese elab saare ainukeses linnas Kärdlas.

3.3. MAJANDUS

Hiiumaa sisemajanduse koguprodukt (SKP) 2021. aastal jooksevhindades oli 132,4 miljonit eurot, mis moodustab kogu Eesti majanduse SKP-st (31,4 miljardit eurot) 0,4%⁹. Sealjuures annab Harjumaa koos Tallinnaga 63,1%, Tartumaa 11,2% ja Ida-Virumaa 5,8%. Ülejäänud maakondade osatähtsus riigi SKP-s jääb kuni nelja protsendi juurde. Võrreldes kümne aasta taguse ajaga on **Hiiumaa SKP tõusnud pea kahekordseks** (2013. aastal oli Hiiumaa SKP jooksevhindades 66,9 miljonit eurot).

Hiiumaa SKP elaniku kohta oli 2021. aastal 15 490 eurot, mis on 65,6% Eesti keskmisest. Selle näitajaga jääb Hiiumaa alla üksnes Tallinnale (37 033 eurot), Harjumaale (32 446 eurot), Tartule (24 301 eurot),

⁶ Statistikaamet, RV0282U: Rahvastik 2017. aasta haldusreformi järgselt

⁷ Statistikaamet, RV0291U: Rahvaarv, pindala ja asustustihedus

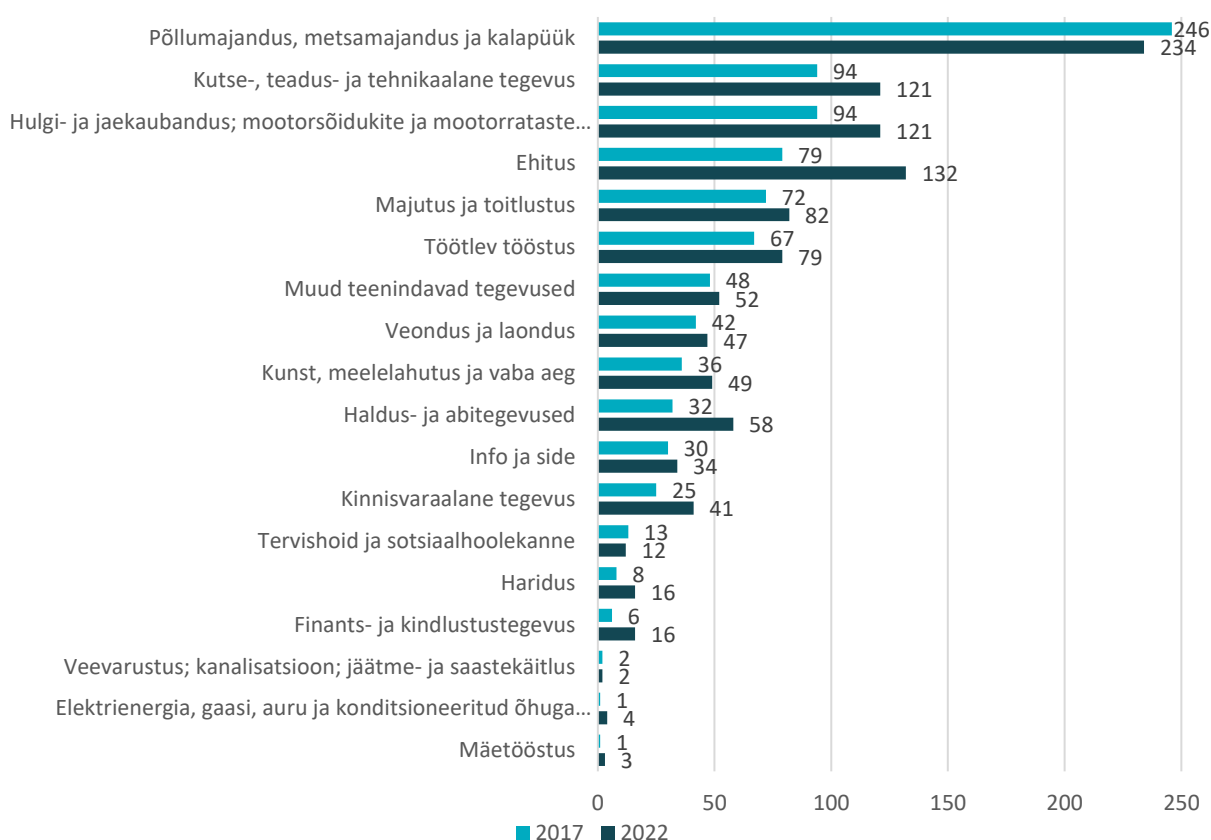
⁸ Hiiumaa haridusvõrgu analüüs (2022),

<https://vald.hiiumaa.ee/documents/17721527/18592717/Hiiumaa+valla+haridusanal%C3%BC%C3%BCs+ja+teenusv%C3%B5plik.pdf/>

⁹ Statistikaamet, RAA0050: Sisemajanduse koguprodukt

Tartumaale (22 460 eurot), Järvamaale (16 583 eurot) ja Viljandimaale (16 057 eurot). **Võrreldes 2020. aastaga on SKP elaniku kohta tõusnud Hiiumaal rohkem kui 3000 euro võrra.**

Joonis 4 annab ülevaate Hiiumaa ettevõtluse struktuurist ja suundumustest. Enim ettevõtteid¹⁰ tegutseb 2022. aasta seisuga **põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas** (234). Võrreldes 2017. aastaga on valdkonnas tegutsevate ettevõtete arv 12 võrra vähenenud. Suurimad muutused on toimunud kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse, hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite remondi, ehituse ja haldus- ja abitegevuste valdkondades – igale nimetatud tegevusalale on võrreldes 2017. aastaga lisandunud rohkem kui 25 ettevõtet. **Enim on kasvanud ehitusvaldkonna ettevõtete arv (+53).** Kõikide tegevusalade ettevõtete arv kokku on alates 2017. aastast kasvanud 207 võrra ehk ligi 19% (896 ettevõttest 1103 ettevõtteeni).

JOONIS 4. HIIUMAA MAJANDUSÜKSUSED TEGEVUSALA JÄRGI AASTATEL 2017 JA 2022 (ALLIKAS: STATISTIKAAMET¹¹).

Töötajate arvu järgi on 2022. aastal **suurem osa ettevõtetest väikesed, st vähem kui 10 töötajaga**. 22 ettevõttes töötab 10 kuni 49 inimest ning 8 ettevõttes 50 kuni 249 inimest¹².

Tööhõive määr¹³ oli 2022. aastal 15- kuni 74-aastaste Hiiumaa elanike seas 70,8%, mis on Eesti üks kõrgemaid näitajaid (Joonis 5). Kõrgem tööhõive määr on üksnes Harjumaal (74,3%) ja Tartumaal (71,5%).

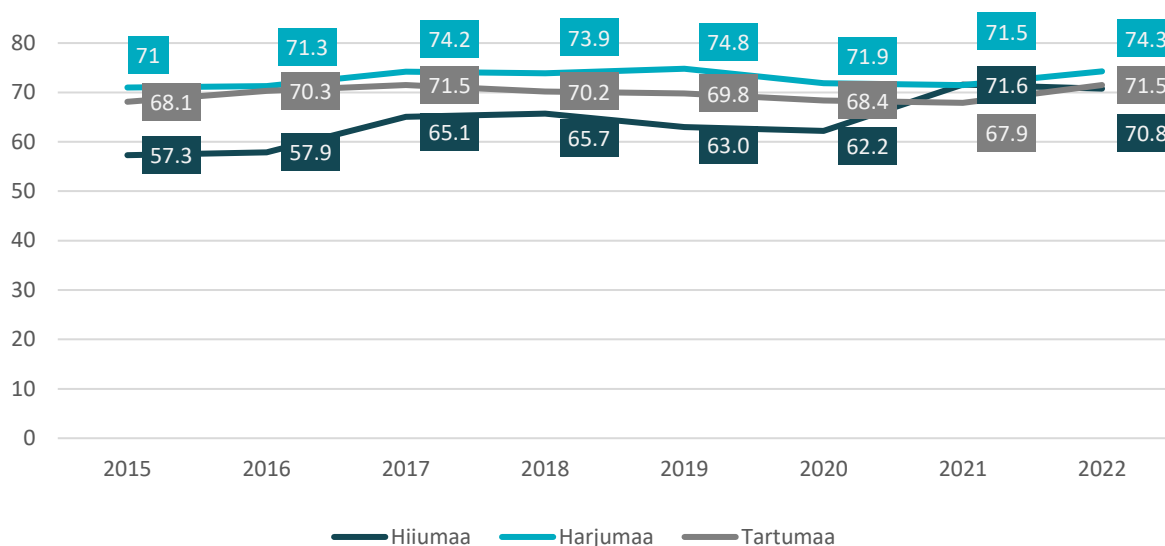
¹⁰ Arvestatud on majanduslikult aktiivseid üksusi (äriühingud, füüsilisest isikust ettevõtjad, asutused, mittetulundusühingud).

¹¹ Statistikaamet, ER0309: Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted

¹² Statistikaamet, ER032: Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted töötajate arvu ja haldusüksuse järgi

¹³ Tööhõive määr näitab hõivatute osatähtsust tööealises rahvastikus.

Hiiumaa tööhõive määr on alates 2015. aastast liikunud tõusvas joones, olles osaliselt seotud tööealise elanikkonna pealekasvuga. **Kalapüügi ja vesiviljeluse sektoris oli 2021. aastal hõivatud 38 inimest, mis on võrreldes 2020. aastaga vähenenud 11 inimese võrra¹⁴.**

JOONIS 5. 15–74-AASTASTE TÖÖHÕIVE MÄÄR AASTATEL 2015–2022 HIIU-, HARJU- JA TARTUMAAL (ALLIKAS: STATISTIKAAMET¹⁵).

Registreeritud töötute arv (16-aastased ja vanemad) Hiiumaal oli 2023. aasta maikuu seisuga 151¹⁶.

2023. aasta III kvartalis oli **keskmine brutokuupalk Hiiumaal 1 396 eurot¹⁷**. Eesti keskmisele brutokuupalgale (1812 eurot) jääb see alla enam kui 400 euroga. Madalam brutokuupalk on üksnes Saaremaal ja Valgemaal. Kalapüügi ja vesiviljeluse keskmine brutokuupalk oli 2021. aasta seisuga 2429 eurot – võrreldes 2020. aastaga on toimunud märkimisväärne tõus (38%)¹⁸. See tähendab, et **kalapüügi ja vesiviljeluse sektoris on Hiiumaa kõrgeim keskmine palk.**

Äriregistrisse on 2023. aasta maikuu seisuga kantud **Hiiumaal 87 füüsilisest isikust ettevõtjat, kelle põhitegevusala on merekalapüük¹⁹**. Veel 16 füüsilisest isikust ettevõtjat on merekalapüügi toonud välja lisategevusala. Registrist nähtub, et **lisategevusala**dena on merekalapüügiga tegelevad ettevõtjad teiste seas toonud välja segapõllumajanduse; laevade ja paatide remondi ja hoolduse; kala, vähilaadsete ja limuste töötlemise ja säilitamise ning puhkemaja teenuse.

¹⁴ Hiiumaa majandusülevaade 2021, <https://hiiumaaarenduskeskus.ee/wp-content/uploads/2022/11/Hiiumaa-majandusulevaade-2021.pdf>

¹⁵ Statistikaamet, TT4645: 15–74-aastaste hõiveseisund

¹⁶ Statistikaamet, TT065: Registreeritud töötud piirkonna/haldusüksuse, soo ja vanuserühma järgi

¹⁷ Statistikaamet, PA117: Keskmine brutokuupalk, mediaan ja töötajate arv. Statistika arvutamisel on kasutatud töötamise registri (TÖR) ja maksudeklaratsiooni TSD (tulu- ja sotsiaalmaksu, kohustusliku kogumispensioni makse ja töötuskindlustusmakse deklaratsioon) lisade 1 ja 2 andmeid

¹⁸ Hiiumaa majandusülevaade 2021, <https://hiiumaaarenduskeskus.ee/wp-content/uploads/2022/11/Hiiumaa-majandusulevaade-2021.pdf>

¹⁹ E-äriregister, <https://ariregister.rik.ee/est?>

Põllumajandus- ja Toiduameti andmetel on püügivõimalused Hiiumaal **2023. aastal jaotunud 181 kalapüügiloa (st kaluri püügiloa) omaniku vahel**²⁰. Nendest 95 on füüsilisest isikust ettevõtjad, 82 osaühingud ja neli aktsiaseltsid. **Püügiloa omanike arv on viimaste aastate jooksul püsinud stabiilsena, jäädes 178–182 ettevõtja vahele**²¹.

2021. aastal oli Läänemere kaluri kalapüügilubadele kantud 1 950 kalurit (Tabel 1)^{22,23}. **Hiiumaal oli lubadele kantud 345 kalurit**. Viimase 10 aasta trendi vaadates nähtub, et kalapüügilubadele kantud kalurite arv on Hiiumaal liikunud üha tõusvas joones, mis võib viidata kalapüügi populaarsuse väikesele kasvule.

TABEL 1. KALAPÜÜGILUBADELE KANTUD KALURITE ARV MAAKONNITI 2012–2021. AASTAL (ALLIKAS: KALANDUSE TEABEKESKUS).

Maakond	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Saaremaa (k.a Ruhnu)	403	415	431	445	442	448	428	453	457	451
Pärnumaa (k.a Kihnu ja Manija)	395	393	401	399	402	413	326	392	419	395
Hiiumaa	288	294	311	319	329	333	333	337	340	345
Harjumaa	298	303	307	314	316	309	310	304	304	306
Läänemaa (sh Vormsi)	261	267	282	274	288	279	270	280	290	283
Lääne-Virumaa	134	135	133	140	147	141	145	133	144	132
Ida-Virumaa	87	91	92	97	100	98	93	85	82	92
<i>Kokku</i>	<i>1 821</i>	<i>1 841</i>	<i>1 895</i>	<i>1 923</i>	<i>1 952</i>	<i>1 950</i>	<i>1 905</i>	<i>1 938</i>	<i>1 943</i>	<i>1 950</i>

Samaaegselt on kalurikond nii Hiiumaal kui ka teistes Eesti piirkondades vananev: Hiiumaa kaluri keskmine vanus oli 2021. aastal 52 eluaastat (Eesti keskmine 54)²⁴. Kuigi kaluri keskmine vanus on ajas suurenev number, siis Hiiumaa kalurite suurima esindusorganisatsiooni MTÜ Hiikala liikmeskonna näitel on aastatel 2022–2023 uute liitunud kalandussektori ettevõtjate keskmine vanus olnud 39,7. Sealjuures liitunud üheksast sektori esindajast vaid kaks olid vanemad kui 40. See annab alust arvata, et üldise statistilise vananemise taustal on toimumas ka mõningane noorenemine.

3.3.1. VÕIMALUSED MAJANDUSTEGEVUSE MITMEKESISTAMISEKS

Hiiumaa majandusliku potentsiaali uuring²⁵ toob välja mitmeid perspektiivseid tegevussuundi majandustegevuse mitmekesistamiseks:

- toiduainete tootmine;
- meremajandus (vt ptk 2.12);

²⁰ Põllumajandus- ja Toiduamet, Püügivõimaluste 2023. aasta jaotus kalapüügiks Läänemeres Hiiumaa maakonna kaluri kalapüügiloa alusel, <https://pta.agri.ee/media/6759/download>

²¹ Põllumajandus- ja Toiduamet, Püügiloa ja -võimalused, <https://pta.agri.ee/ettevotjale-tootjale-ja-turustajale/kutseline-kalapuuk/puugiloa-ja-voimalused>

²² Kalanduse Teabekeskus, „Eesti Kalamajandus 2021“, https://www.kalateave.ee/images/pdf/Eesti_kalamajandus_2021_Veebi.pdf

²³ Maakondade kalurite arv ei võrdu kalurite koguarvuga, sest üks kalur võib olla kantud loale mitmes maakonnas.

²⁴ Kalanduse Teabekeskus, „Eesti Kalamajandus 2021“, https://www.kalateave.ee/images/pdf/Eesti_kalamajandus_2021_Veebi.pdf

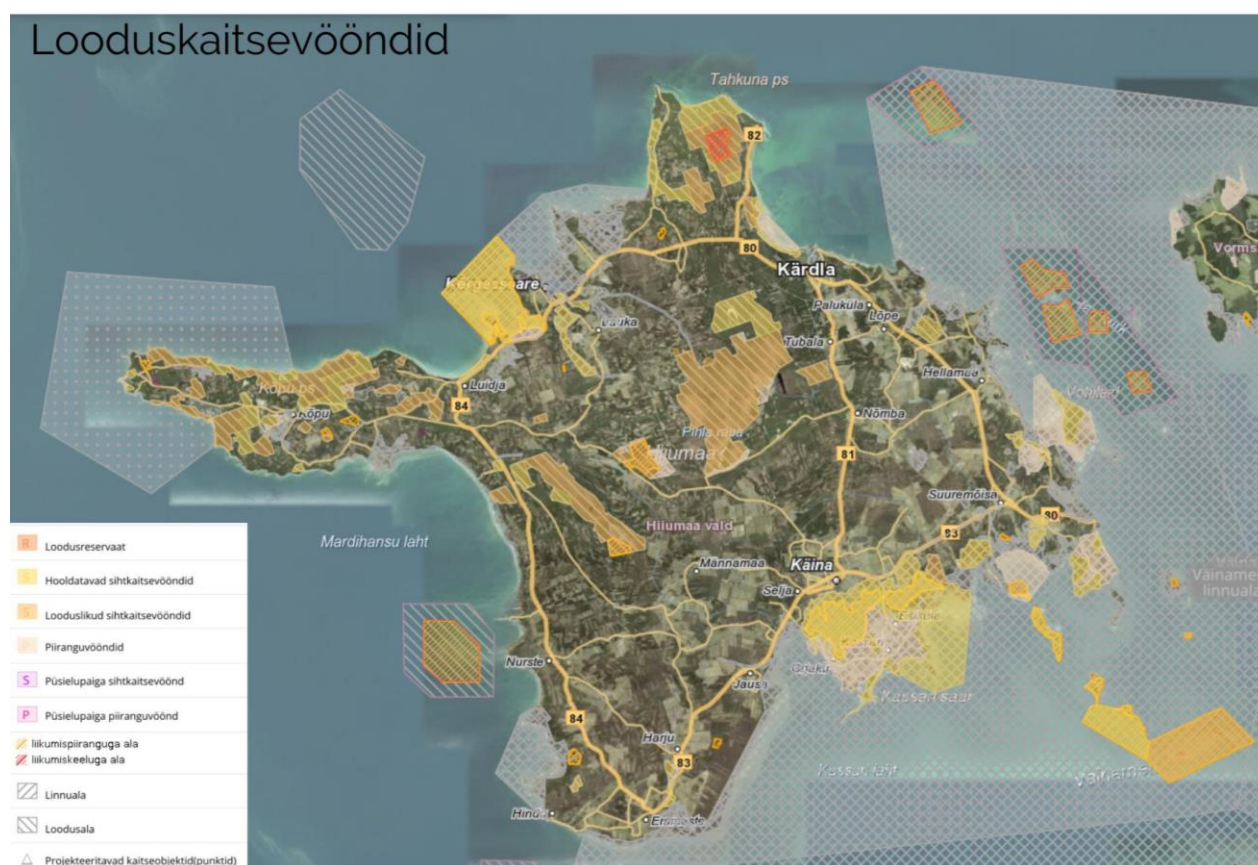
²⁵ Hiiumaa majandusliku potentsiaali uuring, https://hiiumaaarenduskeskus.ee/wp-content/uploads/2022/08/Hiiumaa-majandusliku-potentsiaali-uuring_2022.pdf

- elamus- ja loodusturism.

Toiduainete tootmist pärsib hetkel hea ressursiväärtusega kohaliku tooraine vähene väärindamine²⁶. Ka meremajanduse ja elamus- ja loodusturismiga on seotud mitmeid väljakutseid (nt vahepeal katkenud mereteadmiste ja kogemuse edasiandmine piirkonnas), ent esmajoonel oleks tarvis tegeleda ettevõtjate huvi tõstmisega²⁷.

3.4. LOODUSKAITSEVÖÖNDID

Joonis 6 kujutab Hiiumaa looduskaitselisi piirkondi. Pindalaliselt suurim on peamiselt mereala hõlmav Väinamere hoiuala. Lisaks on olulisemad hoiualad Hiiu madala, Kõrgessaare-Mudaste, Suureranna, Vanamõisa lahe. Suurimad **looduskaitsealad** (LKA) on Kõpu, Paope, Pihla-Kaibaldi ja Tahkuna LKA-d. **Maastikukaitsealadest** (MKA) kuuluvad olulisemate hulka Hiiumaa laidude MKA, Käina lahe-Kassari, Sarve, Taresta ja Vahtrepa MKA-d. Hiiumaa ümber on ka mitmeid **püsielupaiku** (nt Raudrahu, Selgrahu, Kadakalaid), kuhu sisenemine on osaliselt keelatud ja/või piiratud (nt kiirusepiirangud). Nimetatud kaitsealade erinevad kaitsevööndid seavad piiranguid muuhulgas kalandusele, linnustiku ja loomastiku arvukuse piiramisele ning ehitustegevusele.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

JOONIS 6. HIIUMAA LOODUSKAITSEVÖÖNDID (ALLIKAS: HIIUMAA VALLA ARENGUKAVA 2035+, KESKKONNAAGENTUURI ANDMETEL)²⁸.

Hiiu maakonna merealade planeeringus²⁹ on kirjeldatud liikumispiirangute vajadus tulevikus (Tabel 2, vt kaarti [siit](#)).

TABEL 2. LIIKUMISPIIRANGUTE VAJADUS HIIUMAAL (ALLIKAS: HIIU MAAKONNA MEREALADE PLANEERING).

Ala	Võimalik piirang
Mereala laskeharjutuseks	Sisenemine on piiratud määratud ajaks.
Planeeritud tuulikute ala	Tuulikutevaheline ala on avalikult kasutamiseks lubatudväikelaevadele, kalalaevadele ja laevadele, mida kasutatakse majandustegevuseks ja riigihaldusülesannete täitmiseks (pikkusega kuni 24 m). Laevad pikkusega üle 24 m, v.a kalalaevad, ei tohi läbida tuuleparke, vaid peavad hoidma ohutut vahemaad tuuleparkidest. Veeteede Amet (tänapäevane Transpordiamet) võib kehtestada tuuliku lähiümbruses liikumiskeelu ohutuse tagamiseks arvestades eespool toodud põhimõtteid.
Planeeritud vesiviljelusala	Sisenemine on piiratud vesiviljelusala eesmärgipärase kasutamise ajal.
Jääteks sobilik ala	Sisenemine on piiratud määratud ajaks.
Võimalikud täiendavad kaitsealused objektid	Sisenemine on piiratud määratud ajaks.

Tabelis toodud piirangutest võib Hiiumaa kalandusele tulevikus avaldada eelkõige mõju avamere **tuuleparkide rajamine** ja sellega seotud piirangud. Arutelud parkide rajamise üle käivad – kavandamisel on vähemalt kaheksa tuuleparki³⁰. Hiljutine Hiiu mereala analüüs tõi siiski välja, et seitset neist rajada ei saaks (peamiselt lindude kaitseks)³¹.

Kalanduse seisukohast võib tuuleparkide rajamisel täheldada nii positiivset kui ka negatiivset mõju. **Kalade arvukus ja liigiline mitmekesisus võib tõusta**, sest tuulikute vundamentide ja tornide näol lisatakse merepõhja kõva substraati, millel on tihti kalu koondav ja/või produktsiooni suurendav lokaalne mõju³². Samaaegselt võivad **ehitus- ja demonteerimistööde aegne tegevus kalastikule negatiivselt mõjuda** – lisaks mürataseme suurenemisele esineb mitmeid teisi keskkonna häiringuid (nt mürkainete vabastamine merepõhjast, võimalik elektromagnetväljade mõju kaladele jne)³³. Loode-Eesti rannikumere tuulepargi keskkonnamõju hindamise aruanne toob välja, et tuulepargi rajamise **mõju rannapüügile on madal**, ent

²⁸ Hiiumaa arengueeldused, olulisemad trendid Hiiumaa ja väliskeskkonna arengus, https://vald.hiiumaa.ee/documents/17721527/34912662/Lisa+2+Hiiumaa+arengueeldused_+olulisemad+trendid+Hiiumaa+ja+v%C3%A4liskeskkonna+arengus+21.06.2022.pdf/9cf3c18d-ed21-45d6-ba4a-a1b54ec12083

²⁹ Hiiu maakonna merealade planeering (2016), https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2021/08/Hiiu_merealade_seletuskiri_Riigikohus_17.12.2019.pdf

³⁰ „Ruumiline eelanalüüs Hiiu merealal tuuleenergeetika alade planeerimiseks. Lõpparuanne“, https://planeerimine.ee/wp-content/uploads/22084MT1-Hiiu-merealal-tuulikute-planeerimine-Lopparuanne_0.pdf

³¹ *Ibid.*

³² TÜ Eesti Mereinstituut, „Eestisse planeeritavate avamere tuuleparkide võimalikud mõjud Läänemere kaladele“, https://kalateave.ee/images/pdf/Uuringud/Eestisse_planeeritavate_avamere_tuuleparkide_v%C3%B5imalikud_m%C3%B5jud_L%C3%A4nemere_kaladele.pdf

³³ *Ibid.*

võib samaaegselt mõjutada koelmuid³⁴. **Traalpüügi osas võib tuulepargi negatiivne mõju** kalandusele avalduda nii mõjus kalavarule (eelkõige selle paiknemisele) kui ka otseses mõjus kala püüdmisele (sealhulgas laevade liikumisele püügirajooni ja tagasi kodusadamasse)³⁵.

3.5. VEEALADE KESKKONNASEISUND

Pinnaveekogumite³⁶ keskkonnaseisundile annab iga-aastaselt hinnangu³⁷ Keskkonnaagentuur. 2021. aasta pinnavee koondseisundist Hiiumaal annab ülevaate Joonis 7. Hiiumaa **vooluveekogumite ja maismaa seisuveekogumite olukord on valdavalt hea või kesine**, v.a Lehtma oja (väga halvas seisundis) ja Nuutri jõgi (halvas seisundis). **Rannikuveekogumite seisundit on hinnatud halvaks**. Peamisteks kesise või halvema seisundi põhjusteks on eutrofeerumine ehk toitainetega rikastumine, paisud ning ohtlike ainete nagu elavhõbeda ja kaadmiumi sisaldus kalas³⁸.

³⁴ „Loode-Eesti rannikumere tuulepargi keskkonnamõju hindamise aruanne“, <https://envir.ee/media/511/download>

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Pinnavesi on kogu maapinnal seisev või voolav maismaavesi ning rannikuvesi koos territoriaalmerega. Pinnaveekogud jagunevad voolu- (jões, ojad, kraavid, kanalid), seis- (järved, tiigid) ning rannikuveekogudeks.

³⁷ Pinnaveeseisundi koondhinnang antakse ökoloogilise ja keemilise seisundihinnangu alusel, arvestades neist halvemat. Sõltuvalt inimõju ulatusest hinnatakse pinnaveekogumite koond-seisundit 5-astmelisel skaalal: väga hea, hea, kesine, halb ja väga halb.

³⁸ Keskkonnaportaali, <https://keskkonnaportaali.ee/et/teemad/vesi/pinnavesi>

JOONIS 7. PINNAVEE SEISUND HIIUMAAL 2021. AASTAL. VÄRVID TÄHISTAVAD HINNANGUID: ROHELINE – HEA, KOLLANE – KESINE, ORANŽ – HALB, PUNANE – VÄGA HALB (ALLIKAS: KESKKONNAAGENTUUR)³⁹.

Läänemere merekeskkonna kaitse komisjoni (HELCOM) Läänemere tegevuskavas⁴⁰ on loetletud peamised Läänemere, sh Hiiumaa rannikuveekogumite, probleemid:

- **elurikkuse vähenemine** inimtegevuse ja kliimamuutuste tõttu (väljasuremisohus on peaaegu 100 Läänemeres leiduvat makroliiki);
- **eutrofeerumine** liigsete toitainete (fosfor, lämmastik) veekeskkonda sattumise tõttu;
- **ohtlike ainete** (raskemetallid, orgaanilised saasteained, radioaktiivsed ained, ravimid) ja **prügi sisaldus** (pärit eelkõige puhkemajandusest, turismitegevusest, ehitussektorist ja kodumajapidamistest);
- **merelised tegevused** (nt laevanduse heitkogused, kalandus, vesiviljelus, maavarade kaevandamine, süvendamine, avamere tuuleparkide rajamine jms).

Läänemerd peetakse üheks inimtegevusest mõjutatuimaks mereks maailmas – arvestades meres toimuvate protsesside aeglust ning merre kogunenud varasemat reostust, pole rannikumere hea seisundi saavutamine lähiaastakümnel ilmselt võimalik⁴¹. Eelpool loetletud probleemid avaldavad nüüd ja edaspidi **olulist mõju Hiiumaa kalanduspiirkonnale**, piirates mh võimalikku sotsiaalmajanduslikku kasu, sh kalurite sissetulekuid⁴².

3.6. LOODUSRESSURSID

Hiiumaa maavarad ja maardlad on toodud alloleval joonisel (Joonis 8).

³⁹ Pinnavee ja põhjavee seisund – interaktiivne kaart,

<https://kaur.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=fd27acd277084f2b97eee82891873c41>

⁴⁰ HELCOM, Läänemere tegevuskava (HELCOM Baltic Sea Action Plan – 2021 update. HELCOM 2021),

<https://envir.ee/media/5982/download>

⁴¹ Keskkonnaportaali, rannikuveekogumite seisund, <https://keskkonnaportal.ee/et/rannikuveekogumite-seisund>

⁴² HELCOM, Läänemere tegevuskava (HELCOM Baltic Sea Action Plan – 2021 update. HELCOM 2021),

<https://envir.ee/media/5982/download>

3.7. KALAPÜÜK

3.7.1. RANNAPÜÜK

Tabel 3 kujutab Hiiumaa püügistatistikat viimasel kümnel aastal⁴⁶. 2022. aastal olid peamised püütud kalaliigid **ahven, säinas, tuulehaug, lest** ja **ümarmudil** (püük üle 25 000 kg aastas). Ahven on olnud viimase

⁴³ Hiiumaa arengueeldused, olulisemad trendid Hiiumaa ja väliskeskonna arengus, <https://vald.hiiumaa.ee/documents/17721527/34912662/Lisa+2+Hiiumaa+arengueeldused+olulisemad+trendid+Hiiumaa+ja+v%C3%A4liskeskonna+arengus+21.06.2022.pdf/9cf3c18d-ed21-45d6-ba4a-a1b54ec12083>

⁴⁴ Maa-amet, Maavaravarude koondbilanss 2022, https://geoportaal.maaamet.ee/docs/geoloogia/koondbilanss_2022_seletuskiri.pdf?t=20230613153627

⁴⁵ Hiiumaa majandusliku potentsiaali uuring, https://hiiumaaarenduskeskus.ee/wp-content/uploads/2022/08/Hiiumaa-majandusliku-potentsiaali-uuring_2022.pdf

⁴⁶ Tabel on koostatud MTÜ Hiiukala („Hiiumaa püügid 2008–2022“, https://docs.google.com/spreadsheets/d/1seQbRpCHkCGEGqpfo_uOVZyaaYw3GlcBHfRmkO0N4kw/edit#gid=0) ja Põllumajandus- ja Toiduameti („Kutseline rannapüük 31.12.2022“, <https://pta.agri.ee/media/6867/download>) andmetel.

kümne aasta jooksul enimpüütud kalaliik, mille püük on võrreldes 2013. aastaga kasvanud poole võrra. Enimpüütud kalaliikide seas on ka lest, tuulehaug, säinas ja räim (püük üle 100 000 kg viimase kümne aasta jooksul). Räimepüük on vaadeldaval perioodil olnud siiski langustrendis. Samal ajal on ümarmudila püük üha hoogustunud – näiteks 2022. aastal suurenes ümarmudila püügikogus võrreldes 2021. aastaga poole võrra. Lisaks ümarmudilale on vaadeldaval kümneaastasel perioodil suurenenud tuulehaugi, säina, haugi ja meresii püük. Pärast suuremaid püügiaastaid on lestakogused taas langenud – näiteks 2022. aastal püüti lesta üle 12 000 kg vähem kui 2021. aastal. Ülevaate kalavarude olukorrast ja muutuste põhjustest annab peatükk 2.8.

2023. aastal maakonnas kasutada olev püügivõimsus on 2 198 nakkevõrku, 500 rivimõrda, 65 ääremõrda suu kõrgusega kuni 1 m, 250 ääremõrda suu kõrgusega kuni 3 meetrit, 200 õngejada, 17 kastmõrda, 3 veonoota ning 2 põhjanoota ning 1 000 tonni agarikku⁴⁷.

⁴⁷ Põllumajandus- ja Toiduamet, Püügivõimaluste 2023. aasta jaotus kalapüügiks Läänemerel Hiiu maakonna kaluri kalapüügiloa alusel, <https://pta.agri.ee/media/6759/download>

TABEL 3. HIIUMAA PÜÜGISTATISTIKA (KALADE KOGUS KG) 2014–2023 (ALLIKAS: PÖLLUMAJANDUS- JA TOIDUAMET).

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Aastate keskmine
1	Ahven	142,369	112,142	74,641	47,469	155,359	116,004	114,572	99,513	140,168	145,709	114,795
2	Säinas	7,505	10,966	19,465	22,355	29,845	30,885	31,805	48,216	42,298	79,800	32,314
3	Ümarmudil	0	1	4	300	2,766	1,310	7,054	13,566	26,137	48,028	9,917
4	Haug	6,598	7,897	5,586	3,942	11,256	11,513	13,399	13,860	14,194	26,437	11,468
5	Lest	31,781	40,340	38,139	41,996	37,251	40,340	50,773	41,803	29,736	24,050	37,621
6	Tuulehaug	5,802	21,952	19,928	28,952	26,143	35,846	40,692	32,317	38,433	21,984	27,205
7	Höbekoger	7,965	7,191	7,572	3,944	3,434	3,517	3,859	3,309	3,975	7,222	5,199
8	Merisiig	4,188	4,156	3,436	5,000	4,300	5,127	6,286	5,161	7,241	5,970	5,087
9	Räim	11,114	14,971	14,636	12,836	6,874	6,641	7,726	10,441	6,430	4,942	9,661
10	Särg	8,068	5,292	8,445	6,407	7,187	5,149	2,868	2,962	4,583	3,587	5,455
11	Kiisk	13,153	6,648	6,559	4,926	2,798	4,562	4,648	2,431	2,471	1,858	5,005
12	Meriforell	2,031	2,079	3,303	1,806	3,055	2,165	2,360	1,885	1,652	1,264	2,160
13	Vimb	120	70	175	85	138	58	97	278	159	214	139
14	Luts	966	934	658	568	736	438	244	254	175	158	513
15	Tursk	1,281	687	204	146	178	153	80	83	158	147	312
16	Angerjas	125	115	50	26	28	19	31	75	111	129	71
17	Linask	21	12	319	16	550	17	1	5	15	111	107
Rannapüük kokku		243,463	235,686	203,700	181,262	292,554	264,031	286,920	276,394	318,187	371,798	267,400

3.7.2. TRAALPÜÜK

Traalpüügi sektorit esindab Hiiumaal AS Hiiu Kalur. 2022. aastal lossis ettevõtte ligi 11 579 tonni kalu, sh ligi 7 509 tonni kilu ja 4 069 tonni räime⁴⁸. Kohalikule elanikkonnale toob traalpüük kala lauale ajal, mil suurem osa rannapüügist on talvepuhkusel või on püütavad kogused väga väikesed. Kulukamaks ja keerukamaks kalaga varustamist muudab, asjaolu, et kala transporditakse Audrus asuvast kalapüügiühistust, Hiiumaa sadamates lossiti viimati 2021. aastal.

3.7.3. HARRASTUSPÜÜK

Harrastuspüüdjate hulgas on Hiiumaal selgelt populaarseim kevadine aeg vooluveekogude (Armioja, Käina lahe kanalid) ääres, mil liiguvad särk ja säinas. Viimastel aastatel pakub neile Väinamere pool jõudsat konkurentsi ahven, millel siseveekogudes puudub alammõõt. Samuti on Hiiumaa rannikumeri üks sobilikumaid kohti kevadiseks tuulehaugi püügiks, mida on laiemalt propageerinud ka 2010. aastast iga-aastaselt mai lõpus korraldatav tuulehaugi trollingu võistlus umbes 300 osalejaga.

Eesti harrastuskalapüügi 2022. aasta kvantitatiivuuringu järgi tegeles harrastuskalapüügiga ligikaudu 160 000 inimest⁴⁹. Piirkondlikult on harrastuskalastamine keskmisest kõrgema intensiivsusega Lääne-Eestis, kuhu kuuluvad nii Läänemaa, Pärnumaa, Saaremaa kui ka Hiiumaa. Uuringus kaardistatud kaladest said harrastuskalastajad kõige ulatuslikumalt kätte ahvenat (52% kalastajatest). Järgnesid haug ja särk (vastavalt 41% ja 36% kalastajatest). Latikasaaki ning muude karpkalaliste (nt vimb, säinas, turb) saaki sai iga kuues-seitsmes harrastuskalastaja. Teiste kaardistatud kalade puhul jäi õngpüümisega saaki saanute osakaal kuni 7% juurde. Piirkondlikult saagi saamise ulatus enamasti oluliselt ei erine.

3.8. KALAVARUDE OLUKORD

Tabel 4 annab ülevaate kalavarude seisundist ja kasutamise tasemest peamiste kalaliikide kaupa (Hiiumaa kalanduspiirkonna püügiruu on 29). Eesti majanduslikult olulistest kalavarudest hinnatakse praegu **heas seisus olevateks alla poole**⁵⁰. Olulisemad tegurid, mis kalade arvukust mõjutavad, on nii **püügisurve, lahtede kinnikasvamine ja mudastumine** kui ka erinevad **ebasoodsad looduslikud tingimused** (ilmastik, sh jääolud, tuul, temperatuur; haiguste levik; toidu- ja elupaiga konkurents)⁵¹. Olulist survet kalavarudele avaldab looduslike vaenlaste, st **hüljeste ja kormoranide arvukuse kasv**⁵². 2020. aastal avaldatud teadusartikkel näitab, et kalavarudele, eelkõige ahvenale (mis on Hiiumaa olulisim püügikala), mõjub laastavalt just kormoranide ja hüljeste populatsioonide kasv, mitte niivõrd püügisurve⁵³. Uuringute järgi on söövad kormoranid Eesti rannikumeres kuni 11 000 tonni kala, mis on võrdne rannakalurite aastase

⁴⁸ Põllumajandus- ja Toiduamet, Traalpüük firmade kaupa 31.12.2022, <https://pta.agri.ee/media/6806/download>

⁴⁹ Eesti harrastuskalapüügi kvantitatiivuuring 2022. aasta kohta, <https://envir.ee/media/9619/download>

⁵⁰ Kalandus 2022–2025 ühisprogramm, <https://www.agri.ee/media/731/download>

⁵¹ TÜ RAKE, Ranna- ja sisevete kalanduse tulusuuring, <https://envir.ee/media/9769/download>

⁵² TÜ Eesti Mereinstituut „Eesti kalandussektori kohta andmete kogumise riikliku töökava täitmine 2022–2024 aastal“ (2022), <https://envir.ee/media/7109/download>

⁵³ Veneranta, L., Heikinheimo, O., ja Marjomäki, T. J. (2020). Cormorant (*Phalacrocorax carbo*) predation on a coastal perch (*Perca fluviatilis*) population: estimated effects based on PIT tag mark-recapture experiment. *ICES Journal of Marine Science*, 77 (7–8), <https://doi.org/10.1093/icesjms/fsaa124>

väljapüügiga⁵⁴. Probleeme tekitavad ka hallhülged – Keskkonnaministeeriumi andmetel on hallhüljeste arvukus Eestis rekordtasemel, mis võib ohustada rannakalanduse säilimist⁵⁵. Seega on kalanduse jätkusuutlikkuse säilitamiseks oluline pöörata tähelepanu nii kormoranide kui ka hüljeste arvukusele.

TABEL 4. HIIUMAA PEAMISTE TÖÖNDUSLIKE KALALIIKIDE ASURKONNA SEISUND, KASUTAMINE JA PÜÜGIKOORMUSE MÕJU. (ALLIKAS: TÜ EESTI MEREINSTITUUT)⁵⁶.

Liik	ICES mereala	Asurkonna arvukus ⁵⁷	Kalastussuremuse tase ⁵⁸	Püügikoormuse mõju asurkonna seisundile võrreldes keskkonnateguritega ⁵⁹	Märkused
Ahven	28, 29	2–3	C	2	Varieeruva arvukusega lokaalpopulatsioonid sõltuvalt piirkonna looduslikest tingimustest ja püügisurvest.
Ahven	Väinameri	2	C	1	Varu on läinud taas kiiresse langusesse.
Lest	28, 29	3–4	C	3	Töõnduspüügi andmed näitavad kudekarja biomassi langust alamrajoonides 28 ja 29.
Tuulehaug	28, 29, 32	2	D (töenäoliselt A)	4	Eesti vetes on vaid sigimisperioodil, varu suurust ei ole hinnatud.
Säinas	28, 29, 32	3	B	2	–
Räim	28, 29, 32 (ilma Liivi laheta)	3	C	1	–
Ümarmudil	28, 29, 32	1	A	4	Arvukus on pärast mass-suremist taastunud ja suureneb, levik laieneb.
Haug	28, 29, 32	3	C	2	Arvukus on varieeruv erinevates mereosades sõltuvalt keskkonnatingimustest.
Merisiig	28, 29, 32	3–4	C	1	Eesti rannikumeres elab vähemalt 4 siivormi (liiki), populatsioonide arvukus on väga väike (parem on olukord Ruhnu vetes kudeva siia puhul). Osa lokaalpopulatsioone on

⁵⁴ Muld, M. (2023). Rannakalurid tunnetavad kormoranide ja hüljeste tugevat konkurentsi. *ERR*, <https://www.err.ee/1608951853/rannakalurid-tunnetavad-kormoranide-ja-huljeste-tugevat-konkurentsi>

⁵⁵ Karjatse, T. (2022). Hallhüljeste rohkus toob päevakorda suunatud küttemise, *ERR*, <https://novaator.err.ee/1608834124/hallhuljeste-rohkus-toob-paevakorda-suunatud-kuttimise>

⁵⁶ TÜ Eesti Mereinstituut „Eesti kalandussektori kohta andmete kogumise riikliku töökava täitmine 2022–2024 aastal“ (2022), <https://envir.ee/media/7109/download>

⁵⁷ Asurkonna arvukus: 1 – kõrge, 2 – mõõdukas, 3 – madal, 4 – kurnatud

⁵⁸ Kalastussuremuse tase: A – kalastussuremus madal või puudub, B – mõõdukas, C – kõrge; D – andmed ebapiisavad või ei ole uuritud

⁵⁹ Püügikoormuse mõju asurkonna seisundile võrreldes keskkonnateguritega: 1 – kõrge, 2 – oluline, 3 – mõõdukas, 4 – madal, 5 – puudub

					hääbunud, püügis on põhiliselt Soome vetest pärit siiad. Kohaliku meres kudeva siia arvukust mõjutavad lisaks püügile ka keskkonnatingimused.
Meriforell	28, 29, 32	1	C	1	Sigib paljudes Eesti jõgedes, ent jõgede taastootmise potentsiaal on reeglina väike.
Särg	28, 29, 32	1–3	B	3	Arvukus on piirkonniti vähenenud, osalt ilmselt kormoranide kõrge arvukuse tõttu.
Särg	Väinameri	1–3	B	3	Matsalu lahe piirkonnas on arvukus kõrge, aga vähenev. Arvestatav loodusliku suremuse allikas on kisklus kormoranide tõttu.
Hõbekoger	28, 29, 32	2	D (tõenäoliselt B)	3	Arvukuse ja leviku kasv on rannikumeres pidurdunud.
Kiisk	28, 29, 32	1–2	D (tõenäoliselt A)	4	–

3.9. LAEVASTIK

Kalalaevaregistrisse rannapüügis kasutatavasse 4S2 segmenti on 2023. aasta seisuga Hiiumaal aktiivsena kantud **299 alust** vanuses 1 kuni 55 aastat. Laevastiku aluste keskmine vanus on 22 aastat. Veidi üle veerandi kalalaevadest on kuni kümne (kaasa arvatud) aasta vanused, sealhulgas viimase viie aasta jooksul on registris esimest korda kasutusele võetud 34 alust, ehk veidi üle 10% kogu registris olevast laevastikust.

Paatidest ligi veerandi kodusadamaks on märgitud Kärkla, kuid tõenäoliselt näitab see pigem paadiomanike elukohta kui hoiusadamat või püügikohta. Ka väljaspool Kärclat näitab kodusadam enamasti elukohale lähimat sadamat.

94% kalalaeva registrisse kantud rannapüügi alustest on alla seitsme meetri pikad ning mitte ükski ei ole üle 10 meetri pikk.

Peamiseks probleemiks kalalaevastiku uuendamisel on piirangud laeva mootori võimsusele. Kalalaevaregistris puudub vaba mootori võimsuse maht, mida taotleda seega tuleb kilovatte osta vabaturult. 2023. aasta seisuga on registris 96 laeva, ehk kolmandik laevastikust registrisse kantud mootori võimsusega 0.

3.10. SADAMAD JA LOSSIMISKOHAD

2024. aasta jaanuarikuu seisuga oli Sadamaregistri andmetel Hiiumaal 26 sadamat 18 sadamakohas⁶⁰. Sadamate ja sadamakohtade arv registris on võrreldes ligi kümne aasta taguse ajaga tõusnud – eelmise

⁶⁰ Sadamaregister, <https://www.sadamaregister.ee/>

perioodi strateegia koostamise ajal 2014. aastal oli registris 21 sadamat 15 sadamakohas. Suurem osa sadamatest on eraomandis (19). Viis sadamat on omavalitsuse omandis ning kaks riigi omandis.

Sadamate tehniline olukord on võrreldes ligi 10 aasta taguse ajaga paranenud. Erinevateks renoveerimistöödeks on toetust saanud 13 sadamat. Tabelis 6 on kajastatud nii esimesel EKF kui teisel EMKF finantsperioodil toetatud sadamad. Kajastatud on nii kalasadamate uuendamise kui sotsiaalse heaolu ja kultuuripärandi tegevussuunast tehtud investeeringud.

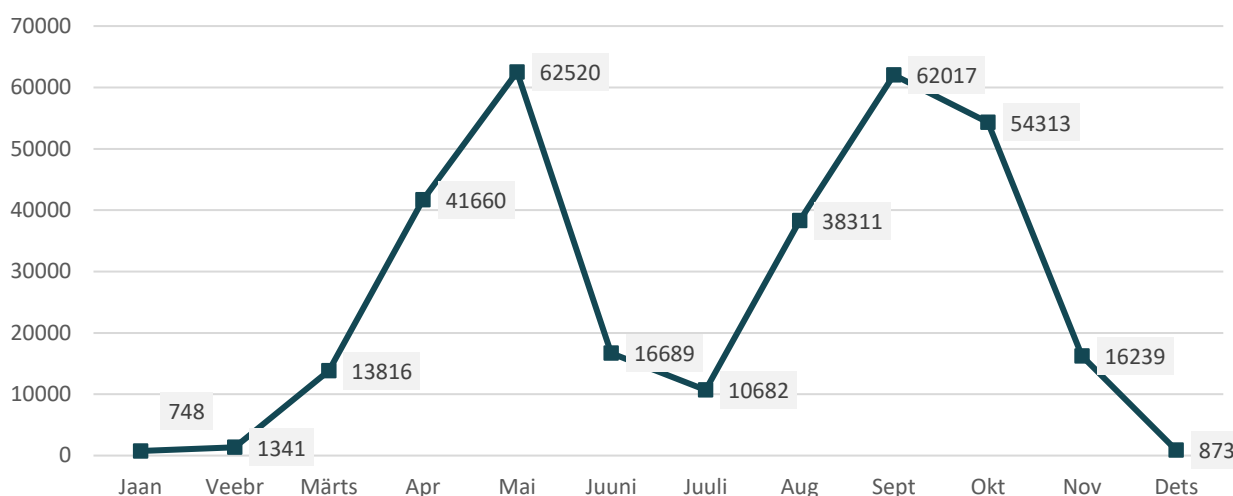
TABEL 6. EMKF 2014-2020 JA EKF 2007-2013 RAAMES TOETATUD KALASADAMAD (ALLIKAS: MTÜ HIIUKALA).

Investeering	Toetus- summa eurodes
Orjaku sadama kalurite kai, süvendamine, slipp ja püünisterull, parkla mustkate ning kalurite maja, ujuvkai, parkla katmine, väikepaatide bassein, merepääste ruumide sisetööd, merepääste slipp.	665 761
Kõrgessaare sadama kaide uuendamine, tolmuva kate, valgustus, külmhoone ja mõrrakuur. Kõrgessaare sadama süvendamine ja liitsihimärkide uuendamine	612 825
Haldi kalasadama rekonstrueerimine: kaid, ujuvkaid, slipp, kaldakindlustused ja muul, parkla kate, sadamahoone katus ja avatäited.	399 982
Naistlaiu sadama rekonstrueerimine: kaid, akvatooriumi süvendamine, parkla kate, ujuvkai, poomid, slipp, püünisterull, sadamahoone ja wc.	321 065
Salinõmme paadisadama betoonkai, süvendamine, parkla tolmuva kate, puitkai, poomid, piirdeaed, puurkaev, WC, kogumismahuti, jäämasin, mõrrakuur, paadikuur ja sadamahoone.	292 372
Kalana jahisadamas ujuvkai kaluritele, slipi rajamine ja akvatooriumi osaline süvendamine	142 169
Tärkma sadama akvatoorium, kaid, slipp ja sadamahoone, poomid, parkla, puurkaev, magevee trass, jäämasin ja välimööbel, saun ja wc.	114 873
Hiiessaare sadama kaid, slipp, valgustus, akvatooriumi ja sissesõidutee süvendamine.	97 794
Roograhu sadama kai laiendus, slipp ja ujuvkai.	58 548
Värssu sadama paadisilla rekonstrueerimine.	22 133
Kärdla sadamasse ujuvkai kalandusturismiks, mänguväljak ja piknikulauad ja grillid.	21 986
Kakri kalasadama elektripaigaldis ja kuuri rekonstrueerimine	20 458
Sõru jahisadama valgustus	10 660

Vaatamata tehtule on mitmetes kalasadamates jätkuv investeeringuvajadus – vt lähemalt Lisa 2. Sadamate nimekiri.

Põllumajandus- ja Toiduameti andmetel on 2023. aasta aprillikuu seisuga Hiiumaal 100 lossimis- ja kala esmakokkuostukohta – nendest 72 lossimiskohta, 21 väikesadamat, 4 sadamat ja 3 esmakokkuostukohta⁶¹.

2022. aastal lossiti Hiiumaa rannikumerest 319,2 tonni kala⁶². Lossimised on kuude lõikes toodud alloleval joonisel (Joonis 9). Näeme, et enim kala lossiti kevadkuudel (aprill ja mai) ning sügiskuudel (september ja oktoober). Andmed näitavad, et kalapüük on Hiiumaal suure sesoonsusega, mis tähendab, et kohalikel kaluritel on keeruline kalapüügist saadud tulust aastaringsest elatuda. Samalaadsest loob püügi sesoonsus kaluritele uusi võimalusi tegevuste mitmekesistamiseks, nt hõivatuseks turismivaldkonnas – suvekuudel, mil kala lossitakse vähem ja saart külastavad paljud turistid, saab tähelepanu suunata just turismile.

JOONIS 9. RANNIKUMEREST PÜÜTUD KALA LOSSIMINE HIIUMAAL 2022. AASTAL (ALLIKAS: PÕLLUMAJANDUS- JA TOIDUAMET).

Olulisemad lossimiskohad (aastane lossimiskogus üle 5 000 kg) ja **lossitud kala kogused** on toodud allolevas tabelis (Tabel 6)⁶³. Enim lossiti kala Orjaku Sadamas (57,9 t) ja Puulaius (53,9 t).

TABEL 6. SUURIMA LOSSIMISKOGUSEGA KOHAD HIIUMAAL 2022. AASTAL (ALLIKAS: PÕLLUMAJANDUS- JA TOIDUAMET).

Lossimiskoht		Kogus (kg)
1	Orjaku Sadam	57 885
2	Puulaiu lautrikoht	53 913
3	Kassari Sadam	33 883
4	Kõrgessaare Sadam	27 451
5	Suureranna lautrikoht	26 632
6	Salinõmme Sadam	18 203
7	Lesta sadam	18 062

⁶¹ Põllumajandus- ja Toiduamet, kala lossimiskohtade ja esmakokkuostukohtade nimekiri seisuga 14.04.2023, <https://pta.agri.ee/media/7225/download>

⁶² Põllumajandus- ja Toiduamet, kutseline rannapüük 31.12.2022, <https://pta.agri.ee/media/6867/download>

⁶³ Põllumajandus- ja Toiduamet, kutseline rannapüük <https://pta.agri.ee/ettevotjale-tootjale-ja-turustajale/kutseline-kalapuuk-puugistatistika>

8	Salinõmme Paadisadam	11 775
9	Mudaste lautrikoht	5 357
10	Naistlaiu Sadam	5 046

Täpsem ülevaade Hiiumaa lossimiskohtadest on toodud Lisa 3. Lossimiskohtade ülevaade.

3.11. KALA TÖÖTLEMINE JA OTSETURUSTAMINE

Põllumajandus- ja Toiduameti registris⁶⁴ on järgnevad **tegevusloaga kalakäitlejad**:

- Kõrgessaare Külkhoone MTÜ;
- Koslapesa OÜ;
- Ristnaotsa OÜ;
- Stonefish OÜ;

Eraelamus käitlevad kala järgmised ettevõtted:

- Esox OÜ;
- Ivo Põldveer FIE;
- Hiiurand OÜ;
- Tõnismäe hambakliinik OÜ;
- Mörd ja vörk OÜ.

Muude valdkondade all on registreeritud:

- Hiiumaa köök ja pagar OÜ;
- Mainegrupp OÜ

Otse turustatakse kala regulaarselt Kärddlas asuvas kalapoes Kala ja vörk. Harvem pakutakse kohalikku kala ka Coopi kauplustes Kärddlas ning Käinas. Kala jaemüügiga eraisikutele tegelevad hooajal paljud kalurid, kasutades aktiivselt selleks sotsiaalmeediat. Kohapealset tarbimist iseloomustab tugev sesoonsus, mis ei kattu kala peamise püügiperioodiga. Suvisel turismihoosajal ületab kohalik nõudlus tugevalt pakkumist ning muul ajal vastupidi.

Enamus põhilise püügikala ahvena saakidest müüakse värskelt Pärnu kalatöötlemistele, kes korraldavad ka kala transpordi. Viimasel paaril aastal on tekkinud nõudlus ka ümarmudila kokku ostmiseks, mis läheb peamiselt ekspordiks Ida-Euroopasse. Ülejäänud kalaliikide esmamüük saarel on üldjuhul seotud kohapealse tarbimisega.

3.12. VESIVILJELUS⁶⁵

2023. aasta keskpaiga seisuga ei tegutse Hiiumaal Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) andmetel **mitte ühtegi vesiviljelusettevõtet**⁶⁶. Samaaegselt on vesiviljelusega tegelemise laiendamine sel

⁶⁴ Põllumajandus- ja Toiduamet, teavitatud ja tegevusloaga toidu / toiduga kokkupuutumiseks ettenähtud materjalide ja esemete käitlejate otsing, <https://jvis.agri.ee/jvis/avalik.html#/toitKaitlemisettevotedparing>

⁶⁵ Vesiviljelus on kalade, karpide, vähkide ja veetaimede (nt vetikad) kasvatus.

⁶⁶ PRIA veebikaart, <https://kls.pria.ee/kaart/>

kümnendil üks riiklikult olulisi eesmärke⁶⁷, mis tagaks inimeste varustamise toiduga, vähendaks piirkonna sõltuvust mereandide impordist, looks majanduslikke võimalusi ja töökohti ning aitaks kaasa rohepöördele⁶⁸. Sealjuures vesiviljeluse valdkondadena mõistetakse nii kala-, karbi- kui veetikakasvatust. Vesiviljeluse arendamine on potentsiaalselt keskse majanduse kasvuvaldkonna ja valdkondliku eesmärgina kirjeldatud ka Hiiumaa valla arengukavas aastani 2035⁶⁹.

Vaatamata sellele, et vesiviljelusega Hiiumaal ei tegeleta, on sellel tulevikus perspektiivi. Hiiu maakonna merealade planeeringus on esitatud **neli võimalikku vesiviljeluse arendamise ala** Tahkuna poolsaare lähistel, Hiiu madala piirkonnas, Kõpu poolsaare lähistel ja Vanamõisa piirkonnas (toodud [siin](#) kaardil tähistega PV1, PV2, PV3 ja PV4)⁷⁰. Esimesed sammud arendamise suunal on astutud – Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA) andmetel on viimase aasta jooksul algatatud mitu hoonestusloa menetlust ja keskkonnamõju hindamist Hiiumaa vesiviljelusaladel⁷¹.

3.13. KALA TARBIMINE JA SELLE MUUTUSED

Kala tarbimise võimalused sõltuvad peamiselt **sissetulekust, elukohast ja vanusest**⁷². Näiteks noored ja lastega pered tarbivad kala leibkonnaliikme kohta vähem võrreldes lasteta perede ja vanemaealistega; suurema sissetulekuga inimesed kulutavad kalale keskmisest rohkem kui väikese sissetulekuga inimesed⁷³. Traditsiooniliselt tarbitakse kala kõige enam rannalähedastes piirkondades, eelkõige Saaremaal ja Hiiumaal, ning keskmisest suurem sissetulek soodustab tarbimist Tallinnas⁷⁴.

Eesti Konjunkturiinstituudi uuringust selgub, et **2021. aastal vähenes võimalik kala ja kalatoodete tarbimise kogus Eestis** 2020. aasta 18 kg-lt elaniku kohta (eluskaalus) 15 kg-le ehk 16% võrra⁷⁵. Varasematel aastatel on kala tarbimisele tulnud kasuks võrdlemisi soodne kala hind (nt kala hinnatase langes 2018–2019. aastal vastavalt 0,7% ja 0,4%, 2020. aastal tõusis vaid 0,1% ja 2021. aastal 1,7%), ent **2022. aastal oli Eesti juba Euroopa Liidus kiireima kala hinnatõusuga riik** – septembris 2022 oli hinnatase 35% kõrgem kui septembris 2021⁷⁶. Sellest saame järeldada, et kala tarbimine võib lähiaastatel potentsiaalselt väheneda.

Tabel 7 kujutab eestlaste kulutusi kalale ja kalatoodetele. Tabelist nähtub, et **Hiiumaal kulutatakse kalale ja kalatoodetele leibkonnaliikme kohta rohkem kui üheski teises Eesti piirkonnas** (üle 110 euro). Saaremaal kulutatakse kalale ja kalatoodetele veidi üle 84 eurot ning Tallinnas üle 75 euro. Hiidlased

⁶⁷ Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030, <https://www.agri.ee/media/395/download>

⁶⁸ Maaeluministeerium, „Eesti vesiviljeluse mitmeaastane riiklik tegevuskava 2030“, <https://www.agri.ee/media/1716/download>

⁶⁹ Hiiumaa valla arengukava 2025+, https://www.riigiteataja.ee/aktiis/4280/9202/2007/PuhalepaVVol_15092022_m19_Lisa.pdf

⁷⁰ Hiiu maakonna merealade planeering (2016), https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2021/08/Hiiu_merealade_seletuskiri_Riigikohus_17.12.2019.pdf

⁷¹ Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, <https://ttja.ee/eraklient/tarbija-oigused/avalikud-teated/keskkonnamoju-hindamisega-seotud-teated>

⁷² Eesti Konjunkturiinstituut, „Kala ja kalatoodete tarbimine“ (2022), <https://www.agri.ee/media/7985/download>

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ *Ibid.* 2021. aasta kohta puuduvad leibkonnauuringu andmed, seetõttu on arvatud võimalik kala ja kalatoodete tarbimise kogus ressursipõhiselt, lähtudes kalapüügi, ekspordi ja impordi kogustest.

⁷⁶ Eesti Konjunkturiinstituut, „Kala ja kalatoodete tarbimine“ (2022), <https://www.agri.ee/media/7985/download>

hindavad ka värsket kala, kulutades sellele samuti rohkem kui leibkonnad teistes maakondades (ligi 49 eurot). Seda on pea poole rohkem kui näiteks Tallinna või Harjumaa leibkondades.

TABEL 7. KULUTUSED KALALE JA KALATOODETELE MAAKONNITI 2020. AASTAL LEIBKONNALIHKME KOHTA (ALLIKAS: EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT)⁷⁷.

Maakond	Kulutused, eurot	Osakaal toidukuludes, %	sh värske kala	
			kulutused, eurot	värsket kala osakaal kulutustes kalale, %
Hiiumaa	110,5	7,1	48,7	45,7
Saaremaa	84,3	6,2	33,5	41,2
Raplamaa	82,7	5,8	31,7	39,7
Tallinn	75,3	5,6	26,6	36,6
Harjumaa	71,5	5,5	24,8	35,9
Läänemaa	70,8	4,7	21,7	32,1
Põlvamaa	69,1	5,3	20,8	31,2
Pärnumaa	68,2	5,1	19,2	29,2
Võrumaa	67,5	5,3	-	-
Viljandimaa	67,4	4,9	24,1	37,1
Järvamaa	66,6	4,8	29,0	45,1
Ida-Virumaa	65,1	5,2	25,2	40,1
Lääne-Virumaa	64,7	5,1	26,3	42,1
Harjumaa (v.a Tallinn)	61,5	5,2	20,1	33,9
Jõgevamaa	57,5	4,3	21,6	38,9
Tartumaa	52,3	4,2	18,2	36,0
Valgamaa	51,1	4,3	-	-

3.14. KALANDUSE TUNTUS PIIRKONNAS

Kalanduse kui tegevusala tuntus on Hiiumaal väga hea. Hiiumaa on ajalooliselt olnud tihedalt merega seotud – kaup ja inimesed liiguvad laevadega, merel käiakse kalal, purjetamas, hülgeid vaatamas jms⁷⁸.

Saarel toimub regulaarselt mitmeid **kalandust populariseerivaid sündmusi**. Nendeks on:

- Traditsiooniliselt aprilli lõpus üle-eestiline avatud kalasadamate päev Hiiumaa sadamates;
- Alates 2010. aastast korraldatakse mai lõpul iga-aastast Tuulekala Festivali;
- Traditsiooniline Hiiumaa kalurite päev juuli algul
- Augusti keskpaigas toimub Lestafest, mida on alates 2011. aastast korraldatud 10 korda
- Hiiu Kala ja Õlle festival augusti teises pooles

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Mereline Hiiumaa, <https://hiiumaa.ee/mereline-hiiumaa/>

EKF ja EMKF perioodil on korraldatud mitmeid kalandust ja kala kasutamist tutvustavaid koolitusi ja -laagerid. Näiteks on mitmel aastal on korraldatud nelja päevast kalastuslaagrit koolilastele, mis on tutvustanud nii harrastuslikku kui kutselist kalapüüki kui ka kala valmistamist ja mereohutust. Erinevaid koolituspäevi on piirkonnas lisaks kohalikule tegevusgrupile korraldanud ka Kalanduse teabekeskus. Juba traditsiooniks on saanud nende igasügisised Kaluriga sõbraks õppepäevad gümnaasiumiõpilastele.

Piirkonnas asuv Hiiumaa ametikool käsitleb kalandust oma väikesadama spetsialisti õppekavas, puudutades peamisi rannapüügiviise ja -vahendeid, nende hooldust ja rannapüügi dokumentatsiooni täitmist ja esitamist. Samuti on Hiiumaa ametikooli näol tegemist ainukese Rannakaluri kutse omandamiseks ettevalmistuskursust pakkuva koolitusasutusega.

4. PIIRKONNA ARENGUVAJADUSTE JA POTENTSIAALI ANALÜÜS

Sektorisestest ja -väliste mõjude tugevuste, nõrkuste, võimaluste ja ohtude analüüs on esitatud allolevas tabelis (Tabel 8).

TABEL 8. HIIMUMAA KALANDUSPIIRKONNA SWOT ANALÜÜS.

TUGEVSUS	Keskkond/loodus 1. Hiiumaa kalanduspiirkonnas on liigiliselt mitmekesine püügiala. 2. Kalavarude seis Hiiumaa kalanduspiirkonnas on paranenud, muuhulgas on viimastel aastatel pööratud tähelepanu kalavarude taastootmisvõime tõstmisele (nt kudealade taastamine, püügipiirangute seadmine). 3. Hiiumaal puuduvad merd reostavad suurtööstused. Infrastruktuur 4. Hiiumaal on renoveeritud ja ühtlaselt jaotunud sadama- ja lautrikohdade võrk. See tagab merele pääsemise kõikjal saarel. 5. Hiiumaa sadamad on riskasutuses (nt lisaks kaluritele kasutavad sadamaid ka turismiga tegelevad ettevõtted jpt). 6. Hiiumaal toodetakse püügivahendeid (nt võrke, mõrdasid), mistõttu saab kohapealt soetada uut varustust. Ettevõtlus, turism ja majandus 7. Kala traditsioonilise töötlemise oskusteave on olemas ning isetöötlejate osakaal on kasvanud. 8. Üha rohkem kalureid müüvad oma kala kokkuostjale. 9. Hiiumaa on harrastuspüüdjate seas populaarne kalandussihtkoht. 10. Hiiumaal on noorte haritud kalurite järelkasv. Ainsana Eestis koolitab rannakalureid Hiiumaa Ametikool, kus saab muuhulgas õppida ka väikesadama spetsialistiks. 11. Nõudlus kala järele on suur, Hiiumaa lasteaedades ja koolides pakutakse kalatoite. Kultuur ja võrgustikutöö 12. Hiiumaal on pikaajaline kalanduse traditsioon, sh pärandkultuur, kus kogemusi antakse edasi põlvest-põlve. Selle tulemusena on piirkonnas kogenud teadmiste ja oskustega aktiivne kalurkond, kes teeb omavahel koostööd (sh nt kala kokkuostu ja säilitamise korraldamisel). 13. MTÜ Hiiumaa on kogenud organisatsioon, millel on muuhulgas vajalikud teadmised projektide elluviimiseks nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. 14. Hiiumaal toimub mitmeid kalandusega seotud üritusi (nt Tuulekala festival, Lestafest, avatud kalasadamate päevad).
----------	--

NÕRKUSED	Infrastruktuur 1. Sadamate jm taristu hooldus on enamjaolt projektipõhine, mis teeb nende ülalpidamise haavatavaks ootamatustele (nt tormid jne). 2. Ettevõtjatel napib finantse teenuste osutamiseks vajaliku infrastruktuuri väljaarendamiseks. Ettevõtlus, turism ja majandus 3. Hiiumaal puudub kalakasvandus. 4. Kala töötlemine on nõrgalt arenenud, kala väärintatakse vähe enne müüki (nt puudub Hiiumaal (suur)kalatööstus räime töötlemiseks ja turustamiseks). Kala töötlemise vähesed võimekuse tingib mh tööjõupuudus (kalatöötlejaid on vähe). 5. Kala on kohalikule elanikule kallis, mistõttu on tarbimine madal. 6. Kala mandril turustamine on kallis (eelkõige transpordikulude tõttu). 7. Kalasaagile turismihooaja välisel ajal ostjaskonna leidmine on Hiiumaal sagedaseks probleemiks. Muuhulgas on Hiiumaal vähe otseturustuskohi (nt jaekettidest saab vähe kohalikku kala). 8. Hiiumaa kalurkond vananeb, noorte sisenemine kalandusse on selle kulukuse tõttu madal. Kultuur ja võrgustikutöö 9. Kalurid ei seisa enda eest ega võta aktiivselt sõna end puudutavatel teemadel. 10. Hiiumaa kalurkonna sees on erinevad nägemused kalanduse ja piirkonna tulevikust, sageli takistab tegutsemist vähene uuendusmeelsus. 11. Värske kala pakkumise info pole Hiiumaal üldkättesaadav. 12. Enamikele kaluritele ei ole kalapüük peamine tegevusala, sest sellega ei ela ära.
VÕIMALUSED	Keskkond/loodus. 1. Kliimasoojenemine toob Hiiumaa vetesse uusi liike. 2. Usalduskalurite teke ja harrastusteaduse areng aitab kaasa kalavarude vaatluse täpsemaks muutmisele, võimaldades koguda tegelikke andmeid kalavarude seisust. Infrastruktuur 3. Sadamate arendamiseks kaasatakse rahvusvahelisi toetusmeetmeid ja investoreid. Ettevõtlus, turism ja majandus 4. Ühendus mandriga on hea, mis aitab kaasa (kalandus)turismi kasvule. 5. Hiiumaa kuvand on seotud kalaga, mis loob võimaluse kalandusturismi arendamiseks. 6. Sotsiaalmeedia toetab Hiiumaa kuvandit ihaldusväärse kalanduspiirkonnana. 7. Turismiettevõtjate huvi ja valmisolek pakkuda kompleksteenuseid (majutus, toitlustus, kala püüdmine) Hiiumaa külastajatele ning selliste kompleksprojektide toetamine (sh MTÜ Hiiukala toetusmeetmetest). 8. Kala kui tervisliku toiduaine maine paraneb ja tarbimine kasvab. Kultuur ja võrgustikutöö 9. Valmisolek koostööks erinevate organisatsioonidega, sh kohalike omavalitsustega ja riigiametitega, teiste kalanduspiirkondade ja turismiettevõtetega. 10. Hiiukala kui organisatsioon saab võtta aktiivse rolli lobitöös ja kalurite huvide eest seismisel (nt valdkondlike arengukavade koostamisel kaasa rääkides, kalanduspiirkondade üleste algatuste ja ürituste eestvedamisel jms).

OHUD	Keskkond/loodus 1. Mereimetajad ja merelinnud avaldavad survet kalavarudele ja kaluritele (nt lõhuvad püüniseid). 2. Võõrliigid (nt ümarmudil) kohanevad Eesti vetes, ohustades kohalike liikide populatsioone. 3. Kliimamuutus mõjub ebasoodsalt kalastikule ja muudab sagedasemaks ebasoodsad ilmastikuolud, mis lõhuvad kalurite varustust. 4. Inimtegevus avaldab olulist keskkonnamõju kudealadele (nt kaevandamine Hiiumadala liivamaardlas). Ettevõtlus, turism ja majandus 5. Suureneb odava kala import, mistõttu nõudlus kohaliku kala järele väheneb; elukalliduse tõusu tõttu ei jõua inimesed enam (kohalikku) kala osta. 6. Energiahinnad tõusevad, mis muudab kala töötlemise kulukamaks. 7. Kala kokkuostu hinnad alanevad. 8. Inimeste tarbimisharjumused muutuvad – kala muutub üha vähem populaarseks. 9. Euroopa Liidu meetmete kadumisel väheneb kalandussektori investeerimisvõime. 10. Lühikese turismihooaja tõttu on turismiga seotud teenuste tasuvus väike. 11. Geopoliitiline olukord mõjutab (kalandus)turismi. Kultuur ja võrgustikutöö 12. Noorte huvi (ranna)kalanduse vastu väheneb. 13. Rannakaluritel on meedias negatiivne kuvand (nt neid kujutatakse kui hüljeste ja kormoranide hävitajaid). 14. Koostöö kalurite ja teadlaste vahel on kehv, kalurite seisukohti ei kuulata, mis toob kaasa piirangud püügile. Regulatsioonid jms 15. Püügi, töötlemise ja turustamise õiguslik ülereguleerimine riiklikul tasandil. Sellega kaasnevad nii püügivõimaluste vähenemine kui ka kalurite aruandluskohustuse suurenemine. 16. Õigusaktide muutmisel ja kalandusega seotud otsuste tegemisel ei kaasata kalureid. 17. Uued keskkonnakaitsepiirangud. 18. Kalapüügilubade hindade tõus. 19. Toetuste saamine on liiga keerukas. 20. Riiklikud andmebaasid, kuhu kalurid andmeid sisestama peavad, ei tööta.
------	---

TOWS analüüsi (Lisa 1. Piirkonna TOWS) tulemusena tuvastati kalanduspiirkonna kalurite ja kalanduskogukondade vajadused. Kokkuvõtvalt selgus järgnev:

Kalurkonna konkurentsivõime tõstmine (sh kliimamuutustega võitlemine ning kalanduse ja sellega seotud ettevõtluse laiendamine)

- **Kalurite oskusteabe kasvatamine.** Siia alla kuuluvad näiteks erisugused koolitused, alates keskkonnavalastest teemadest kuni juriidiliste küsimusteni välja.
- **Kala väärindamise edendamine.** Suurtööstuse rajamise asemel tasuks mõelda näiteks nišitoodete tootmisele (nt kalast toodetud toiduained vms), mida saaks edukalt turustada nii kohalikel üritustel kui ka välismaal.
- **Kalakasvanduse loomine Hiiumaale.** Üheskoos teadlaste, ettevõtjate ja riigiasutustega (nt läbi kalakasvatuse koostöö ja rahastuse plaani) luua Hiiumaale kalakasvandus; eesmärgiks võiks olla selle sidumine ka mõne muu valdkonnaga (nt turismiga).

- **Tegevuste mitmekesistamine, sh kalandusturismi arendamine.** Hiiumaa rikkalik ja puhas püügipiirkond on atraktiivne kalast ja kalandusest huvitatud turistidele ja harrastuskaluritele, võimaldades senisest veelgi enam arendada kalandusturismi ja sellega seotud koostööd turismiettevõtjatega. Välja võiks töötada komplekspaketid Hiiumaa külastajatele, kuhu kuuluks muude tegevuste hulgas näiteks pärastlõuna kohaliku kaluri seltsis vms. Mitmekesistamine aitaks ka pikendada turismihooaega ja tõsta selle tasuvust.
- **Uute püügivahendite ja -tehnoloogiate tootmine ja arendamine.** Kalurite tegevuse ja majanduse mitmekesistamiseks tuleks panustada kohalikku ettevõtlusesse, mis arendab püügivahendeid ja tehnoloogiat.

Kalanduspiirkonna taristu arendamine

- **Taastuenergia lahenduste loomine sadamatesse, kala töötlemise kohtadesse jm.** Selleks, minimeerida kõrgetest energiahindadest tulenevaid kulusid, vähendada elektrikatkestuste mõjusid ja keskkonnapalajälge tuleb kalandusega seotud taristu viia üle taastuenergiale, rajades näiteks päikesepaneele töötlemiskohtadesse.
- **Sadamate teenuste mitmekesistamine.** Sadamate projektipõhisest rahastamisest tingitud haavatavust ning kohalike ettevõtjate piiratud ressursse aitab leevendada sadamate teenuste laiendamine, mida toetavad olemasolevad sadamate mitmekülgsed kasutusvõimalused (sh ühtlane pääs merele, sadamate riskasutamise võimalus jne).

Turustamine, turundus ja mainekujundus – aitab tuua juurde kala ja kalatoodete tarbijaid, mis omakorda aitab tagada kalurite sissetuleku (sh õiglase kokkuostuhinna)

- **Kala ja väärindatud toodete turundamine Hiiumaal ja väljaspool seda.** Väärindatud tooteid saaks turundada näiteks läbi sotsiaalmeedia, mis aitaks toodetel jõuda rohkemate inimesteni ning seeläbi korvata kõrgeid turustuskulusid.
- **Kohalike kala päevade korraldamine.** Koostöös kohalike õppeasutuste ja ettevõtjatega (st toitlustusasutustega) saaks sisse viia nn kohaliku kala päevad, mil pakutakse Hiiu kalurite püütud kaladest tehtud roogasid.
- **Kokkulepped kohalike jaekettidega kohaliku kala müügiks.** Koostöös jaekettidega tuleb aastaringselt pakkuda kohaliku kala ostuvõimalusi. Kohaliku kala peamisteks ostjateks võiksid olla ka kohalikud õppeasutused ja toitlustuskohad.
- **Turundus- ja kommunikatsiooniplaani koostamine ja elluviimine.** Plaanis oleks selgelt sõnastatud Hiiumaa kalanduspiirkonna kommunikatsioonialased eesmärgid (nt värske kala info kättesaadavuse tõstmine); kanalid (sotsiaalmeedia, tavameedia, teadetetahvlid jne); tegevused (kala tarbimise kampaaniate, ürituste jm korraldamine; rollid (MTÜ Hiiukala, kohalikud kalurid, valla kommunikatsiooniosakond jt osapooled). Regulaarne ja sihipärane kommunikatsioonitegevus tähendab mh vajadust turundus- ja kommunikatsioonispetsialisti palkamiseks.
- **Hiiumaa kalurite kuvandi parandamine.** Hiiumaal on mitmekülgsest aktiivne ja pikaaegse traditsiooniga kalanduselu: kohapeal toodetakse püügivahendeid; püütakse, töödeldakse ja müüakse kala, õpetatakse noori kalandusspetsialistide ja toimub mitmeid üritusi. Näiteks vastavasisulise Instagrami kontoga oleks seda eripalgelisust võimalik jagada laiema publikuga, mis ühelt poolt toetaks Hiiumaa (kalandus)turismi ja tooks juurde uusi (Hiiumaa) kala tarbijaid, aga

teisalt võimaldaks ka kalurite häält muudes küsimustes kuuldamaks teha (st toetaks lobitööd ja Hiiukala organisatsiooni) ja parandada (ranna)kalurite mainet.

MTÜ Hiiukala organisatsiooni arendamine ja võrgustikutöö

- **Organisatsiooni administratiivse võimekuse kasvatamine.** Selleks, et abistada kohalikke kalureid aruandluskohustusega seotud paberimajanduses ja toetuste taotlemisel; suurendada organisatsiooni võimekust osaleda ja panustada erinevate võrgustike töösse ning teha senisest enam lobitööd tuleks kaaluda näiteks täiendava inimressursi palkamist.
- **Organisatsiooni sisekommunikatsiooni jõustamine.** Läbimõeldud kommunikatsioon liikmeskonnaga aitab luua ühtse nägemuse organisatsiooni ja valdkonna arengust. Selleks tuleks korraldada regulaarseid seminare ja ühisüritusi; hoida liikmeid organisatsiooni tegemistega kursis nt uudiskirja vms näol.
- **Loomade ja lindude arvukuse piiramise strateegia loomine koostöös keskkonnaameti ja looduskaitsejatega.** Ühised kokkulepped kalurite ja riigiametite/organisatsioonide vahel tagavad kalavarude sihipärase hoidmise
- **Koostöö teiste kalanduspiirkondadega riiklikul tasandil.** MTÜ Hiiukala saaks koostöös teiste kalanduspiirkondadega teha lobitööd riiklikul tasandil, et vähendada kalandusega seotud bürokraatiat (nt veenduda, et kõik kaluritelt kogutavad andmed on vajalikud) ja/või suunata valdkonda (digi)lahenduste väljatöötamisele, mis abistaksid kalureid nende aruandluskohustuses.
- **Usalduskaluri positsiooni loomine.** Usalduskaluri näol oleks tegemist kohaliku kaluriga. Ta oleks n-ö sillaks Hiiumaa kalurkonna ja teadlaste ja/või riigiametite vahel, kes koguvad kalandusega seotud andmeid. Usalduskalur aitaks tagada asjakohaste (nt pikema perioodi jooksul kogutud) andmete koondamise, mis oleks aluseks tõendus põhiste otsustele nt keskkonnakaitseliste piirangute seadmisel.
- **Harrastusteaduse soodustamine hariduslike programmide toel.** MTÜ Hiiukala saaks koostööpartneritega (nt KOV, riigiametid, ettevõtjad) võtta aktiivse rolli harrastusteaduse eestvedamisel, pakkudes harrastusteadlastele võimalusi nii praktilisteks ülesanneteks kui ka enese täiendamiseks, sh kohalikes õppeasutustes. Harrastusteadlased aitaksid koguda täpseid andmeid kalanduse ja keskkonnaga seotud otsuste tegemiseks; suurendaksid kogukonna kaasatust ja populariseeriks kalandusega seotud teemasid. Eesti ülikoolidega (nt EMÜ-ga) saaks teha ka koostööd tudengite lõputööde teemade ja/või juhendamise osas.

Kalurite järelkasvu toetamine

- **Toetuspakett noorele kalurile.** Koostöös kohaliku omavalitsusega on võimalik töötada välja kompleksne toetuspakett noorele kalurile. Sellesse paketti kuulub nii toetus püügivahendite, seadmete jm soetamiseks; koolitusteks kui ka elukoha hankimiseks. Toetuspaketti saavad panustada ka kohalikud ettevõtjad (nt vastutasuks varustuse soetamise eest varustab noor kalur turismiettevõtjat värsket toorainega).
- **Õpipoisi õppe loomine.** Luua nn meistri ja õpipoisi paarid, kus meister varustab õpipoissi vahendite ja oskustega ning õpipoiss toetab meistrit tema kalapüügis.

- **Õppe toetamine Hiiumaa Ametikoolis.** Väikesadama spetsialisti eriala populariseerimine, õppekavaarenduses kaasa löömine (sh kalandusega seotud valikainete arendamine), praktikavõimaluste pakkumine.

Arenguvajadustest ja EMKVF tegevussuundadest seati kalanduspiirkonna eesmärgid.

5. TEGEVUSSTRATEEGIA EESMÄRGID

Hiiumaa kalanduspiirkonna nägemus 2030: aastaks 2030 on Hiiumaa kalanduspiirkonnas aktiivses kasutuses pidevalt arenev multifunktsionaalsete teenustega sadamate võrgustik. Rannakalandus ja sellega seotud mitmekülgsed tegevused tagavad kaluritele piisava sissetuleku. Hiiumaa kalurid on konkurentsivõimelised, nende tooted ja teenused on kõrgelt hinnatud ja tuntud nii maakonnas kui ka väljaspool. Rannakalandus panustab elurikkuse hoidmisse, looduskeskkonna säilimisse ja kliimamuutustega kohanemisse. Hiiumaa olulisemad jõesuudmed on kalade kuderändeks avatud. Hiiumaal toimuvad mitmed rannakalandusega seotud traditsioonilised üritused, mis toovad külastajaid nii maakonnast kui ka väljastpoolt ja panustavad kalanduse kuvandi paranemisse.

Allpool on toodud kalanduspiirkonna **tegevusstrateegia eesmärgid**. Iga eesmärgi juures on mõõdikud, sihtrühmad ja rakendamise põhjendus.

5.1. ESIMENE TEGEVUSSUUND: VEE-ELURESSURSSIDE VÄÄRINDAMINE JA OTSETURUSTAMINE

E1: Kala väärindamine on kasvanud, sealhulgas on välja töötatud uudistooteid.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Kala väärindavate ettevõtete arv	11	30% enam	Registriandmed
Kala väärindavate ettevõtete käibe suurenemine	254 000	20% enam	Registriandmed

E2: Kohalik kala ja kalatooted on kättesaadavad nii Hiiumaa kauplustes, toidlustuskohtades, haridusasutustes kui ka mujal Eestis.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Kohaliku toote märgisega (roheline märgis)kalatoodete arv	21	50% enam	Küsitlus, seire
Kaupluste ja toidlustuskohtade arv, kus pakutakse kohalikku kala	3 kauplust 19 toidukohta	20% enam	Küsitlus, seire
Haridusasutuste arv, kus pakutakse kohalikku kala	5	12	Küsitlus, seire
Väljaspool Hiiumaad kalatooteid turustavate ettevõtete arv	3	5	Küsitlus, seire

Tegevussuuna **sihtrühmaks** on:

1. mikroettevõtja, kes omab kehtivat kaluri kalapüügi luba;
2. tulundusühistu, kelle liikmeteks on vähemalt viis kaluri kalapüügiluba omavat mikroettevõtjat.

Tegevussuuna **rakendamise põhjendus** on seotud eelkõige sellega, et kala väärindamise ja turustamise tegevussuund on Hiiumaa kalanduse arenguks määrava tähtsusega. Kalavarude paranedes on väärindamine üks võimalus kalurite sissetulekuid suurendada. Seoses pool- ja valmistoodete järjest kasvava turuosaga on kala väärindamine järjest määravamata tähtsusega toodangu turustamisel.

Tegevussuund vastab seega mitmetele TOWS analüüsis välja toodud vajadustele (ja ühtlasi nende aluseks olnud probleemidele):

- kalurkonna konkurentsivõime tõstmine läbi kala väärindamise edendamise;
- turustamine, turundus ja mainekujundus (aitab tuua juurde kala ja kalatoodete tarbijaid, mis omakorda aitab tagada kalurite sissetuleku ja õiglase kokkuostuhinna) läbi kala ja väärindatud toodete turundamise Hiiumaal ja väljaspool seda ning kokkulepete sõlmimise kohalike jaekettidega kohaliku kala müügiks.

5.2. TEINE TEGEVUSSUUND: SADAMATE TARISTU PARENDAMINE JA PAKUTAVATE TEENUSTE MITMEKESISTAMINE

E1: Kalasadamatesse on loodud taastuenergialahendused.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Toetust saanud taastuenergia lahendustega kalasadamate arv	0	5	Elluviidud projektid

E2: Kalasadamad on pidevalt arenevad ja neis pakutakse mitmekesiseid teenuseid.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Täiendavad teenused toetust saanud kalasadamates	0	15	Elluviidud projektid, seire
Lossivate kalurite arv toetust saanud sadamates	Arv enne projektide elluviimist	20% enam	Seire
Renoveerimiseks toetust saanud kalasadamate arv	0	7	Elluviidud projektid

Tegevussuuna **sihtrühmaks** on:

1. ettevõtja, kes omab kehtivat kaluri kalapüügiluba;
2. mittetulundusühing, kelle põhikirjaline eesmärk on seotud kalandussektori tegevuste edendamisega ja kelle liikmetest vähemalt 50 protsenti on punktis 1 nimetatud ettevõtjad;
3. sihtasutus, kelle põhikirjaline eesmärk on seotud kalandussektori tegevuste edendamisega ja kelle juhatuse või nõukogu liikmetest on vähemalt 50 protsenti punktis 1 nimetatud ettevõtete seaduslikud esindajad või füüsilisest isikust ettevõtjad kes omavad kehtivat kaluri kalapüügiluba;
4. kohaliku omavalitsuse üksus või kohaliku omavalitsuse üksuse asutus;
5. kohaliku omavalitsuse üksuse asutatud mittetulundusühing või sihtasutus, kelle hääle koguarvust kuulub üle 50 protsendi kohaliku omavalitsuse üksusele.

Tegevussuuna **rakendamise põhjendus** on seotud vajadusega luua ohutud sildumisvõimalused sadamates saare eri külgedel, sadamarajatiste kliimakindlus, rajatiste vastavus kalurite ootustele ja vajadustele ning nende muutumisele. Mitmed väikesadamad vajavad täiendavaid investeeringuid, et saaks sadamad kogu funktsionaalsuses kasutusele võtta. Oluline on sadamate teenuste mitmekesistamine, et tagada jätkusuutlikkus. **Tegevussuund vastab seega mitmetele TOWS analüüsis välja toodud vajadustele** (ja ühtlasi nende aluseks olnud probleemidele):

- kalanduspiirkonna taristu arendamine läbi taastuenergialahenduste loomise (sadamatesse, kala töötlemise kohtadesse jm) ning sadamate teenuste mitmekesistamise.

EMKVF perioodil arendatavate sadamate loetellu lisamisel on arvestatud registreeringut sadamaregistris, sadamates lossivate püügiloa omanike arvu ja lossitavaid kala koguseid. **Loetellu lisatakse (sadama nime järel sadamaregistri kood): Haldi sadam EE HLD, Kakri kalasadam EE SKM, Kassari sadam EE KKS, Kõrgessaare sadam EE KRG, Kärkla sadam EE KDL, Lehtma kalurisadam EE LHK, Naistlaiu sadam EE NST, Orjaku sadam EE ORJ, Roograhu sadam EE RGR, Salinõmme paadisadam EE SNP, Salinõmme sadam EE SLN, Sõru jahisadam EE SRV, Tärkma sadam EE TMA, Vahtrepa sadam EE VPA ja Värssu sadam EE VAR.** Täpsemad sadamate kirjeldused ja investeeringuvajadused on toodud lisas 2.

5.3. KOLMAS TEGEVUSSUUND: MAJANDUSTEGEVUSTE MITMEKESISTAMINE

E1: Kalandusvaldkonna mikroettevõtjate tegevus on jätkusuutlik tegevuste mitmekesistamise tulemusena.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Mitmekesistamiseks toetust saanud ettevõtete arv	0	30	Elluviidud projektid
Toetust saanud kalandusvaldkonna mikroettevõtete muu tegevusala (v.a kalandus) käibe kasv	Käive enne taotlemist	30% enam	Majandusaasta aruanded, registriandmed

E2: On välja arendatud merega seotud turismitooteid, sh loodud võimalusi osalusturismiks.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Turismiteenuse arendamiseks toetust saanud ettevõtete arv	0	9	Esitatud taotlused
Toetust saanud merega seotud turismitooteid pakkuva ettevõtete käibe kasv	Käive enne taotlemist	30% enam	Majandusaasta aruanded

Tegevussuuna **sihtrühmaks** on:

1. mikroettevõtja, kes omab kehtivat kaluri kalapüügi luba ja kes tegeleb piisaval määral majandustegevusega kalapüügi tegevusalal. Piisavaks majandustegevuseks loetakse kaluri kalapüügiloa alusel tegutseva ettevõtja toetuse taotlemisele eelneva kalendriaasta kalapüügi esmamüügi väärtust, mis on vähemalt Statistikaameti poolt avaldatud kuue kuu arvestuslik elatusmiinimum eelneva kalendriaasta kohta.

Tegevussuuna **rakendamise põhjendus** on seotud sellega, et enamus piirkonna kutselistest kaluritest tegeleb muu ettevõtlusega, käib palgatööl või on pensionärid. Tegevuste mitmekesistamine aitab kaluritel tagada sissetulekut kalapüügihooaja välisel ajal ning ühtlasi maandada riske, mis on seotud kalavarude kõikumisega. Lisasissetulekute arendamine aitab vähendada sõltuvust tööandjatest ning ühtlasi kasutada püügihooaega maksimaalselt. Täiendavate töökohtade loomine on oluline ka piirkonna majanduse arenguks ning uute teenuste lisandumine elavdab saare ettevõtlusmaastikku. **Tegevussuund vastab seega mitmetele TOWS analüüsis välja toodud vajadustele** (ja ühtlasi nende aluseks olnud probleemidele):

- kalurkonna konkurentsivõime tõstmine läbi tegevuste mitmekesistamise (nt kalandusturismi arendamise, kalakasvanduse loomise, püügivahendite ja -tehnoloogiate arendamise jms).

5.4. NELJAS TEGEVUSSUUND: LOODUSKESKKONNA TINGIMUSTE PARENDAMINE

E1: Loomade ja lindude arvukus on tasemel, mis ei takista kalurite tegevust.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Kütitud nuhtlusisendite (hüljeste) arv	0	Nuhtlusisendid on kütitud	Kütimis-statistika
Kormoranide juurdekasv on peatunud	7132 pesitsuspaari	Jääb samaks	Seirearuanded

E2: Hiiumaal on tagatud kudealade ja kalavarude soodne seisund.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Toetust saanud korrastatud kudealade arv	0	3	Seire
Asustatud kalamaimude arv	0	100 000	Asustamisloa aruanded

Tegevussuuna **sihtrühmaks** on:

1. kohaliku omavalitsuse üksus või kohaliku omavalitsuse üksuse asutus;
2. mittetulundusühing või sihtasutus

Tegevussuuna **rakendamise põhjendus**: Väinamerega piirnevatest maakondadest on Hiiumaa vooluveekogudes siirdekalade kudemise jaoks kõige kesisemad olud, mis on tingitud saare jõgede väiksusest ning jõgede maaparanduslikust ümberkujundamisest, mis on niigi halbu tingimusi veelgi halvendanud. Tegevussuuna rakendamisel eelistatakse veekogusid, mille eeldatav mõju töenduslikele kalavarudele on suurem ning projekti tegevuste mõju pikaajalisem. **Tegevussuund vastab seega mitmetele TOWS analüüsis välja toodud vajadustele** (ja ühtlasi nende aluseks olnud probleemidele):

- MTÜ Hiiukala organisatsiooni arendamine ja võrgustikutöö läbi loomade ja lindude arvukuse piiramise strateegia loomise.

Tegevuste osas, mida ei ole võimalik rahastada EMKVF vahenditest, taotletakse vahendeid Keskkonnainvesteeringute keskusest ja mujalt.

5.5. VIIES TEGEVUSSUUND: KALANDUS- JA MERENDUSTRADITSIOONIDE EDENDAMINE

E1: Kogukond on korraldanud kalanduspiirkonda tutvustavaid üritusi ning teadlikkus kalanduspiirkonnast on kasvanud.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Toetuse abil korraldatud ürituste arv	0	3 sündmust aastas	Seire

Toetuse abil korraldatud üritustel osalejate/külastajate arv	0	5000	Seire
--	---	------	-------

E2: Kogukond tegeleb aktiivselt kalandusajaloo kogumise, talletamise ja levitamisega.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Toetuse abil ellu viidud tegevuste/projektide arv	0	4	Seire

Tegevussuuna **sihtrühmaks** on:

1. kohaliku omavalitsuse üksus või kohaliku omavalitsuse üksuse asutus;
2. mittetulundusühing või sihtasutus.

Tegevussuuna **rakendamise põhjendus**: kalanduspiirkonda ja kalandustraditsioone tutvustavad sündmused on saanud osaks Hiiumaa kalaga seotud kuvandist aidates kaasa kala tutvustamisele ja turustamisele ka väljaspool sündmuste toimumise aega. Samuti on kalandusüritused kalastusturismi mootoriks tekitades teenuse nõudlust ning viies kliendid kokku pakkujaga ühtlasi samal ajal tutvustades väikesadamate võrgustikku ning arendades nende multifunktsionaalsust. **Tegevussuund vastab seega mitmetele TOWS analüüsis välja toodud vajadustele** (ja ühtlasi nende aluseks olnud probleemidele):

- turustamine, turundus ja mainekujundus (aitab tuua juurde kala ja kalatoodete tarbijaid, mis omakorda aitab tagada kalurite sissetuleku ja õiglase kokkuostuhinna) läbi kohalike kala päevade korraldamise ning Hiiumaa kalurite kuvandi parandamise.

Ürituste korraldamisel on maksimaalne toetuse suurus 15 000 eurot ürituse kohta.

5.6. KUUES TEGEVUSSUUND: KALURITE TEADMISTE JA OSKUSTE EDENDAMINE

E1: Kalurkonna teadlikkus on kasvanud ja panustab aktiivselt oskusteabe kasvu.			
Mõõdikud	Algtase 2023	Sihttase 2030	Kontrollallikas
Koolituste ja õppereiside arv	0	7	Registreerimis-lehed
Koolitustel ja õppereisidel osalenud kalurite või kogukonna esindajate arv	0	60	Registreerimis-lehed

Tegevussuuna **sihtrühmaks** on:

1. ettevõtja, kes omab kehtivat kaluri kalapüügiluba;
2. mittetulundusühing või sihtasutus.

Tegevussuuna raames toetatakse ka nende teadmiste ja oskuste arendamist, mis võimaldaksid kaluritel alustada tegevust uutel tegevusaladel.

Tegevussuuna **rakendamise põhjendus**: kalurite teadmiste ja oskuste arendamine on oluline, et tagada ameti jätkusuutlikkus ja kohanemisvõime tuleviku oludega. **Tegevussuund vastab seega järgnevale TOWS analüüsis välja toodud vajadusele** (ja ühtlasi selle aluseks olnud probleemidele):

- kalurkonna konkurentsivõime tõstmine läbi kalurite oskusteabe kasvatamise.

5.7. STRATEEGIA LÕIMITUS

Strateegia integreeritus avaldub selle terviklikkuses ja vajaduspõhisuses, mis tugineb piirkonna SWOT ja TOWS analüüsile. Strateegiaga toetatakse põhimõtteliselt kogu Hiiumaa kalandussektorit. Kalapüügi ja vesiviljelustoodete väärimdamise tegevussuuna alt toetatakse toodetele suurema lisandväärtuse andmist, kalasadamate uuendamine tagab senisest paremad võimalused püütud kala lossimiseks ja esmaseks töötlemiseks. Koelmualade taastamine tagab kalavarude uuenemise. Mitmekesistamise tegevussuund katab tegevused, mis toimuvad väljaspool aktiivset püügihooaega või ka sellega paralleelselt. Kalandus- ja merendustraditsioonide tegevussuund aitab kaasa elustiilile omase kultuuri edendamisele. Teadmiste ja oskuste tegevussuund aitab kaasa kalandussektori oskusteabe kasvule. Sel viisil on strateegiaga kaetud kogu kalurile oluline teenuste spekter.

Strateegia lõimitus väljendub ka horisontaalsetes teemades, mis läbivad erinevaid tegevussuundi. Nendeks on:

Jätkusuutlikkus ja säästev areng

- Jätkusuutlikkuse mõiste on oluline kõigis tegevussuundades, eriti seoses vee-eluressursside väärimdamise, sadamate parendamise, majandustegevuste mitmekesistamise ja looduskeskkonna tingimuste parandamisega.
- Säästev areng hõlmab ka teadlikku loodusvarade kasutamist, et tagada nende säilimine tulevastele põlvkondadele.

Kogukonna kaasamine

- Kogukonna kaasamine on oluline nii sadamate taristu parendamise, majandustegevuste mitmekesistamise kui ka kalandus- ja merendustraditsioonide edendamise suunal.
- Kogukonna osalus aitab suurendada toetust projektidele ja kindlustada, et tegevused vastaksid kohalike elanike vajadustele.

Kogukond on olnud kaasatud ka strateegia loomise erinevatesse etappidesse.

Haridus ja koolitus

- Kalurite teadmiste ja oskuste edendamine on ilmne horisontaalne teema, mis hõlmab kõiki tegevussuundi. See sisaldab nii kalapüügioskuste arendamist kui ka võimalust laiendada oma teadmisi teistesse majandussektoritesse astumiseks.

Innovatsioon

- Innovatsioon on oluline vee-elurikkuse väärimdamise ja otseturustamise, sadamate taristu parendamise ja majandustegevuste mitmekesistamise suundades.
- Uute tehnoloogiate ja lähenemisviiside rakendamine võib suurendada kalurite tõhusust ja muuta nende tegevusi jätkusuutlikumaks.

Kultuuripärandi säilitamine

- Kalandus- ja merendustraditsioonide edendamine rõhutab kultuuripärandi olulisust. Selle teemaga seotud tegevused hõlmavad nii ajalooliste praktikate säilitamist kui ka nende tutvustamist avalikkusele.

5.8. SEOSSED MUUDE ARENGUKAVALDE JA STRATEEGIATEGA

Hiiumaa valla arengukava 2035+⁷⁹

Hiiumaa peamised arengusuunad on seotud olulisel määral kohaliku toorme väärimdamise ning regiooni turundamise ja atraktiivsemaks muutmisega. Saare potentsiaalselt keskseks majanduse kasvuvaldkonnaks on kõrgtehnoloogiline põllumajandus ja sellega seonduvad valdkonnad – toiduainete tootmine ning meremajandus. Oluline on tagada elanikkonna toiduvarud, pakkudes mh Hiiumaa haridusasutustes kvaliteetset kohalikku toitu.

Hiiumaal on oluline tagada kalanduse jätkusuutlikkus, st forelli, angerja ning teiste kalamaimude järjepidev asustamine. Eesmärgiks on seatud ka koelmualade taastamine, nt haugi koelmuala taastamine Suuremõisa jões ning forelli koelmuala taastamine Pihla ojas ja Paope ojas.

Keskset kasvuvaldkonda toetavad ka muud piirkonna jaoks olulised valdkonnad, sh elamus- ja loodusturism. Osa külastuskeskkonnast moodustavad ka väikesadamad, mis on kaasaja tingimustele vastavalt välja arendatud taristuobjektid. Väikesadamate võrgustik on terviklik külastusteed, mis pakub võimalust reisida merd mööda ümber saare.

Hiiumaa valla kultuurivaldkonna arengukava 2022–2030⁸⁰

Hiiumaal pakutakse aastaringset elamusi nii kohalikule elanikule kui ka külalisele. Hiiumaad tutvustatakse ja turundatakse läbi pärandkultuuri, erielmeliste kultuurisündmuste ja miljööväärtusliku keskkonna.

Hiiumaa energia- ja kliimakava 2030⁸¹

Hiiumaa vald on seadnud eesmärgiks vähendada aastaks 2030 maakonna süsinikuheidet 40% võrreldes aastaga 2018. Hiiumaa eesmärk on olla 2030 energiasõltumatu saar, st tarbitakse taastuvatest allikatest toodetud energiat.

Kõrgessaare arengustrateegia 2030+⁸²

Piirkonna ettevõtlus on stabiilne. Lisandunud on uusi ja tasuvaid töökohti. Hiiumaal võetakse kasutusele rohkem kohalikku taastuvat ressursi (näiteks vee-, päikese- või tuuleenergia, puit) energia tootmiseks, ehituseks ja muuks. Soodustatakse rannakalurite tegevust.

Eesti 2035⁸³

Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed. Arukas inimene hindab teadmisi, hoiab ennast, teisi ja (elu)keskkonda ning suhtub toetavalt kõikidesse ühiskonnarühmadesse. Ta on teadmistehimuline, loov ja ettevõtlik, tahab õppida ning on valmis töö olemuse muutumiseks.

⁷⁹ Hiiumaa valla arengukava 2025+,

https://www.riigiteataja.ee/aktiis/4280/9202/2007/PuhalepaVVol_15092022_m19_Lisa.pdf

⁸⁰ Hiiumaa valla kultuurivaldkonna arengukava 2022–2030,

https://www.riigiteataja.ee/aktiis/4020/3202/2032/HiiumaaVVol_17022022_m6_Lisa.pdf

⁸¹ Hiiumaa energia- ja kliimakava (2020), <https://hiiumaaarenduskeskus.ee/wp-content/uploads/2022/03/Hiiumaa-energia-ja-kliimakava-2030.pdf>

⁸² Kõrgessaare arengustrateegia 2030+,

https://www.riigiteataja.ee/aktiis/4251/1202/2013/Lisa_arengustrateegia%202030%20.pdf

⁸³ Eesti 2035, <https://valitsus.ee/media/4022/download>

Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik. Eesti majandus on paindlik ning valmis struktuurimuutusteks, pakkudes arenguvõimalusi kõigis piirkondades. Eesti majandus on vastutustundlik inimeste ja looduse suhtes. Kohalike ressursside väärindamine on kasvanud ja loodusvarade kasutamisel arvestatakse nii elurikkuse säilimise kui ka sotsiaalmajanduslike mõjudega.

Keskkonnavaldkonna arengukava 2030 (KEVAD)⁸⁴

Eestis panustatakse kliimamuutuste pidurdamisse vajalikul määral, et püsida kliimaneutraalsuse trajektooriga. Oleme kliimamuutuste mõjule vastupidavad ja võimelised tõhusalt kohanema, tagades inimeste kaitse ja ühiskonna toimimine äärmuslike ilmanähtuste korral.

Eestis kasutatakse ja tarbitakse kõiki ressursse targalt ja keskkonda hoidvalt ning see muudab meie ühiskonna kestlikuks. Looduskeskkonna ressursse kasutatakse kestlikult, võimaldades nende säilimise ja taastumise järgnevatel põlvkondadel. Ringmajanduse keskmes on ressursside kasutamise vähendamine, digitaalsed lahendused ja uued ärimudelid, mis ergutavad koostööd avaliku sektori, erinevate ettevõtete ning ettevõtete ja teadusasutuste vahel.

Omamaiste liikide, ökosüsteemide ja maastike seisund on paranenud – Eesti on looduspositiivne. See hõlmab endas looduskeskkonna kaitset, sh looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku liikide soodsa seisundi tagamist, vajadusel ja võimalusel ka taastamist ning võõrliikide tõrjet, samuti kultuurilooliselt ja esteetiliselt väärtusliku looduskeskkonna või selle elementide säilitamist.

Eesti mereala on heas keskkonnaseisundis, võimaldades samal ajal kasutada mereökosüsteemi teenuseid. Eesmärgiks on, et Läänemeri on hea keskkonnaseisundiga terve ja elurikas ökosüsteem, mis toetab kestlikke majandus- ja sotsiaalseid tegevusi. Läänemere ökosüsteem on elujõuline ning vastupanuvõimeline, ei ole mõjutatud eutrofeerumisest, ohtlikest ainetest ja prügist ning merelised tegevused on keskkonnasäästlikud.

Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030 (PõKa)⁸⁵

PõKa 2030 üldesmärk on, et Eestis on kohalik toit eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised. Üldesmärgi saavutamiseks peab põllumajandus- ja kalandussektori ning toidutööstuse toodang olema väga hea kvaliteediga, uuenduslik ning toodetud keskkonnasõbralikult. Selleks on tarvis rohkem koostööd nii valdkondade sees kui ka eri sektorite vahel, ning tuleb rakendada uusimaid teadustulemusi ja parimaid tehnoloogiaid.

PõKa üheks alaesmärgiks on kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ning kalavarude jätkusuutliku majandamise. Kalanduspoliitikal on oluline roll edendada merekeskkonda rikkumata säästvat ja kliimamuutuste mõjuga kohanevat kalandust ja vesiviljelust ja majanduslikult elujõulist töötlevat tööstust ning tagada rannaäärsete kogukondade tööhõive ja võimalused.

Turismistrateegia 2022–2025⁸⁶

Strateegia näeb ette, et Eesti sihtkohtades on omanäolised ja piirkonna põhised kultuuriturismi tooted. Eesti on külastajate seas hinnatud hea hinna ja kvaliteedi suhtega toiduturismi sihtkoht; väärtustatakse kohalikku toorainet.

⁸⁴ Keskkonnavaldkonna arengukava 2030 (KEVAD) eelnõu, <https://envir.ee/media/9470/download>

⁸⁵ Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030, <https://www.agri.ee/media/395/download>

⁸⁶ Turismistrateegia 2022–2025, https://static.visitestonia.com/docs/3814060_turismistrateegia2022-202531.03

Talust taldrikule⁸⁷

Strateegia eesmärk on tagada piisav, taskukohane ja täisväärtuslik toit planeedi võimaluste piires; edendada toidu kestlikumat tarbimist ja tervislikumat toitumist.

Eesti toit 2022–2025⁸⁸

Eesti toidul on hea maine siseturul. Kohalikku toitu ja toidukultuuri edendatakse ja populariseeritakse – põllumajanduse ja toidusektori müügivõimekuse tõstmise toetuse abil, aga ka erinevate mainekujundus projektide kaudu (nt toidupiirkonna valimine, toidu- ja joogi konkursside korraldamine, avatud talud ja avatud sadamad ja toidutööstused jne).

Tarbija teeb teadlikke valikuid. Selleks on mh oluline laste ja noorte harimine ja kaasamine (sh kohaliku toiduga seotud haridusprogrammid).

Kalandus 2023–2026 ühisprogramm⁸⁹

Programmi eesmärk on kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ning kalavarude jätkusuutliku majandamise. Oluline on tagada elujõuline ja konkurentsivõimeline kutseline kalapüügisektor.

Fookuses on ka vee-elusressursside töötlemine ja turustamine, st kalandus- ja vesiviljelus sektori kvaliteetne, kõrge lisandväärtuse ja suure ekspordipotentsiaaliga toodang.

Eesmärk on ka saavutada olukord, kus kalavarude püügitingimused ja -võimalused on aja- ja asjakohased, kalavarud on kestlikult majandatud, harrastuspüük on korraldatud ja arendatud.

Lisaks taastatakse elupaiku ning koelmuid, et tagada varude parem looduslik taastumine.

EMKVF Eesti rakenduskava⁹⁰

Rakenduskava seab neli suuremat eesmärki:

- parandada keskkonna olukorda ning tagada, et ka kalavarud oleksid heal tasemel;
- kalapüük, kala töötlemine ning vesiviljelus peavad muutunud oludes majanduslikult paremini hakkama saama, aga seda viisil, mis arvestab keskkonnaga;
- aidata kaasa kalapüügiga tegelevate kogukondade arengule ning tagada nende majanduslik kestmine;
- eelnevate eesmärkide saavutamisele aitab kaasa teadus, innovatsioon ning teadmiste laiem levik teadlastelt kaluritele.

Hiiumaa kalanduspiirkonna tegevusstrateegia toetab kõikide eelpool nimetatud eesmärkide saavutamist.

⁸⁷ Talust taldrikule, <https://www.consilium.europa.eu/et/policies/from-farm-to-fork/>

⁸⁸ Visioonidokument „Eesti toit 2022–2025“, <https://www.agri.ee/media/697/download>

⁸⁹ Kalandus 2023–2026 ühisprogramm, <https://www.agri.ee/media/8579/download>

⁹⁰ Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi 2021–2027 Eesti rakenduskava, <https://www.agri.ee/media/1717/download>

6. KOGUKONNA KAASAMISE PROTSESS

Strateegia koostamiseks kaasas Hiiukala eksperte Civitta Eesti AS-st. Koostamise protsessi alustati avaliku strateegiaseminariga 2023. aasta 21. veebruaril, millest võttis osa 17 inimest. Seminari käigus koostati SWOT analüüs. Ülejäänud strateegia osade koostamiseks moodustati Hiiukala juhatuse poolt juhtrühm, millesse kuulusid Kaja Hiis-Rinne, Jaak-Velori Sadul, Liili Eller, Jüri Lauter ja Tuuli Tammla. Juhtrühma osalusel viidi 2024. aasta kevadsuvel läbi kolm videoseminari: eesmärkide ja mõõdikute sõnastamiseks ning nende täpsustamiseks ja hindamiskriteeriumite sõnastamiseks. 10. jaanuaril 2024. aastal toimus strateegiat tutvustav seminar, millel osales 17 inimest kohapeal ning 12 inimest veebis. Sadamate kohta sisendi kogumiseks tehti veebiküsitlus sadamapidajate hulgas, millele vastasid 18 sadama pidajad. Seminari järgselt oli kõigil huvitatud osapooltel kahe nädala jooksul võimalik strateegiasse ettepanekuid teha. Info avalike seminaride ja ettepanekute esitamise võimaluse kohta saadeti kogu kalurkonnale, kelle e-kirja aadressid ühingul olemas olid, kokku umbes 200 kontaktile. Ettepanekuid strateegiasse esitas 7 isikut või organisatsiooni. Strateegia kiitis heaks MTÜ Hiiukala üldkoosolek 1. veebruaril 2024. aastal, kus oli esindatud 71 liiget.

7. TEGEVUSRÜHMA ÜLEVAADE, STRATEEGIA SEIRE JA HINDAMISE KORD

MTÜ Hiiukala **missioon** on rannakalanduse arendamine ja mereliste traditsioonide, elulaadi ning väärtuste edasikandmine.

MTÜ Hiiukala **väärtused** on:

- Tulemusele orienteeritud tegevus
- Jätkusuutlikkus ja homsele suunatus
- Looduskeskkonda arvestav ja sellest lähtuv elulaad
- Kalavarude säästlik kasutamine

7.1. KOHALIKU TEGEVUSRÜHMA TÖÖKORRALDUS

MTÜ Hiiukala on asutatud 6. juunil 2008. aastal Kärđlas ning tegutseb põhikirja⁹¹ alusel. Mittetulundusühingusse kuulub **2024. aasta alguse seisuga 106 liiget**, kes kuuluvad erinevatesse huvirühmadesse (avalik sektor, kalandussektori füüsilisest isikust ettevõtjad, kalandussektori ettevõtjad, kalandussektori välised ettevõtjad, vabaühendused ja eraisikud). Ühingu juhtorganiks on üldkoosolek ja igapäevast tegevust korraldab juhatus. Juhatuses alluvuses töötab palgaline tegevjuht. Juhatuses tööd kontrollib revisjonikomisjon. Projektide hindamiseks moodustatakse hindamiskomisjon.

Üldkoosolek on ühingu kõrgeim organ. Üldkoosolek kinnitab tegevusstrateegia ja taotlusvoorude toimumise ajad ning eelarved. Üldkoosolek valib juhatuse, revisjonikomisjoni ning hindamiskomisjoni liikmed. Üldkoosolek kinnitab projektitoetuste paremusjärjestuse ettepanekud. Üldkoosolek koguneb minimaalselt korra aastas, üldjuhul kaks korda. Üldkoosolek on otsustusvõimeline, kui on esindatud üle poole liikmetest. Üks isik võib üldkoosolekul osaleda ja hääletada kuni viie liikme esindajana.

Viie kuni seitsmeliikmeline **juhatus** valitakse ametisse kolmeks aastaks üldkoosoleku poolt. Juhatus lähtub oma töös põhikirjast ja piirkonna tegevusstrateegiast. Juhatuses pädevuses on ühingu igapäevategevuse korraldamine, ühingu liikmeks vastuvõtmine ning liikme välja arvamise, liikmete arvestuse pidamine ning liikmemaksu kogumine, tegevuskava ja eelarve koostamine, raamatupidamise korraldamine, raamatupidamise aastaaruande ja tegevusaruande koostamine ja esitamine üldkoosolekule, üldkoosoleku kokku kutsumine, üldkoosoleku toimumisest teavitamine, ning eelnõude ettevalmistamine, ühingu vara kasutamine ja käsutamine. Juhatus valib enda hulgast juhatuse esimehe. Juhatuses töövorm on koosolek. Juhatus võib vastu võtta otsuseid, kui sellel osaleb üle poole juhatuse liikmetest. Juhatus võib vastu võtta otsuse koosolekut kokku kutsumata, kui selle poolt hääletavad kirjalikult kõik juhatuse liikmed.

Tegevjuht palgatakse konkursi korras ja ta allub ühingu juhatusele. Tegevjuhi ülesanded on:

- Ühingu tegevuste elluviimine ja osalemine koostööpartnerite töögruppides, seminaridel ja konverentsidel.
- Koosolekute, infopäevade, ümarlaudade, koolituste, konverentside, õppereiside ja messikülastuste korraldamine.

⁹¹ MTÜ Hiiukala põhikirja, <https://hiiukala.org/meist/pohikiri/>

- Ühingu teavitustegevuse korraldamine vastavalt kehtiva strateegia kommunikatsiooniplaanile.
- Taotlusvoorude korraldamine, taotlusedokumentide kontrollimine, hindamiskomisjoni töö tehniline teenindamine, taotlejate teavitamine.
- Osalemine EMKVF seirekomisjoni töös.
- Suhtlemine kalanduspiirkonda puudutavates küsimustes Regionaal- ja põllumajandusministeeriumi, Kliimaministeeriumi, PRIA, Hiiumaa vallavalitsuse ja teiste partneritega. Rahvusvaheliste ja riigisiseste kontaktide loomine. Koostöös osalemine.
- Kalanduspiirkonna arengustrateegia koostamise korraldamine ja selle seire sealhulgas projektide seire.

1–3-liikmeline **revisjonikomisjon** määratakse ametisse kolmeks aastaks üldkoosoleku poolt. Revisjonikomisjoni ülesandeks on ühingu majandustegevuse ja juhatuse tegevuse kontrollimine, hindamine ja ettepanekute tegemine. Selleks on neil õigus kontrollida ühingu raamatupidamist igal ajal, ning kord aastas esitab revisjonikomisjon oma arvamuse üldkoosolekule enne majandusaasta aruande kinnitamist. Revisjonikomisjonil on õigus osaleda hindamiskomisjoni istungitel vaatlejana.

9 kuni 11 põhiliikmega **hindamiskomisjon** valitakse ametisse kaheks aastaks üldkoosoleku poolt. Hindamiskomisjoni liikmeteks valitakse nii valdkondlikke eksperte kui kalandussektori esindajaid. Avaliku sektori esindajate osakaal peab jääma alla 50% hindamiskomisjoni liikmetest. Hindamiskomisjoni ülesandeks on ühingu esitatud projektitaotluste hindamine ja paremusjärjestuse ettepaneku moodustamine vastavalt tegevusstrateegiaga kehtestatud projektide hindamise korrale. Igat projektitoetuse taotlust hindab vähemalt viis hindamiskomisjoni liiget. Projektide hindamiskomisjoni liikmed ei või olla samal ajal ühingu juhatuse liikmed ega töötajad. Hindamiskomisjon valib enda hulgast komisjoni esimehe, kes jälgib hindamisprotseduuri vastavust projektide hindamise korrale. Hindamiskomisjoni liikmetega sõlmitakse lepingud, milles sätestatakse hindaja õigused, kohustused (sh konfidentsiaalsuskohustus) ja komisjoni liikme töö tasustamine.

7.2. HUVIRÜHMADE VÕIMEKUSE TÕSTMINE PROJEKTITAOTLUSTE KOOSTAMISEKS JA ELLUVIIMISEKS

Kõik vajalik info taotlemiseks on kättesaadav ühingu **kodulehel**. Kodulehel on olemas viited vastavatele õigusaktidele, taotlusvormi näidised, juhendid jm asjassepuutuv. Meetmest, selle võimalustest, taotlusvoorude tulemustest, parematest projektinäidetest ning seiretulemustest kirjutatakse regulaarselt **kohalikus ajalehes „Hiiu Leht“**. Infot jagatakse ka MTÜ Hiiukala Facebooki lehel.

Taotlejate võimekuse parandamiseks nii projektitaotluste koostamiseks kui ka elluviimiseks korraldatakse regulaarselt **infopäevi** toetuse taotlemise kohta. Infopäev toimub enne igat taotlusvooru.

Infot taotlusvoorude, sellega seotud koolituste ja infopäevade kohta levitatakse läbi **e-kirja nimekirja**, kuhu kuuluvad peale ühingu liikmete ka mitteliikmetest kutselised kalurid ja sadama omanikud. Taotlusvooru teade ilmub kohalikus ajalehes ning kodulehel.

Personaalse taotlejate nõustamisega tegeleb juhatuse poolt palgatud tegevjuht. Nõustamise aeg lepitakse eelnevalt kokku e-kirja või telefoni teel. Tegevjuhi lähetuse, puhkuse või ajutise töövõimetuse korral taotlejate vastuvõttu ei toimu. Kohalik tegevusrühm ei koosta taotlust taotleja eest, vaid abistab selle koostamisel.

Samuti tehakse koostööd piirkonna teiste nõustamistuge pakkuvate partneritega, näiteks **maakondliku arenduskeskuse, kohaliku omavalitsuse** jt.

7.3. EELMISE EMKF PERIOODI TULEMUSTE JA STRATEEGIA EESMÄRKIDE TÄITMISE ANALÜÜS

Perioodil 2016–2022 korraldas MTÜ Hiiukala üheksa taotlusvoor, rakendades kõiki viit määrusega võimalikku tegevussuunda. Üldjuhul toimus aastas üks taotlusvoor, 2018. ja 2019. aastal toimus taotlusvoor nii kevadel kui sügisel. Kõikidesse taotlusvoorudesse esitati kokku 228 projektitaotlust, millega taotleti 4 613 768 eurot.

Toetus eraldati 153 projektitaotlusele toetuse summaga 3 270 941 eurot. Summa on mõnevõrra suurem kui projektitaotlusteks ettenähtud vahendeid (3 134 772 eurot), sest odavnemiste ja katkestamiste käigus tagasi tulnud vahendid oli võimalik uuesti kasutusele võtta järgmistes taotlusvoorudes ning viimasel aastal ka tegevusrühma enda jooksvateks kuludeks.

Projektitaotluste edukuse keskmiseks määraks kujunes 65%. Kõigi tegevussuundade lõikes oli erinevaid taotlejaid 61, seega keskmiselt oli 2,5 projektitaotlust taotleja kohta.

Määramise otsuse saanud 153 projektitaotlusest katkestas erinevatel põhjustel ainult viis projektitaotlust ehk ellu viidi arvuliselt 96% projektitaotlustest, samuti määratud toetusvahenditest leidis kasutamist samuti 96%.

Enim taotlusi 66 oli majandustegevuse mitmekesistamise tegevussuunas, ootuspäraselt vähim oli koelmualade taastamise ja eksperimentaalse asustamise tegevussuunas (tabel 8).

TABEL 8. PROJEKTITAOTLUSED, TAOTLEJAD JA PROJEKTIDE ELLUVIIMINE.

Tegevussuund	Toetatud taotluste arv	Erinevate taotlejate arv	Keskmine toetuse summa	Määratud toetusi kokku	Makstud toetusi kokku	Osakaal kogueelarvest
Kala väärindamine ja turustamine	23	13	11 772	270 749	265 000	8,28
Kalasadamate uuendamine	21	8	62 646	1 315 570	1 287 280	40,22
Majandustegevuse mitmekesistamine	66	30	13 765	908 469	894 607	27,77
Koelmualade loomine või taastamine, eksperimentaalne asustamine.	5	3	50 954	254 770	231 983	7,79
Sotsiaalne heaolu ja kultuuripärand	38	19	13 721	521 383	459 937	15,94

Kokku	153	61*	21 379	3 270 940	3 138 807	100
-------	-----	-----	--------	-----------	-----------	-----

*erinevate taotlejate arv kõigi tegevussuundade lõikes

7.4. ÜLEVAADE EESMÄRKIDE TÄITMISEST

Kala väärindamine ja turustamine eesmärk E1 sihttase: Hiiumaa kalanduspiirkonnas on toimiv oma kaubamärgiga kalurite turustusühistu eesmärk jäi täitmata.

2023. aasta lõpu seisuga ei ole taolist ühistut Hiiumaa kalanduspiirkonnas tekkinud ja eesmärki saavutatud ei ole. Ilmselt ei ole ühistule suunatud meetmed olnud piisavalt motiveerivad ning kalandustoodete tootjad on seevastu arendanud oma eraldiseisvaid ettevõtteid ning nende tootmist.

Kala väärindamine ja turustamine eesmärk E2 sihttase: Hiiumaa kalanduspiirkonnas on 3 arvestusliku täistööajaga kalatöötajat - eesmärk täideti.

Hiiu maakonnas tegutseb neli tegevusloaga kala käitlemise ettevõtet, milles 2023. aasta lõpu seisuga töötab 13 inimest, suvehooajal oli samade ettevõtete töötajate arv 16 inimest. Täiendavalt tegutseb piirkonnas eraelamus kala käitlejaid, küll peamiselt hooajaliselt, seega eesmärk on saavutatud.

Kala väärindamine ja turustamine eesmärk E3 sihttase: Kohalik kala ja kalatooted on kättesaadavad Hiiumaa kauplustes, toitlustuskohtades ja lasteaedades ning koolides – eesmärk täideti osaliselt.

Värske kohaliku kala pakkumisega tegeleb peamiselt kalapood “Kala ja võrk” Kärdlas. Teistes kauplustes on see pigem erandlik. Digitaalsete vahendite ja sotsiaalmeedia levik on parandanud kalurite otsemüügi võimalusi tarbijale, mida hooajal kasutatakse agaralt. Üldine trend on värske ümarkala koguste vähenemisele ning fileede ja pooltoodete osakaalu suurenemisele. Kohalike kalakäitlejate toodangust on saare toidupoodides müügil purgitooted ja kuivatatud kala tooted. Kalale spetsialiseerunud “Kala ja võrk” pakub aastaringselt laiemat valikut.

Toitlustuskohtades on kohaliku kala pakkumine paranenud võrreldes 2015. aastaga. Sellele on kaasa aidanud nii rannakalurite püükide paranemine kui kalakäitlejate tekkimine. Hiiumaa.ee maakonna veebiportaalis väljatoodud toidukohtades pakutakse kohalikku kala kas kogu aeg või aeg-ajalt 20 asutuses (kohvik Ruudi, resto Kork, Roograhu sadama resto, Rannapaargu, Sõnajaala söökla, Rannu pubi, iiUmek resto, Emmaste teemaja, kauplus-kohvik Kala ja võrk, kapten Malm, Kõpu tule torni kohvik, Lest ja Lammas resto, Hiiu õlle koda, trahter Meite mõte, Sõru kõrts, Ungu resto, Esiküla suvekohvik, Ratturi talu kohvik, Hiiumaa Pruulikoja Resto, Sadama kohvik Kõrgessaares). Nii mitmeski toidukohas võib pöhimenüüst leida säinakotlette, mis on uuemas toidukultuuris omandamas rahvustoidu staatust, lisaks on populaarne päevakala pakkumine, mis siis koosneb vastaval päeval pütust. Samuti toimub suvehooajal suitsukala kaasamüük külastajatele.

Valla lasteaedades ja koolides seab päevane toiduraha määr ette teatavad piirid kala pakkumisele. Samuti on osutunud probleemiks kala tarnekindlus, sest menüüd tehakse paar nädalat ette, ning näiteks tormi puhuks peaks olema varuvariant. Erinevate koostööprojektide raames on katsetatud samaaegselt kogu saare koolides ja lasteaedades räime-, tuulehaugi- ja lestapäevade korraldamist, mis pilootprojektina on õnnestunud. Samuti on korraldatud väljasõite ja õpikööke kooli- ja lasteaiakokkadele ning kontaktiüritusi tootjate ja toitlustajate vahel. Kuna siiani tegeleb

tooraine hankimisega iga üksik lasteasutuse köök eraldi, siis on oluline otsekontaktide loomine ja hoidmine ning tootlustajate motiveerimine.

Tegevuste mitmekesistamine eesmärk E1 sihttase: Vähemalt 20 rannakalurit on alustanud või arendanud edasi tegevusi lisaks kalapüügile – eesmärk täideti

Perioodi jooksul taotles ja sai lisategevuste arendamiseks toetust 30 rannakalapüügiga tegelevat ettevõtjat, kes viis ka projektid ellu, seega sai sihttase saavutatud. Projektitaotlustes sisaldasid investeeringud põllu- ja metsa majandamisse, puidu ja metalli töötlemisse, majutusse ja tootlustusse, püüniste valmistamisse, maa mõõtmisesse, maastikuehitusse, teedehoidlusesse, ehitusse, toidu- ja joogitootmisesse.

Kalasadamate uuendamine eesmärk E1 sihttase: Täielikult on renoveeritud vähemalt 4 sadamat. Igas renoveeritud sadamas on vähemalt slipp, võimalused kala lossimiseks, tingimused kala lühiajaliseks säilitamiseks, sanitaarruumid kaluritele ja püügivahendite hoiuruumid – eesmärk täideti osaliselt.

Perioodil on toetatud 21 projektitaotlust kaheksa kalasadama uuendamiseks. (Orjaku, Haldi, Tärkma, Kõrgessaare, Naistlaiu, Salinõmme paadisadam, Kakri kalasadam ja Kalana jahisadam). Toetatud sadamatest Haldi, Tärkma, Salinõmme paadisadam ning Naistlaiu sadamad on strateegia järgselt I prioriteedi sadamad ning Orjaku, Kõrgessaare ja Kalana jahisadam II prioriteedi sadamad. Toetust saanud Kakri kalasadam on III prioriteedi sadamad.

Täpsem ülevaade toetust saanud sadamate varustatusest kalurite jaoks vajalikuga annab ülevaate tabel 9.

TABEL 9. ÜLEVAADE SIHTTASEME SAAVUTAMISEST TOETUST SAANUD SADAMATES

	Slipp	Kala lossi- mine	Kala säilitamine	Sanitaar- ruumid	Püügi- vahendite hoiuruumid
Orjaku	X		X	X	X
Haldi	X				X
Tärkma	X		X	X	X
Kõrgessaare	X		X		X
Naistlaiu	X		osaliselt	X	X
Salinõmme paadisadam	X		X	X	X
Kakri kalasadam					X
Kalana jahisadam	X				

Tabelist 9 nähtub, et strateegia eesmärk siiani saavutatud vaid osaliselt. Seda osalt kerkinud ehitushindade tõttu ning ka vahendite jätkuva suunamise tõttu sadamate laiendamisse, kaide renoveerimisse ning kohtade juurde tekitamisse.

Kalasadamate uuendamine eesmärk E2 sihttase: Vähemalt kaheksas sadamas, kus kala lossitakse, on olemas jäämasin – eesmärk täideti osaliselt.

Jäämasin on olemas Kõrgessaare, Tärkma ja Orjaku sadamates ning Salinõmme paadisadamas. Samuti on kala väärindamise meetme raames taotletud jäämasinaid, millest osad paiknevad sadamates (Salinõmme kalasadam, Kakri kalasadam). Võib väita, et see strateegia eesmärk on siiani saavutatud 75% ulatuses.

Koelmualade loomine või taastamine, eksperimentaalne asustamine eesmärk E1 sihttase: Vähemalt kolme olulisema vooluveekogu suudmealad on korrastatud – eesmärk täideti.

Perioodi jooksul toetati kolme vooluveekogu seisundi parandamist. Nuutri jõe puhul ei olnud probleemiks niivõrd suue vaid diiselelektrijaamast jäänud paisud, mis likvideeriti ja asendati paiskärestikega. Suuremõisa jõel puhastati suuet, istutati varjeks puid ning ühendati haugide kudemiseks sobilikud Suuremõisa tiigid paiskärestiku abil Suuremõisa jõega. Öngu jõel lisaks suudme puhastamisele muudeti selle asukohta, mis peaks aitama seda edaspidi paremini avatuna hoida.

Koelmualade loomine või taastamine, eksperimentaalne asustamine eesmärk E2 sihttase: Käina-Vaemla lahtede süsteem on korrastatud – eesmärk täideti.

Käina-Vaemla lahtede süsteemi näol on tegemist riikliku tähtsusega kudealaga, mille probleeme tegevussuuna raames otseselt lahendada ei saa, kuna tegemist on abikõlbmatu kuluga. Küll aga viis põhjaliku uuringu läbi Keskkonnaamet koostöös Tallinna Tehnikaülikooliga, mille tulemustele toetudes eemaldati lüüsid Käina lahe kanalitelt ning eemaldati setteid ka kanalitest. Samas on pärast setete eemaldamist kanalite veepeegel enam roostunud kui enne seda.

Koelmualade loomine või taastamine, eksperimentaalne asustamine eesmärk E3 sihttase: 100 000 merisiia vastset asustatud Hiiumaa rannikuvette – eesmärk täideti.

MTÜ Latimeeria projektiga sai Hiiumaale rajatud inkubaator merisiia marja inkubeerimiseks ning siigasiid asustati 2020. 2021. ja 2022. aastal Soonlepa lahte umbes 103 000 maimu. 2023. aasta sügisel kogutud kudematerjalist võiks 2024. aasta kevadel sellele lisa tulla 90 000 maimu. Tänapäevase, jahutusega inkubaatori rajamine piirkonda on loonud eeldused siia asustamise jätkamiseks ka tulevikus, mis teadlaste hinnangul on vajalik populatsiooni turgutamiseks ning mudastunud kudealade mõju leevendamiseks.

Koelmualade loomine või taastamine, eksperimentaalne asustamine eesmärk E4 sihttase: 500 000 klaasangerjat asustatud Hiiumaa rannikumerre – eesmärk täideti.

Pühalepa osavallavalitsuse läbiviidud projekti käigus asustati 2022. aasta septembris Hiiumaal Allika, Kiriku, Kukka ja Soonlepa lahte kokku 73 480 ettekasvatatud angerjamaimu. Ettekasvatatud maimude ellujäämus looduses on suurem kui klaasangerjatel.

Sotsiaalne heaolu ja kultuuripärand eesmärk E1 sihttase: Taastatud on vähemalt 5 avalikus kasutuses lautrikohta – eesmärk jäi täitmata.

Perioodi jooksul määrati toetust kahele lautrikohale: Mudaste ja Hirmuste. Hirmuste projekt katkestati kooskõlastuste mittesaamise tõttu. Suurim probleem lautrikohtade korrastamisel on nende paiknemine riigimaal, ehituskeeluvööndis ja enamasti ka kaitsealadel, mis muudab lautrikohas suuremate muudatuste tegemise võimatuks.

Sotsiaalne heaolu ja kultuuripärand eesmärk E2 sihttase: Toimub vähemalt 2 Hiiumaa kalanduspiirkonda tutvustavat kultuurisündmust aastas – eesmärk täideti.

Perioodi jooksul on toetatud järgmisi toetatud sündmusi: Lestafestivali, Hiiu kala ja õlle festivali, Hiiumaa kalurite päeva, Jääkala festivali, Roograhu merepäeva. Koostööprojektide raames või

Hiiukala enda eelarvest on iga-aastaselt korraldatud Tuulekala festivali ning koostöös Kalanduse teabekeskusega avatud kalasadamate päeva. Enamasti on kalanduspiirkonda tutvustavaid sündmusi olnud rohkem kui kaks korda aastas, erandiks olid aastad kui suuremate ürituste korraldamine oli piiratud viiruse leviku tõttu.

Sotsiaalne heaolu ja kultuuripärand eesmärk E3 sihttase: Vähemalt 8 sadamas või lautrikohas on merepääste võimekus tõusnud – eesmärk täideti.

Merepäästevõimekust on perioodi jooksul toetatud peamiselt varustuse soetamisel, mis üldjuhul ei ole seotud kindla sadamaga. Konkreetse sadamaga seotult on merepääste võimekuse tõstmist toetatud Orjaku sadamas ning Värssu sadamas.

Sotsiaalne heaolu ja kultuuripärand eesmärk E4 sihttase: Vähemalt 50 kalurit või kogukonna esindajat on osalenud koolitustel – eesmärk täideti.

Perioodi jooksul on toetatud kolme kalanduslaagri toimumist, millest kolme laagri peale osales 60 last. Lisaks toetati kahte pikemat ujumiskursust kaluritele ja nende pereliikmetele, kus osales 100 inimest. Lisaks eelmainitule on projektide väliselt nii Hiiukala kui Kalanduse teabekeskus korraldanud piirkonnas teabepäevi ja lühemaid kursuseid kaluritele ja teistele kogukonna esindajatele.

Sotsiaalne heaolu ja kultuuripärand eesmärk E5 sihttase: Teave Hiiumaa kalandusajaloo kohta on olulises osas kogutud ja talletatud – eesmärk täideti.

Kahe Mereküla kalurite klubi projekti käigus on tegeletud rannakalurite ja traalpüügi mälestuste kogumisega. Esimesega jõuti välja anda ka raamat, teise osas on mälestused kogutud, kuid avalikkusele tutvustamine jääb edaspidiseks. Projektiväliselt on Hiiukala vahenditest tellitud MTÜ Halulaevalt virtuaalne Hiiumaa kalanduse ja merenduse teejuht, mis on liidestatud Hiiukala kodulehele ning mille täiendamise töö jätkub.

7.5. KOMMUNIKATSIOONIPLAAN

Tabel 9 koondab ühingu tegevusega seotud teabe, selle sihtrühmad ja teabe levitamise kanalid.

TABEL 10. TEAVE, SIHTRÜHMAD, KANALID.

Teave	Sihtrühmad	Kanalid
Ühingu tegevust puudutav teave	Liikmed, potentsiaalsed liikmed, kalurid, ettevõtjad, omavalitsused, ühingud, kohalik elanikkond, partnerid	Koduleht, kodulehe artiklite viitamine sotsiaalmeedias, e-kirja nimekiri, artiklid kohalikus ajalehes, üle-eestilise ja üle-euroopalise kalandusvõrgustiku meediakanalid.
Taotlusvoorude teave	Taotlejad ja potentsiaalsed taotlejad, sh liikmed ja mitteliikmed (omavalitsus, ettevõtjad, ühingud)	Koduleht, kodulehe artiklite viitamine sotsiaalmeedias, infopäevad, kohalik ajaleht, e-kirja nimekiri, väikestruktuurid
Ühingu tegevust otseselt mittepõhinev kalandusalane teave	Kalurid, liikmed, kohalik elanikkond, turistid	Koduleht, artiklite viitamine sotsiaalmeedias, artiklid kohalikus lehes, teabepäevad, e-kirja nimekiri, teave infopunktidesse ja messidele

Strateegia ja projektide seiret puudutav teave	Liikmed, kalurid, ettevõtjad, omavalitsused, ühingud, kohalik elanikkond, ametkonnad, partnerid	Koduleht, kodulehe artiklite viitamine sotsiaalmeedias, artiklid kohalikus ajalehes, teabepäevad, valdkondlikud ja kohalikku elu kajastavad raadio- ja telesaated, kalandusvõrgustiku ning Farneti portaali ja trükised, paremate näidete külastused gruppidele
--	---	---

Tähelepanu tuleb pöörata elektroonilisi kanaleid mittekasutavatele liikmetele ja mitteliikmetest kaluritele. Kõige universaalsem viis teavitamiseks on kohaliku ajalehe kaudu. Oluline on ka regulaarsete teabepäevade korraldamine ning regionaalsel põhimõttel valitud juhatuse liikmete teavitustöö oma piirkonnas.

Organisatsioonisisene teabevahetus on tagatud järgnevalt:

- ühingu üldkoosolekud vähemalt kaks korda aastas, teavitamine ajalehe, e-kirja ja SMSi teel;
- ühingu juhatuse koosolekud vastavalt vajadusele, kuid mitte vähem kui kord kvartalis; teavitamine e-kirja ja SMSi teel;
- muu suhtlus toimub jooksvalt e-kirja, telefoni ning isiklike kontaktide teel.

7.6. PROJEKTIDE SEIRE JA KOHALIKU STRATEEGIA HINDAMINE

Toetust saanud projektide seiret korraldab **MTÜ Hiiukala** personal ning kontrollib MTÜ Hiiukala juhatuse. Projektitaotluste seire korraldatakse jooksvalt, saades sealjuures vajalikku informatsiooni PRIA-lt. **Seire käigus** keskendutakse järgmistele asjaoludele:

- Kas projekti tegevustega on planeeritud aja jooksul alustatud?
- Kui projekti tegevustega ei ole alustatud, siis mis on põhjuseks?
- Kas projekti tegevused tegelikult toimuvad?
- Kui projekti tegevustes on muudatusi, siis kas on võimalik projekti eesmärkide täitmine vastavalt algselt projektitaotluses kirjeldatule?
- Kui palju rahalisi vahendeid projekti elluviimiseks lõplikult kulutati?
- Kas projekti tulemust kasutatakse sihipäraselt ja vastavalt algselt projektitaotluses kirjeldatule?
- Projekti tegevuste mõju strateegia eesmärkide saavutamisele, kasutades strateegias toodud Tulemusnäitajaid.

Kogutud andmeid täiendatakse jooksvalt MTÜ Hiiukala andmebaasis. **Toetust saanud projektide seire** vormistatakse kord aastas aruandena, mille koostab tegevjuht ning esitab juhatusele. Vastavalt seire tulemustele võib juhatuse ette näha muudatusi taotlusvoorude planeerimises. Juhatuse esitab aruande järgmisele üldkoosolekule, vajadusel koos vastavate ettepanekutega.

Koos projektide seirega teostab tegevjuhtkond **meetmete seiret** ning annab sellest aru regulaarselt MTÜ Hiiukala juhatusele.

Strateegia eesmärkide seiret teostatakse iga kahe aasta tagant MTÜ Hiiukala tegevjuhtkonna poolt vastavalt strateegias toodud tulemusnäitajatele. Strateegia seire tulemustest koostab tegevjuhtkond aruande ning esitab selle juhatusele. Aruandest lähtuvalt võib ette näha strateegia muudatusi.

Vajadusel nähakse ette **strateegia muutmist** tulenevalt seirest või laekunud ettepanekutest. Strateegia muudatusettepanekud valmistatakse ette juhatuse poolt ning hääletatakse üldkoosolekul koos järgmise aasta taotlusvoorude aja ja eelarvega.

8. RAHASTAMISKAVA

Strateegia tegevussuundade vahelise eelarve määramisel lähtuti hetkeolukorra analüüsist ning juhtrühma aruteludest (Tabel 10). Arvesse võeti ka eelmise rahastamisperioodi tulemusi. Tegevussuundi rakendades võib üldkoosolek otsustada erinevate proportsioonide kasuks, eeldades, et lõplik proportsioon ei muutu.

TABEL 10. RAHALISTE VAHENDITE JAOTUS TEGEVUSSTRATEEGIA SUUNDADE VAHEL.

Tegevussuund	%	Summa eurodes
1. Vee-eluressursside väärimine ja otseturustamine	15	451 921,37
2. Sadamate taristu parendamine ja pakutavate teenuste mitmekesistamine	40	1 205 123,65
3. Majandustegevuste mitmekesistamine	25	753 202,28
4. Looduskeskkonna tingimuste parendamine	5	150 640,46
5. Kalandus- ja merendustraditsioonide edendamine	10	301 280,91
6. Kalurite teadmiste ja oskuste edendamine	5	150 640,46
KOKKU	100	3 012 809,13

Vastavalt määruse „Perioodi 2021–2027 kogukonna juhitud kohaliku arengu toetus“ lisale 3 on aastatel 2023–2027 Hiiumaa kalanduspiirkonna projektitoetusteks ette nähtud eelarvevahendite piirmäär 3 012 809,13 eurot.

Rahaliste vahendite jaotusel on põhirõhk esimestel aastatel, vältimaks vahendite kuhjumist perioodi lõppu, kui ei pruugita jõuda projekte valmis. Selline jaotus annab võimaluse korraldada rahastusperioodi jooksul täiendavaid taotlusvoore jääkide arvel, andes samas taotlejatele piisava ajavaru projektide elluviimiseks.

9. LISAD

9.1. LISA 1. PIIRKONNA TOWS

TOWS maatriks	VÕIMALUSED (V)	OHUD (O)
TUGEVUSED (T) Keskkond/loodus - Hiiumaa kalanduspiirkonnas on liigiliselt mitmekesine püügiala. - Kalavarude seis Hiiumaa kalanduspiirkonnas on hea, muuhulgas on viimastel aastatel pööratud tähelepanu kalavarude taastootmisvõime tõstmisele (nt kudealade taastamine, püügipiirangute seadmine).	Keskkond/loodus - Kliimasoojenemine toob Hiiumaa vetesse uusi liike. Infrastruktuur - Sadamate arendamiseks kaasatakse rahvusvahelisi toetusmeetmeid ja investoreid. Ettevõtlus, turism ja majandus - Ühendus mandriga on hea, mis aitab kaasa (kalandus)turismi kasvule. - Hiiumaa kuvand on seotud kalaga, mis loob võimaluse kalandusturismi arendamiseks. - Sotsiaalmeedia toetab Hiiumaa kuvandit ihaldusväärsena kalanduspiirkonnana. - Turismiettevõtjate huvi ja valmisolek pakkuda kompleksteenuseid (majutus, toitlustus, kala püüdmine) Hiiumaa külastajatele ning selliste kompleksprojektide toetamine (sh MTÜ Hiiukala toetusmeetmetest). - Kala kui tervisliku toiduaine maine paraneb ja tarbimine kasvab. Kultuur ja võrgustikutöö - Valmisolek koostööks erinevate organisatsioonidega, sh kohalike omavalitsustega ja riigiametitega, teiste kalanduspiirkondade ja turismiettevõtjatega. - Hiiukala kui organisatsioon saab võtta aktiivse rolli lobitöös ja kalurite huvide eest seismisel (nt valdkondlike arengukavade koostamisel kaasa rääkides, kalanduspiirkondade ülestse algatuste ja ürituste eestvedamisel jms). - Usalduskalurite teke ja harrastusteaduse areng aitab kaasa kalavarude vaatluse täpsemaks muutumisele, võimaldades koguda tegelikke andmeid kalavarude seisust.	Keskkond/loodus - Mereimetajad ja merelinnud avaldavad survet kalavarudele ja kaluritele (nt lõhuvad püüniseid). - Võõrliigid (nt ürmamudil) kohanevad Eesti vetes. - Kliimamuutus mõjub ebasoodsalt kalastikule ja muudab sagedasemaks ebasoodsad ilmastikuolud, mis lõhuvad kalurite varustust. - Inimtegevus avaldab olulist keskkonnamõju kudealadele (nt kaevandamine Hiiumadala liivamaardlas). Ettevõtlus, turism ja majandus - Suureneb odava kala import, mistõttu nõudlus kohaliku kala järele väheneb; elukalliduse tõusu tõttu ei jõua inimesed enam (kohaliku) kala osta. - Energiahinnad tõusevad, mis muudab kala töötlemise kulukamaks. - Kala kokkuostu hinnad alanevad. - Inimeste tarbimisharjumused muutuvad – kala muutub üha vähem populaarseks. - Kalandussektori toetamine väheneb, Euroopa Liidu meetmed kaovad. - Lühikese turismihooaja tõttu on turismiga seotud teenuste saatus väike. - Geopoliitiline olukord mõjutab (kalandus)turismi. Kultuur ja võrgustikutöö - Noorte huvi (ranna)kalanduse vastu väheneb. - Rannakaluritel on meedias negatiivne kuvand (nt neid kujutatakse kui hülgjeste ja kormoranide hävitajaid). - Koostöö kalurite ja teadlaste vahel on kehv, kalurite seisukohti ei kuulata, mis toob kaasa piirangud püügile. Regulatsioonid jms - Püügi, töötlemise ja turustamise õiguslik ülereguleerimine riiklikul tasandil. Sellega kaasnevad nii püügi võimaluste vähenemine kui ka kalurite aruandluskohustuse suurenemine. - Õigusaktide muutmisel ja kalandusega seotud otsuste tegemisel ei kaasata kalureid. - Uued keskkonnakaitselised piirangud. - Kalapüügilubade hindade tõus. - Toetuste saamine on liiga keerukas. - Riiklikud andmebaasid, kuhu kalurid andmeid sisestama peavad, ei tööta.
	TV <i>Kuidas kasutada oma tugevusi selleks, et võimaldada enda jaoks tööle panna?</i> Kliimamuutustega jõuab Hiiumaa vetesse uusi liike, kes mitmekesistavad püügiala (V1, T1) ja täiendavad kalavarude head seis (T2). Rikkalik ja puhas	TO <i>Kuidas kasutada tugevusi selleks, et ohte maandada? Kuidas neist võimalusi luua?</i> Muutuvad kliimatingimused toovad endaga kaasa võõrliikide kohanemise Eesti vetes (O2, O3). Sellega kaasneb ka püügiala mitmekesistumine (T1), st

Hiiumaa kalanduspiirkonna tegevusstrateegia kavand 2023–2030

3. Hiiumaal puuduvad merd reostavad suurtõttused. Infrastruktuur 4. Hiiumaal on renoveeritud ja ühtlaselt jaotunud sadama- ja laurikohtade võrk. See tagab merele pääsemise kõikjal saarel. 5. Hiiumaa sadamad on riskisutuses (nt lisaks kaluritele kasutavad sadamaid ka turismiga tegelevad ettevõtjad jpt). 6. Hiiumaal toodetakse püügivahendeid (nt võrke, mõrdasid), mistõttu saab kohapealt soetada uut varustust. Ettevõtlus, turism ja majandus 7. Kala traditsioonilise töötlemise oskusteave on olemas ning isetöötlejate osakaal on kasvanud. 8. Üha rohkem kalureid müüvad oma kala kokkuostjale. 9. Hiiumaa on harrastuspüüdjate seas populaarne kalandussihtkoht. 10. Hiiumaal on noorte haritud kalurite järelekasv. Ainsana Eestis koolitab rannakalureid Hiiumaa Ametikool, kus saab muuhulgas õppida ka väikesadama spetsialistiks. 11. Nõudlus kala järele on suur, Hiiumaa lasteadeades ja koolides pakutakse kalatoite. Kultuur ja võrgustikutöö 12. Hiiumaal on pikaajaline kalanduse traditsioon, sh pärandkultuur, kus kogemusi antakse edasi põlvest-põlve. Selle tulemusena on piirkonnas kogenud teadmiste ja oskustega aktiivne kalurikond, kes teeb omavahel koostööd (sh nt kala kokkuostu ja säilitamise korraldamisel). 13. MTÜ Hiiumaa on kogenud organisatsioon, millel on muuhulgas vajalikud teadmised projektide elluviimiseks nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. 14. Hiiumaal toimub mitmeid kalandusega seotud üritusi (nt Tuulekala festival, Lestafest, avatud kalasadamate päevad).	(T3) püügiipiirkond on atraktiivne kalast ja kalandusest huvitatud turistidele ja harrastuskaluritele (T9), võimaldades senisest veelgi enam arendada kalandusturismi (V5) ja sellega seotud koostööd turismiettevõtjatega. Seda toetab omakorda turismiettevõtjate huvi ja valmisolek pakkuda kompleksteenuseid Hiiumaa külastajatele (V6). Turismi arengut toetab muuhulgas hea ühendus mandriga (V3). 2. Ühtlane merele pääs (T4) ja sadamate riskisutamise võimalus (T5) võimaldab avardada sadamate kasutusviise. Mitmekülgset sadamade muuhulgas atraktiivsed rahvusvaheliste investoritele ja võimaldavad kasutada ka eriotstarbelisi toetusmeetmeid (V2). Investorite leidmiseks saab koostada investorprogramme. 3. MTÜ Hiiumaa on kogenud organisatsioon (T13), mis osaleb aktiivselt võrgustikutöös (V8) ja teeb kalurite huvide eest seisemisel lobitööd (nt usalduskalurite positsiooni loomine; V9, V10). 4. Kalal on tervisliku toiduaine maine (V7), mis loob aluse selle tarbimise kasvuks – näiteks on juba täna nõudlus kala järele suur ja Hiiumaa lasteadeades ja koolides pakutakse kalatoite (T11). Koostöös kohalike õppeasutuste ja ettevõtjatega (st toitlustusasutustega) saaks sisse viia nn kohaliku kala päevad, mil pakutakse Hiiumaa kalurite püütud kaladest tehtud roogasid. 5. Hiiumaa populaarsus harrastuskalurite seas (T9) ja kalandusturismi arendamine (V3, V4, V6) loob pinnase harrastusteade arengule (V10). MTÜ Hiiumaa saaks koostööpartneritega (nt KOV, riigiametid, ettevõtjad; V9) võtta aktiivse rolli harrastusteade eestvedamisel, teavitades sellest avalikkust (eelkõige harrastuskalureid) ja pakudes nt õppeasutustes vastavasisulisi haridusprogramme. 6. Hiiumaal on mitmekülgset aktiivne ja pikaajaline traditsiooniga kalanduselu: kohapeal toodetakse püügivahendeid (T6); püütakse, töödeldakse ja müüakse kala (T7, T8, T12), õpetatakse noori kalureid (T10) ja toimub mitmeid üritusi (T14). Sotsiaalmeedia abil (nt vastavasisulise Instagrami kontoga) oleks seda eripalgelisust võimalik jagada laiemale publikuga (V5), mis ühelt poolt toetaks Hiiumaa (kalandus)turismi ja tooks juurde uusi (Hiiumaa) kala tarbijaid, aga teisalt võimaldaks ka kalurite häält muudes küsimustes kuuldavamaks teha (st toetaks lobitööd ja Hiiumaa organisatsiooni, V9).	võõrliigid aitavad kaluritel kohaned muutuvate kliimatingimustega (ühed liigid asenduvad teistega; O3). Kalurite ajalooline oskusteave aitab neil muutunud püügioludes hästi toime tulla (T12). Samaaegselt peab oskusteavet pidevalt kasvatama (nt kalurite koolitusi korraldades), arendama uusi püügivahendeid (T6) ning sõlmima paindlikke kokkuleppeid kalade kokkuostjatega (T8). 2. Nii mereloomad kui ka -linnud, aga ka kliimamuutustest tingitud tormid lõhuvad kalurite püügivahendeid (O1, O3). Tänu kohapeal toodetavale varustusele saavad Hiiumaa kalurid kiiresti uusi vahendeid hankida (T6). 3. Jätkuv kudealade taastamine ja uute loomine (T2) vähendab inimtegevuse tagajärjel tekkinud negatiivseid mõjusid (O4). 4. Mereimetajad ja merelinnud avaldavad survet kalavarudele (O1). Selleks, et hoida kalavarusid, tuleb hoida nende (eelkõige kormoranide) arvukust kontrolli all. MTÜ Hiiumaa saab teha lobitööd loomade ja lindude arvukuse piiramise olulisuse osas (nt kokkulepped keskkonnaametiga, sh liikide piiramise plaan), samuti saab organisatsioon võtta juhtrolli suhtluses ja koostöös keskkonnaameti ja looduskaitsetega (T13), et saavutada kalureid rahuldav lahendus liikide piiramise osas. 5. Inimeste tarbimisharjumused võivad muutuda, mistõttu tarbitakse kala üha vähem (O8). Sellele annavad hoogu juurde elukalliduse tõus ja suurenenud odava kala import (O5), mis omakorda toob alla kala kokkuostu hinnad (O7). Inimeste tarbimisharjumuste hoidmiseks ja kohaliku kala populaarsuse tõstmiseks tuleb tegeleda (maine) kampaaniatega (TV6), mh jätkata kalatoitude pakkumist koolides ja lasteadeades (T11) ja korraldada erinevaid üritusi (T14). Kalurid saavad teha koostööd (T12) lääbriäkimistele kala kokkuostjatega (T8), et kehtestada sobivad kokkuostuhinnad. 6. Kõrged energiahinnad on kala töötlemise teinud kulukaks, mistõttu peaksid kalurid tegema töötuluse vallas veelgi enam koostööd (T12) ning panustama jätkusuutlikesse energialahendustesse (nt päikesepaneelide rajamine töötlemiskohadesse), kasutades mh ära erinevaid toetusmeetmeid. 7. Aktiivne kalurikond ja tugev organisatsioon saavad läbi paindlikkuse panustada kalandusvaldkonna mitmekesisistamisse (T12, T13). Mitmekesisistamine aitaks leevendada kalandussektorit toetavate meetmete vähenemise negatiivset mõju (O9) – näiteks saaks taotleda rahastust teistest fondidest (<i>a la</i> keskkonnahoiu või rohepöördega seotud programmidest). Kalandusega seotud teenuste mitmekesisistamine aitab pikendada ka turismihoogaega ja tõsta selle tasuvust (O10); pakkuda nn kompleksteenuseid, V6; T4, T5) ning vähendada geopoliitilist mõju (O11); nt keskenduda uutele turgudele või kohalikele tarbijatele). 8. Noorte huvi tõstmiseks rannakalanduse vastu (O12) tuleb tegeleda eesmärgipärase kampaaniatega (TV6), julgustada noori tegelema harrastusteade (TV5) kõikides Hiiumaa õppeasutustes ning tugevdada õpet Hiiumaa Ametikoolis (T10). 9. Sihipärase kampaaniad sotsiaalmeedias (TV6) ja kalurite ning nende esindusorganisatsiooni MTÜ Hiiumaa läbipaistev ning koostööne suhtlus teiste osapooltega (TV3) aitab kaasa rannakalurite kuvandi paranemisele (O13). 10. Kalurite tööd mõjutavad mitmed keskkonnakaitsepiirangud (O17) kui ka püügivõimaluste vähenemine (O15). Nende tegurite põhjuseks on sageli puudulik koostöö teadlaste ja kalurite vahel – kalurite seisukohti ei kuulata, lisaks ei pruugi teadus ja tegelikkus alati kokku käia (nt teadlaste ebatäpset mõõtmised lühikese ajaperioodi sees; O14). Selleks, et suurendada koostööd teadlaste ja kalurite vahel, on võtmeülik MTÜ Hiiumaa, kes saab seista kalurite huvide eest (O16), osaleda erinevates võrgustikes ning luua usalduskalurite positsiooni (TV3). Tegemist oleks kohalike kaluritega, kel on praktilised teadmised ja kes teevad usalduslikku koostööd teadlastega. Kaasa aitaks ka harrastusteade arendamine (V10), mis aitaks saada täpseid andmeid kalanduse ja keskkonnaga seotud otsuste tegemiseks. 11. Kalandus on järjest enam reguleeritud valdkond. See toob kaluritele kaasa üha suureneva aruandluskohustuse (O15). Õigusaktid on pidevas muutumises (O16) ning püügilubade hinnad tõusevad (O18). MTÜ Hiiumaa saaks koostöös teiste kalanduspiirkondadega (TV3) teha lobitööd riiklikul tasandil, et
---	--	---

Hiiumaa kalanduspiirkonna tegevusstrateegia kavand 2023–2030

		vähendada kalandusega seotud bürokraatiat (nt veenduda, et kõik kalurilt kogutavad andmed on vajalikud) ja/või suunata valdkonda (digi)lahenduse väljatöötamisele, mis abistaksid kalureid nende aruandluskoostustes. Katusorganisatsioon peaks lisaks kaaluma, kuidas võtta osa paberimajandusega seotud koormusest enda kanda, et kalurid saaksid keskenduda põhitegevusele (st kalapüügil). Katusorganisatsioon saab kalureid abistada ka toetuste taotlemisel (O19). 12. Kalurid ja nende katusorganisatsioon peavad tegema aktiivset lobitööd (TV3) ning andma pidevat tagasisidet, et aidata tagada riiklike andmebaaside töökindlus (O20).
NÕRKUSED (N) Keskkond/loodus - Kalavarud on ebastabiilsed, vähenemisele on kaasa aidanud hüljeste ja kormoranide arvukuse kiire tõus. Infrastruktuur - Sadamate jm taristu hooldus on enamjaolt projektipõhine, mis teeb nende ülalpidamise haavatavaks ootamatustele (nt tormid jne). - Ettevõtjatel napib finantse teenuste osutamiseks vajaliku infrastruktuuri väljaarendamiseks. Ettevõtlus, turism ja majandus - Hiiumaal puudub kalakasvandus. - Kala töötlemine on nõrgalt arenenud, kala väärindatakse vähe enne müüki (nt puudub Hiiumaal (suur)kalatööstus räime töötlemiseks ja turustamiseks). - Kala töötlemise vähesed võimekused tingib mh tööjõupuudus (kalatöötajaid on vähe). - Kala on kohalikule elanikule kallid, mistõttu on tarbimine madal. - Kala mandril turustamine on kallid (eelkõige transpordikulude tõttu). - Kalasaagile turismihooja välisel ajal ostjaskonna leidmine on Hiiumaal sagedaseks probleemiks. Muuhulgas on Hiiumaal vähe otseturustuskohi (nt jaekettidest praktiliselt kohalikku kala ei saa). - Hiiumaa kalurikond vananeb, noorte sisenemine kalandusse on selle kulukuse tõttu madal. Kultuur ja võrgustikutöö - Kalurid ei seisa enda eest ega võta aktiivselt sõna end puudutavatel teemadel. - Hiiumaa kalurikonna sees on erinevad nägemused kalanduse ja piirkonna tuleviku, sageli takistab tegutsemist vähene uuendusmeelsus. - Värske kala pakkumise info pole Hiiumaal üldkättesaadav. - Enamikele kaluritele ei ole kalapüük peamine tegevusala, sest sellega ei ela ära.	<i>Kuidas võimalused aitavad nõrkustest üle saada?</i> NV - Uued liigid (V1) aitavad stabiliseerida Hiiumaa kalavarusid (N1). MTÜ Hiiumaa saab teha lobitööd loomade ja lindude arvukuse piiramise olulisuse osas, samuti saab organisatsioon võtta juhtrolli suhtluses ja koostöös keskkonnaameti ja looduskaitsetega, et saavutada kalureid rahuldav lahendus liikide piiramise osas (V8, V9, TO4). - Sadamate ja taristu projektipõhisest rahastamisest tingitud haavatavust (N2) ning kohalike ettevõtjate piiratud ressursse (N3) aitab leevendada rahvusvaheliste toetusmeetmete ja investorite kaasamine (V2), kellele on atraktiivsed sadamate mitmekülgse kasutusvõimalused (TV2). Toetusmeetmete ja investorite leidmiseks saavad abiks olla erinevad organisatsioonid, sh MTÜ Hiiumaa (V8, V9), EAS jt. Sadamate ja taristu projektipõhise rahastuse vähendamiseks tuleks ka valla tasandil tagada püsirahastus, sest tegemist on Hiiumaale strateegiliselt olulise taristuga. Kalakasvanduse loomiseks (N4) tuleb kasutada erinevaid toetusmeetmeid ja teha koostööd teadlaste, ettevõtjate ja riigiasutustega – üheks eesmärgiks võiks olla kalakasvanduse sidumine mõne muu valdkonnaga (nt turismiga; V3, V4, V6). Kalakasvanduse rajamise võiks kaasata ka investoreid, kes teenivad tulu tänu kala tarbimise kasvule (V7). - Piirkond peab sihipäraselt tegelema kala väärindamise edendamise (N5). Hiiumaal on olemas oskusteave (T7), mistõttu tuleks mõelda, kuidas see oskusteave maksimaalselt väärtust teenima panna. Suurtööstuse rajamise asemel tasuks mõelda näiteks nišitoodete tootmisele (nt kalast toodetud toiduained vms), mida saaks edukalt turustada nii kohalikel üritustel (T14, TV4) kui ka välismaal. Väärindatud tooteid saaks turundada läbi sotsiaalmeedia (V5, TV6), mis aitaks toodetel jõuda rohkemate inimesteni ning seeläbi korvata kõrgeid turustuskulusid (N7). - Kala võib olla kohalikule elanikule kallid, mis toob kaasa selle vähesed tarbimise. Kala turundamine ja maine tõstmine (V5, V7) aitaks tarbija jaoks õigustada selle hinda. Teise variandina on võimalik tegeleda kala turustamisega peamiselt väljaspool Hiiumaad, eelkõige väärindatud toodete näol (NV4). - Koostöös jaekettidega tuleb aastaringset pakkuda kohaliku kala ostuvõimalusi (N8). Kohaliku kala peamiseks ostjateks võiksid olla ka kohalikud õppeasutused ja toitlustuskohad (TV4). Noorte sisenemist kalandusse (N9) saab toetada läbi vastavate toetusmeetmete (nt Hiiumaa jagab vahendeid seadmete soetamiseks, V9). Noori kalamehi saavad toetada ka kohalikud ettevõtjad (nt vastutasuks varustuse soetamise eest varustab noor kalur turismiettevõtjat värske toorainega, V6). Ühe võimalusena saab kaaluda nn meistri ja õpipoisi paaride loomist, kus meister varustab õpipoisi vahendite ja oskustega ning õpipoiss toetab meistrit tema kalapüügis. Võimalus on töötada välja kompleksne toetuspakett koostöös kohaliku omavalitsusega, et toetada mh ka elukoha hankimist jne.	<i>Kuidas on seotud nõrkused ja ohud? Kuidas neid minimeerida?</i> NO - MTÜ Hiiumaa saab teha lobitööd loomade ja lindude arvukuse piiramise olulisuse osas (N1, O1), samuti saab organisatsioon võtta juhtrolli suhtluses ja koostöös keskkonnaameti ja looduskaitsetega, et saavutada kalureid rahuldav lahendus liikide piiramise osas (NV1, TO4). - Inimeste tarbimisharjumused võivad muutuda, mistõttu tarbitakse kala üha vähem (N6, N8, O8). Inimeste tarbimisharjumuste hoidmiseks ja kohaliku kala populaarsuse tõstmiseks tuleb tegeleda kala turustamise, turundamise ja maine tõstmisega, pöörates erilist tähelepanu väärindatud toodetele (NV4, NV5), kala ja sellest valmistatud toitude propageerimisele ning erinevate ürituste korraldamisele (TO5). Noorte huvi tõstmiseks rannakalanduse vastu (N9, O12) tuleb tegeleda eesmärgipärase kampaaniatega, julgustada noori tegelema harrastusteadusega kõikides Hiiumaa õppeasutustes ning tugevdada õpet Hiiumaa Ametikoolis (TO8). Muuhulgas tuleb toetada noorte sisenemist kalandusse (NV7). MTÜ Hiiumaa saab võtta aktiivse rolli kalurite eest seismisel, et tagada kalurite hääle kuuldavus (NV8), suurendada koostööd eri osapoolte vahel (TO10) ning toetada kalureid seoses paberimajandusega (NV11, TO11).

	8. MTÜ Hiiukala saab võtta aktiivse rolli kalurite eest seismisel (V9), et tagada kalurite häälle kuuldavus (N10). 9. Kalurkonnas aitab ühtset nägemust (N11) luua MTÜ Hiiukala (V9). Organisatsioon saab korraldada seminare, ühisüritusi, vms, et tuua kalurid kokku ning jõuda ühisele arusaamale valdkonna arengust. Muuhulgas tuleb selgelt kommunikeerida muudatusi: sageli tekitavad vastumeelsust uuenduste osas hirm ja arusaamatus. 10. Nii MTÜ Hiiukala kui ka kalurid peavad aktiivselt ja regulaarselt jagama infot värske kala osas (N12), mis aitaks tuua juurde kala tarbijaid (N6, N8). Selleks võib kasutada erinevaid kanaleid (sotsiaalmeedia, tavameedia, teadetetahvliid jne; V5), tehes sh koostööd nt Hiiumaa valla kommunikatsiooniosakonnaga ning hankides vajadusel juurde lisaressursse ja -kompetentsi. 11. Enamikele kaluritele ei ole kalapüük peamine tegevusala (N13). Selleks, et kalurid kalapüügist ära elaksid, tuleb tagada kala õiglane kokkuostuhind ja suurendada väärindatud kalatoodete tootmist ja müüki (NV4, NV5, NV6). Samuti tuleb tegeleda kalapüügiga seotud paberimajanduse lihtsustamise (TO11), kalurite maine parandamise (TO9) ning igakülgse toetamisega nt fondidest vahendite taotlemisel (V9).	
--	--	--

9.2. LISA 2. SADAMATE NIMEKIRI

Kalasadama nimi ja asukoht	Haldi sadam 17501:002:0960 Haldi küla	EE HLD Sadamaregistri kood	EEHDI Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	15	Lossimiskogus 2023 (PTA)	4 168 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Pärast muulide rajamist valdavalt tuulte eest kaitstud, navigatsiooniperiood aprillist novembrini.		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Hetkel puuduvad.		
Sadamas pakutavad teenused	Sildumine, lossimine, slipp, aluste hoiustamine.		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Ida- ja läänemuul; slipp; 3 betoonkaid pikkusega 87 m, lisaks 10 uut paadikohta ujuproomidega; sadamahoone paatide hoiustamiseks; elekter ja valgustus.		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Muulid, sadama süvendamine, kaitserajatised, sadamahoone katuse renoveerimine ja aluste hoiustamisvõimaluse loomine.		
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Sadamahoonesse vee ja kanalisatsiooni rajamine, et oleks võimalik tagada kaluritele olme- ja sanitaartingimused ning tagada võimalus ka paatide ja püügivahendite pesuks. Lisaks on plaanis soetada sadamasse jäämasin ning teha ruumid kala esmaseks hoiustamiseks.		
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Luua võimalused kala vastuvõtmiseks, tagada kala esmased hoiustamistingimused ning arendada kaluritele esmased olme- ja sanitaartingimused. Sh on plaanis soetada jäämasin ja renoveerida sadamahoones ruumid kala hoiustamiseks ning tagada ka võimalused kala esmatöötlemiseks ja turundamiseks. Uuendada sadama veevarustus ja tagada magevee kättesaadavus sadamas.		
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Haldi sadam katab olulise ala saare edelaosas, asudes Kalana ja Sõru sadamate vahel. Sadam on oluline nii kutselistele kui ka harrastuskaluritele, olles üks peamisi sadamaid näiteks tuulehaugi ja räime, aga ka teiste kalade püügil. Sadam on kalurite poolt aktiivses kasutuses ja vajaks täiendavaid investeeringuid, et parandada ka kalurite		

	olme- ja sanitaartingimusi ning luua kala hoiustamise võimalused.
--	---

Kalasadama nimi ja asukoht	Kakri kalasadam 63901:001:0041 Suuresadama küla	EE SKM Sadamaregistri kood	EESKM Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	1	Lossimiskogus 2023 (PTA)	3 658 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Üks pikima jäävaba perioodiga sadam Hiiumaal		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Jäämasin ja ilma jahutuseta jahekamber		
Sadamas pakutavad teenused	Lähikonna kalurid saavad jääd, kaaluda ja hoida kala kuni kala auto saabumiseni		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Hooned valdavalt täielikult amortiseerunud, madal rannapüügile sobiv kai mäda. Kaevu ja pumbamaja vajab kapitaalremonti-soojustamist. Süvaveepump koos hüdroforiga vahetust. Täna on hüdroforiks üledimensioneeritud 10m3 50a vana mahuti, mis vajab riiklikku pidevat järelvalvet/inspeksiooni st raha.		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Kaipealse nn kaalukuuri remont, kai elektri renoveerimine, peakilbi kaasajastamine ca 25000		
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Pumbamaja soojustamine, hüdrofori ja pumba vahetus. Madala kai (sadamaregistris nr 3) remont ja paar ujuvkaid lisaks. Täna on enamik paate lihtsalt kaldale tõmmatud. Sadamahoone nn soolalaoosa ukseid hakkavad eest ära kukkuma, samuti on sool ära söönud seina laudise naelad ja laudis kukub seintelt maha. Köiekoja merepoolne seina osa kust vanasti slipi kaudu paate remondiks katuse alla veeti, hakkab sisse vajuma ja vajab toetust/uut seina osa.		
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Täna ma väga investeerimisvõimalust väga lisateenuste jaoks ei näe. Tuleb anda endast parim, et see sadamakompleks kokku ei kuku ja lähiajal investeeringuid sadamahoone lammutamiseks utiliseerimise jaoks otsima ei peaks.		

Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Sadam on ajalooliselt tähtis (kala)sadam ja tõusva mudila populatsiooniga on ka sadama tähtsus kalapüügis tõusnud. Tõenäoliselt on tegu ka Hiiumaa turistide ja harrastuskalastajate ühe külastatavama sadamaga Hiiumaal
--	--

Kalasadama nimi ja asukoht	Kassari sadam 36801:001:0749 Kassari küla	EE KKS Sadamaregistri kood	EEKSK Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	17	Lossimiskogus 2023 (PTA)	42 093 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Püügiperiood aastaringne, sh jääalune püük.		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Hetkel puuduvad.		
Sadamas pakutavad teenused	Paatide hoiustamine, slipi kasutamine, parkla kasutamine.		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Sadamahoone ja sadama abihoone, kaid, slipp.		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Sadamahoone korrastamine (soojustamine, fassaad, aknad, siseviimistlus), piirdeaia ja väravate korrastamine, puitkai rekonstrueerimine.		
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Sadamahoone rekonstrueerimine (katuse vahetus, küttesüsteemi korrastamine, tualettruum), sadamakai ja slipi remont, kaev, faarvaatri ja sadama süvendamine.		
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Slipi kasutamise teenuse pakkumine.		

Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Tegemist on ajalooliselt välja kujunenud kalurite poolt kasutatava sadamaga, millel on kindel koht piirkonna rannapüügikultuuris.
--	---

Kalasadama nimi ja asukoht	Kõrgessaare sadam 39201:004:5890 Sadama tee 15 Kõrgessaare alevik	EE KRG Sadamaregistri kood	EEKRG Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	23	Lossimiskogus 2023 (PTA)	22 255 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	10 kuud, tihti jäävaba		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Kõrgessaare külmhoones plusskamber ja sügavkülmutus, jäämasin.		
Sadamas pakutavad teenused	Kohvik, vesi, elekter		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Kaide sise- ja välisosa, vesi asula veetrassist ja oma puurkaevust, riigi maantee väravani.		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Varasemalt ehitatud uued kaid, valgustus, tolmuva kate, mõrrakuur, külmhoone, liitsihimärgid.		
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Planeerime WC- ja pesutingimuste loomist koos majutusega, meremärkide paigaldamist, sõidutee puhastamist.		
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	WC- ja pesutingimused koos majutusega, veesõidukite hoiustamine ja hooldus.		

Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Tegemist on ajalooliselt välja kujunenud kalurite poolt kasutatava sadamaga, millel on kindel koht piirkonna rannapüügikultuuris.
--	---

Kalasadama nimi ja asukoht	Kärdla sadam 20501:001:0105, 20501:001:0106 Sadama 30 Kärdla	EE KDL Sadamaregistri kood	EEKDL Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	23	Lossimiskogus 2023 (PTA)	2 309 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Hooajaline, jäävabal ajal. Kivide- ja madalaterohke veeala, avatud ida- ja põhjakaarte tuultele.		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Puuduvad		
Sadamas pakutavad teenused	Elekter, joogivesi, tualett ja pesemisvõimalus, pesumasin, majutus, matkautode parkla. Koostöös partneritega jalgratta- ja autorent, kultuurisündmused. Restoranid. Paatide talvehoid koos töökojaga, mis pakub paatidele remondi- ja hooldusteenuseid.		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Sadamabassein on piiratud põhja, ida ja lõunaküljelt lainemurdjatega, põhja- ja lõunaosa siseküljel statsionaarsed kaid. Kaks slippi. Tankla: diislikütus ja bensiin 98. Portaalkraana 3 tonni. Linna veevõrk trassidega üle kogu sadama.		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Kalurite ujuvkai paigaldamine sadama lõunaküljele. Plaanitavad investeeringud: süvendustööd kalurite kai piirkonnas, kuna setted on kaiesise täitnud ja see pole praegu kasutatav; perspektiiviga rajada sadama sellele küljele kogukonnasadama osa. Kaluritele ruumide sisustamine / ehitamine. Sadamas kavandatud muud suuremad investeeringud: kaikohtade arvu suurendamine 15+ m aluste jaoks, sadamahoone laiendamine, uue jahtklubihoone ehitus.		
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Süvendustööd kalurite kai piirkonnas, et suurendada kalapaatidele pakutavate kaikohtade arvu (praegu kohad ainult basseinis sees). Kaluritele ruumide sisustamine / ehitamine.		
Planeeritavad uued tegevused sadamas,	Värske kala müügi korraldamine, selleks tingimuste loomine (ruumid või mobiilne müügikoht vms), samuti		

sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	kohalike restoranide varustamine värske kalaga. Täiendavate äripindade loomine väljarentimiseks, et elavdada sadamapiirkonda.
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Kärdla, kui Hiiumaa pealinna ja suurima asustusüksuse elanikest rannakalurid vajavad samuti kodulähedast võimalust kasutada sadamat, soovi korral statsionaarset kaikohta ning arenguhüpe oleks see, kui saaks luua kaua plaanitud lahenduse värske kala ja/või kalatoodete müügiks sadamas ning kohalike restoranide paremaks varustamiseks kalaga. Mitmed nooremad kalurid on endale muretsenud merekindlama paadi, mis võimaldab püüki laiemal merealal. Kärdla sadam on oluline baas ka harrastuskalastajatele, pakkudes nt tuulehaugi- või siia-hooajal lähedalt parklaurumi treileritele, vabu kaikohti, erinevatele paatidele sobivaid slippe ning linna läheduse tõttu head valikut lisateenuseid.

Kalasadama nimi ja asukoht	Lehtma kalurisadam 39201:004:0939 Lehtma tee 5 Lehtma küla	EE LHK Sadamaregistri kood	EELYK Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	31	Lossimiskogus 2023 (PTA)	10 254 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	01.04-30.11.		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Puuduvad		
Sadamas pakutavad teenused	Kai kohad, aluste slippimine		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Puuduvad hetkel		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Varasemad investeeringud puuduvad		
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Vajadus välja ehitada kai kohad ja süvendada ja kindlustada akvatoorium		

Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Vajadus välja ehitada kai kohad ja süvendada ja kindlustada akvatoorium
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Renoveerimist vajavad kaid ja akvatooriumi kindlustused

Kalasadama nimi ja asukoht	Naistlaiu sadam 63901:001:1197 Sarve küla	EE NST Sadamaregistri kood	EENAY Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	11	Lossimiskogus 2023 (PTA)	6 385 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Jäävaba periood, hästi kaitstud tuulte ja muude mõjude eest		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Hetkel puuduvad		
Sadamas pakutavad teenused	Slipi ja kai kasutus, püüniste ja erinevate tarvikute hoidmine ning korrastamine, WC+ külmvesi		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	kai, slipp, hoone, keripuu, navigatsioonituled, valgustus		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Kogu taristu ja hoone		
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Püsiliitumine elektrivõrguga, päiksepaneelid hoonele, pesemisvõimaluse loomine, kala hoiustamis tingimuste loomine		
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad	ruumide ja kai kohtade rent, kala hoiustamise ja väärindamise teenus, kogukonna ürituste korraldamine, varjupaiga teenuse osutamine kriisiolukordades		

tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	väga oluline kutselistele-ja hobikaluritele, ja eelmistes punktides kirjeldatu

Kalasadama nimi ja asukoht	Orjaku sadam 20501:001:1362 Orjaku küla	EE ORJ Sadamaregistri kood	EEORJ Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	25	Lossimiskogus 2023 (PTA)	59 376 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Püügiperiood aastaringne, st ka jääalune püük. Jausa laht on suhteliselt kaitstud veeala, jäätub igal talvel. Meri on madal, suvel soojenev vesi mõjutab kalade liikuvust ja püüke.		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Jahutuskamber, jäämasin		
Sadamas pakutavad teenused	Elekter, joogivesi, laevajäätmete äraandmine, sh reovesi, tualett ja pesemisvõimalus, pesumasin, matkaautode parkla. Koostöös naabritega majutus, restoran, infopunkt ja suveniiripood, jalgrattarent, kultuurisündmused.		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Orjakus on kõrvuti külalis- ja kalasadam. Lainemurdjad idas ja lõunas, statsionaarsed kaid nn vanas ja uues kalasadamas, kaks slippi, kolm ujukaid u 50 kohaga. Püünisterull. Lokaalne veevärk trassidega üle kogu sadama. Sadamakuuride mahus kalurite olmeruum ning jahutuskamber. Vanas sadamahoones rendipind restoran-külalistemajale. Külaseltsi infomaja ja saalimaja sündmuste korraldamiseks, sadama- ja merepäästemaja. Kaluritele väljarenditavad võrgukuurid uues kalasadamas.		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Rannakalanduse jaoks vajalikud varasemad investeeringud: Vana kalasadama kaid koos käigupoomidega, püünisterull, jahutuskamber-jääruum ja olmeruum + kuur, teed ja platsid. Uue kalasadama basseini rajamine, statsionaarne kai + ujukai käigupoomidega, püünistekuudid, teed ja platsid. Merepäästeslipi rajamine, merepääste ruumide väljaehitamine.		

Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Uue kalasadama kalurite maja ehitamine koos suurema jahutuskambriga. Sadama süvendustööd, sh suuremale hulgale mereturistidele teenuste pakkumiseks. Vajadusel täiendava ujuvkai-mooduli hankimine kaikohtade lisamiseks. Sadamas kavandatud muud suuremad investeeringud: Kaikohtade arvu suurendamine. Puhkeala väljaarendamine, sh silla rajamine üle uue kalasadama sissesõidu. Vana sadamahoone rekonstrueerimine hoone aastaringseks kasutamiseks.
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Suurem tähelepanu turismiteenustele, sh võimalus vastu võtta suurema süvisega aluseid, rohkem mereturiste.
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Orjaku on pikalt olnud suurimate aastaste lossitud kala kogustega sadam Hiiumaa rannikul. Lisaks kalavarude heale seisule piirkonnas, on ühelt poolt selle põhjuseks hästi välja arendatud sadam, hooned, kaid ja tehniline taristu kalurite jaoks, nii et sadamat on neil mugav kasutada. Teisalt seab sadama populaarsus kalurite hulgas ootused teenuste kättesaadavusele, sh piisavale kaikohtade arvule, jahutuskambri suurusele jms ning sadama jätkuva arendamisele.

Kalasadama nimi ja asukoht	Roograhu sadam 63901:001:0009 Hiessaare küla	EE RGR Sadamaregistri kood	EERGR Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügi omanike arv (PTA)	5	Lossimiskogus 2023 (PTA)	7 173 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	märts-november; aastati sõltub ka jääoludest		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	hoiustamise võimalusi ei ole; töötlemise võimalusi ei ole (on võimalik väikeses mahus rookida ja pesta)		
Sadamas pakutavad teenused	väikelaevade seismine kai ääres, slipi kasutamine (tasuta); joogivee saamise võimalus, elekter kail; pilsi- ja fekaalvee äraandmise võimalus; toitlustus; majutus, hotell, karavanide parkla, üldsusele pakutavate kalandusega seotud ürituste korraldamine		
Sadama taristu kirjeldus (lainemurdjad,	Sadamahoone (majutus, resto, saun) paadikuur, inva WC, slipp, kaid 140 m, 20 paadikohta (5 kaluri kohta)		

kaid, slipp, hooned jms)	
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Sadama hooned ja kaid 2004-2011 400 000 €; Faarvaatri projekt, märgistamine, kai pikendus, basseini sügavuse taastamine, parkla pindamine ja inva WC ehitamine 2014 75 000 €; ujukai ja ujuv väike kalapaadi slipp 2015 7000 €; Terrass klaasseintega 2017 34 000 €; Sadamahoone juurdeehitus 2018 105 000 €; Päikesepaneelide paigaldus 2022 34 000 €; Faarvaater ja basseini poi kettide uuendamine, basseini sügavuse taastamine 2023 18000 €
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	jääpurumasina soetamine; sadama sissesõidu ja akvatooriumi sügavuse taastamine (vajadusel), sissesõidu faarvaatri tähiste uuendamine (uued ketid); kaluritele mõrra- ja/või kala käsitlemis voimaltava kuuri ehitamine, sadamahoone ja paadikuuri värvimine. Elektri autode laadimis punkt.
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	jääpuru müük kala jahutamiseks; mõrra-/paadikuuri kohtade rendile andmine, elektriautode laadimisteenus.
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Roograhu sadamat kasutatakse praegu aktiivselt, Kärklas ei ole kutselistele kaluritele piisavaid ja soodsaid võimalusi paatide hoidmiseks; soovime, et Roograhu sadam oleks jätkusuutlik ja areneks edasi

Kalasadama nimi ja asukoht	Salinõmme paadisadam 63902:001:0006 Salinõmme küla	EE SNP Sadamaregistri kood	EESPS Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	5	Lossimiskogus 2023 (PTA)	15 935 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Kasutatav kalapüügiks kogu jäävaba aja, püük toimub ka jää alt. Enamasti jääs jaanuar-märts. Kaitstud kõigi tuultest.		

Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Ühingu liikmete omavahenditest rajatud plusskamber. EMKF toetusega ostetud jäämasin.
Sadamas pakutavad teenused	Sildumiskohad, kaielekter ja -vesi, slipp, talvehoid territooriumil ja vähesel määral paadikuuris, püüniste hoidmise ja panipaiga võimalus, kala lossimiskai, pesuplats, püünisterull lossimiseks, WC, koosolekuruum sadamahoones, saun ja majutus.
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	18 m betoonkai koos pesuplatsiga, 60m puitkai käigupoomidega, muul ja lainemurdja, territoorium ümbritsetud taraga, valgustus, väravaautomaatika, slipp, tolmuvaab kattega parkla, boksidega mõrrakuur, paadikuur ja sadamahoone.
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	18 m betoonkai koos pesuplatsiga, 60m puitkai käigupoomidega, muul ja lainemurdja, territoorium ümbritsetud taraga, väravaautomaatika, valgustus, slipp, tolmuvaab kattega parkla, boksidega mõrrakuur, paadikuur ja sadamahoone.
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Sadama üleviimine taastuenergiaks (päikesepaneelid, väike tuulegeneraator). Mõned täiendavad käigupoomid sildumiskohtade juurde tekitamiseks, et kasutada olemasolevat sadamat ära maksimaalselt.
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Turismiteenuste pakkumine: rendisaun, karavanikohad, majutus, SUP laudade laenutus, suveüritused paadikuuris, kaluriga merele kombineerituna kala käitlemise algõpetusega sealhulgas ka osalemine näiteks jääalusel püügil.
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Sadam paikneb kõrvuti Salinõmme sadamaga (EE SLN). Mõlemas sadamas on märkimisväärsed lossimised, samuti on mõlemal sadamal piisavalt kaluritest kasutajaid. Kuna tegemist on mõlemal juhul väga väikese basseiniga sadamatega, siis ühte sadamasse kõik neist ei mahuks. Kõigile piirkonna kaluritele teenuse pakkumiseks on vajalik mõlema sadama lisamine kalanduspiirkonna tegevusstrateegiasse. Eelmisel kahel finantsperioodil on Salinõmme paadisadamas suurem osa investeeringutest juba tehtud. Sadama uue perioodi investeeringud aitaks täita strateegia eesmärgi taastuenergeetika kasutuselevõtu osas.

Kalasadama nimi ja asukoht	Salinõmme sadam 63902:001:4180, 63902:001:4171, 63902:001:4172 Salinõmme küla	EE SLN Sadamaregistri kood	EESLN Lossimiskoha kood
----------------------------	--	--------------------------------------	-----------------------------------

Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	11	Lossimiskogus 2023 (PTA)	23 515 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Püügiperiood on aastaringi (talvel jääalune püük). Navigatsiooniaeg 15. aprill - 15. november (sadamaregistris) Talvistes oludes tekib jääkate.		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Kala hoiustamise võimalused /esmaseks kokkuostuks/ - lossitud kala saab sadamahoones kaaluda, ladustada kastidesse, jääga maha jahutada, hoiustada külmkambri. Sadamahoones on kaal, jäämasin, külmkamber, puurkaevu vesi.		
Sadamas pakutavad teenused	Veesõiduki sildumise võimalus. Väikeste paatide veeskimine. Sadamaregistri mõistes tasulisi sadamateenuseid ei pakuta.		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Väina kü kai (Sadamaregistris Kalasadama kai) - betoonkai (rajatud 1969 kalavastuvõtu kaina, sai kannatada 2005.a jaanuaritormis). Salinõmme sadama KÜ kai - betoonkai (Salinõmme sadama kai, viimane suurem kapremont 1989.a.) Sadama territooriumil asub mitu nõukogudeaegset hoonet (ehitatud vahemikus 1957-1983): püünistekuuri, väravamaja, kalurite maja, tsehhihoone koos kontori- ja jääkeldrihoonega, 2 abihoonet, pumbamaja (puurkaev pumbamajas).		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Suuremaid investeeringuid ei ole tehtud. Väikesemahulisemaid remondi- ja hooldustöid on tehtud järjepidevalt. 2019.a soetati ja paigaldati külmkamber ja jäämasin sadama tsehhihoonesse ning puurkaevu veeutomaat ja veepuhastusfilter pumbamajja. Pumbamaja soojustati.		
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Planeeritavad investeeringutegevused: - Päikesepaneelid sadamataristu tarbeks (eelkõige navigatsiooni- ja kalapüügihooaja elektrikulu katteks aprillist novembrini; jäämasin ja külmkamber) - Kui päikesepaneele maapinnale ei saa paigalda, siis hoone katusele paigaldamisel tuleb tõenäoliselt hoone katus vahetada/renoveerida (või hoone tervenisti renoveerida) - Sadama kaide korrastamine, kaikohtade parendamine (kinnitused, elekter, valgustus, ohutus) - Sadama-ala korrastamine (parkla ja paatide veeskamise ala)		
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	- Kui seoses päikesepaneelide paigaldusega hoonet/katust renoveerida, sh lihtsa puhkemaja võimalusega, siis puhkemaja tulu võimaldab sadama halduskulusid - Sadama kaide korrastamine ja kaikohtade parendamine võimaldab kaikohtade arvu suurendada - hooaja tasu halduskulude katteks - teenused mereturismiga seoses, paadisõidud laidudele ja merele, osalus kalapüügiretkel (projektiga võimalik paate vastavalt tuunida?)		

Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Pikaaegsete kalapüügi ja meresõidu traditsioonidega sadam ja sadamat kasutavate kalurite kogukond, sadama asukoht looduslikult sobiv ja atraktiivne (mh kaguranniku laiud), sadama taristu vajab ajakohastamist ja parendamist. Sadam paikneb kõrvuti Salinõmme paadisadamaga (EE SNP). Mõlemas sadamas on märkimisväärsed lossimised, samuti on mõlemal sadamal piisavalt kaluritest kasutajaid. Kuna tegemist on mõlemal juhul väga väikese basseiniga sadamatega, siis ühte sadamasse kõik neist ei mahuks. Kõigile piirkonna kaluritele teenuse pakkumiseks on vajalik mõlema sadama lisamine kalanduspiirkonna tegevusstrateegiasse.
--	---

Kalasadama nimi ja asukoht	Sõru jahisadam 17501:003:0086 Sadama, Pärna küla	EE SRV Sadamaregistri kood	EESRM Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	7	Lossimiskogus 2023 (PTA)	5 169 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Püügiperiood aastaringne, sh jääalune püük. Sadam on oma maasisese asukohaga tuulte ja lainetuse eest hästi kaitstud. Kanal ja bassein jäätuivad igal talvel. Meri on suhteliselt madal ja kividerohke, Soela väina läbib süvendatud laevakanal. Väinas esineb ajuti tugev hoovus, mis mh mõjutab veetaset ja paatide ning rajatiste olukorda sadamas.		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Puuduvad		
Sadamas pakutavad teenused	Elekter, joogivesi, laevajäätmete äraandmine, tualett ja pesemisvõimalus, pesumasin, matkautode parkla. Koostöös naabritega hooajaline restoran, jalgrattarent, kultuurisündmused. Töökoda, mis pakub ka paatidele remondi- ja hooldusteenuseid.		
Sadama taristu kirjeldus (laidnemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Sadamabassein asub pikalt maasse rajatud kanali lõpus. Statsionaarsed kaid ümber kogu basseini, osaliselt jaotatud sildumiskohtadeks käigupoomidega, kaks slippi (sh 6 m laiune). Lokaalne veevõrk trassidega üle kogu sadama, kuid puudub puhasti. Paadikuuri hoones sanitaarruumid, kõrts ja saal sündmuste korraldamiseks. Sadamakapteni majakeses sadamakontor ja Sõru Merekoal. Merekeskuse töökoda on välja renditud.		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Hiiukala toetusega valgustuse rajamine piki kaisid ohutuse tagamiseks 2015. Interreg Est-Lat toetusega sadamabasseini süvendus ja laiendus ida poole, uue kai ja slipi rajamine 2022.		

Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Amortiseerunud kaide rekonstrueerimine u 250 m ulatuses. Tagumise basseini laiendamine väikepaatide kohtade arvu suurendamiseks. Kalurite maja ehitamine ja sisustamine, sh jäämasin. Sadamas kavandatud muud suuremad investeeringud: Kergkai rajamine piki kanali idakülge. Paadikuuri rekonstrueerimine, sh kaasaegsete sanitaarruumide rajamine praeguse hoone mahtu koos muude sadama tegevuseks vajalike ruumide rajamisega.
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Suurem tähelepanu turismiteenustele, sh kaikohtade arvu suurendamine, et suurendada aluste arvu ja külastuse pikkust ning sellega kasumlikkust.
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Sõru jahisadam on vallale kuuluvatest sadamatest ainus, kuhu ei ole kalurite jaoks seni investeeringuid tehtud. Kuna piirkonnas on arvestatav hulk kutselisi kalureid, siis on uue perioodi eesmärgiks välja selgitada nende soovid ja vajadused ning neist ja sihtasutuse võimalustest lähtuvalt arendada kaluritele vajalikke võimalusi sadamas.

Kalasadama nimi ja asukoht	Tärkma sadam 17501:004:0510 Kastani, Tärkma küla	EE TMA Sadamaregistri kood	EETMA Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloo omanike arv (PTA)	5	Lossimiskogus 2023 (PTA)	2 828 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Kala püütakse aktiivselt läbi aasta. Talvel tehakse jääalust püüki nakkevõrkudega, kevadel püütakse tuulehaugi kastmõrraga, suvel püütakse mitmesuguseid kalu ääremõrdade ja nakkevõrkudega, sügisel püütakse siiga nakkevõrguga. Sadam asub sisemaal ja on tuulte eest hästi kaitstud. Talvel on sadam jões.		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Kala lühiajaliseks hoiustamiseks on sadamas jääpurumasin. Pikaajaliseks hoiustamiseks võimalused puuduvad.		
Sadamas pakutavad teenused	Tärkma sadamas on betoonkaid sildumiseks, lisaks 4 käigupoomi. Sadamas on tasuta slipp kõigile kasutamiseks. Kokku mahub sadamasse maksimaalselt 18 kalapaati, pidevalt kasutab sadamat ca 12 alust. Sadamaseaduse kohaselt sadam, kus ei osutata tasulisi teenuseid. Sadamas on kaluritele kasutamiseks WC, pesemisruum koos saunaga, mage vesi, püüniste ja töövahendite hoiuruum ja kalurite puhkeruum. Ligipääs Tärkma sadamasse on vaba ja kõigile tasuta. Sadamas on avalik vaatetorn, mida kasutatakse aktiivselt kohalike elanike ja külaliste poolt.		

Sadama taristu kirjeldus (lainemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Tärkma sadamas on 85 jooksvat meetrit betoonist kaid ja slipp, sadamahoone koos puhkeruumi ja püüniste hoiuruumiga, WC ja abihoone koos sauna ja pesemisvõimalustega.
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Akvatooriumi, betoonkaide ja faarvaatri väljaehitamine, sadamahoone püstitamine, tuule- ja päikeseenergia varustuse loomine, kaevu ehitamine, mage veetrassi paigaldamine, parkla rajamine, abihoone rajamine. Kokku on Tärkma sadamasse tehtud ca 180 000 euro väärtuses avalikke ja erainvesteeringuid.
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	1. Soovime luua püsiühenduse elektrivõrguga. Tärkma sadamas puuduv püsiühendus elektrivõrguga. Kogu vajaminev elektrienergia toodetakse kohapeal päikese ja tuule abil. Sageli jääb võimsusest väheks, mistõttu tuleks investeerida võimsamatesse energialahendustesse. 2. Plaanime parandada sadamasse sissesõitu selliselt, et tähistame faarvaatri navigatsioonimärgistusega ja puhastame selle setetest. Sadamasse sissesõit on looduslikult keeruline, sest rannikumeri on madal ja jää kannab igal talvel faarvaatri setteid täis. Samuti ei ole merelt sadamasse sõites sadamasse sissesõit nõuetekohaselt tähistatud.
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Püsiva energiaühenduse rajamine loob eelduse pakkuda sadamas mitmesuguseid elementaarseid sadama-teenuseid, sealhulgas kala säilitamine väikeses koguses, sellele lisanduvad valgustus ning mitmesugused muud kalanduse ja tursimiga seonduvaid tegevused. Parema tähistuse ja sügavama faarvaatri olemasolu korral on võimalik pakkuda Tärkma sadama kaluritele paremiad kalapüügi võimalusi.
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Tärkma sadamasse on alates 2014 aastast järjepidevalt investeeritud kokku ca 180 000 eurot avalikku ja erainvesteeringuid. Tärkma sadam on ainus Lõuna-Hiiumaa spetsialiseerunud kalasadam, mida kasutatakse aktiivselt nii ranna- kui harrastuspüügiks, mistõttu on sadamast kujunenud eelistatud lossimiskoht kohalikele kaluritele.

Kalasadama nimi ja asukoht	Vahtrepa sadam 63902:001:0410 Vahtrepa küla	EE VPA Sadamaregistri kood	EEVPA Lossimiskoha kood
Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	4	Lossimiskogus 2023 (PTA)	5 140 kg

Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Aktiivne püügiperiood on siis kui meri jäävaba (aprill-november), talvel harrastatakse ka jääalust püüki. Sadam on tuulte ja lainetuse eest kaitstud.
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Nõuetele vastavad tingimused hetkel puuduvad.
Sadamas pakutavad teenused	Paatide hoiustamine, slipi kasutamine.
Sadama taristu kirjeldus (lainemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	4 kaid, üldpikkus 64m, 12 kaikohta. 1 slipp mis vajab uuendamist. Sadamahoone(ehitusaasta 1987), vajab kaasajastamist ja sanitaarremonti. Sadamahoone koosneb kahest osast, olmeruum(puhketuba) ja paadikuur. Lisaks veel aerukuur (6 sektsiooni). Maja kõrval ka puukuur ja välikäimla. Kinnistul paikneb ka laskepatarei, mis hetkel kasutust pole leidnud.
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Varasemalt tehtud investeeringud jäävad kaugesse minevikku ning need on tehtud 100% erakapitalil.
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Basseinist ja kanalist setete eemaldamine, et paadid saaks igal ajal liikuma. Sadamahoone renoveerimine. Magevee kaevu rajamine kinnistule. Kaide rekonstrueerimine.Jäämasin.
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Karavani parkla. Ürituste korraldamine (nt kohvikutepäevad, kalaturg jne).
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Vahtrepa sadam on olnud kasutusel aastasadu ning on kireva ajalooga. 19.saj teisel poolel jäi sadam suurtele laevadele madalaks ja esile kerkis asukohana Heltermaa. Peale seda on Vahtrepa olnud kasutusel kalasadamana. Tähtsal kohal on sadam ka külaelu(ja piirkonna) keskselt- sadamas toimuvad traditsiooniliselt jaanituled, muinastulede öö, koos käiakse koos talgutel. Sadam on kui rannarahva elu sõlmpunkt. Kuna tegemist on olulise sadamaga ajaloolisest ja asukoha poolest, siis on oluline, miks Vahtrepa paadisadam peab olema arendatavate sadamate nimekirjas.

Kalasadama nimi ja asukoht	Värssu sadam 63901:003:0414, Värssu küla	EE VAR Sadamaregistri kood	EEVPS Lossimiskoha kood
----------------------------	---	--------------------------------------	-----------------------------------

Sadamat 2023. a. kasutavate kaluri kalapüügiloa omanike arv (PTA)	16	Lossimiskogus 2023 (PTA)	3 581 kg
Püügiperiood ja looduslikud tingimused	Jäävabal ajal (vähesel määral ka jääpüük)		
Kala hoiustamise ja töötlemise võimalused	Hetkel puuduvad.		
Sadamas pakutavad teenused	Paatide hoiustamine ning veeskamise võimaldamine, elekter, magevesi, kaameravalve (seni tarvitajatele tasuta)		
Sadama taristu kirjeldus (lainemurdjad, kaid, slipp, hooned jms)	Paadikaid, (looduslik) slipikoht, paadikuur tarvikute hoiustamiseks, prügikonteiner		
Varasemalt tehtud investeeringud sadamas	Paadisadama akvatooriumi süvendamine ja puhastamine (toetas KIK, 2021), Uute paadikaide ehitus (toetas PRIA, 2020), juurdepääsutee korrastamine (toetas Pühalepa osavalla valitsus, 2022).		
Lähema 5 aasta jooksul planeeritavad investeeringud	Slipikoha, paadisadama ümbruse ja juurdepääsutee korrastamine, paadikuuri renoveerimine, akvatooriumi puhastamine		
Planeeritavad uued tegevused sadamas, sealhulgas teenused, mis võimaldavad tulevikus sadamapidajal teenida tulu halduskulude katmiseks	Paadimatikajatele kaikohtade pakkumine Hiiumaa idaküljel		
Valiku põhjendus, miks arvati konkreetne sadam arendamist vajavate sadamate nimistusse	Värssu on väike kogukonna sadam, mis ometi on väga oluline mereliiklussõlm väga mitme lähikonna küla inimestele, kuna see on pea ainus allesjäänud pääs Hellamaa lahele Hiiumaa idaküljel. Sadamat kasutavad nii harrastuskalurid kui paadimatikajad, vähemal määral ka kutselised kalurid. Kuna Hellamaa lahe rannik on võrdlemisi roostunud ja lahele pääsemine mujalt on raskendatud, siis on Värssu sadam üks väheseid kohti, kust veesõidukiga merele pääseb. Kalendriaastas kasutab Värssu sadamat hinnanguliselt umbes 500 inimest. Sadama kasutamine navigatsiooni hooajal paatide, kaatrite, purjekate, süstade, vesijalgrataste, skuutrite jm. väikeste veesõidukite veeskamiseks ja randumiseks - ning talviti jääpurjekate või talikalastajate keldudega merejääle minemiseks - on olnud kõigile soovijaile vaba ja tasuta. Sadama korrashoiuga on tegelenud MTÜ Värssu sadam, vabatahtliku töö põhiselt. Küllastajate jaoks on Pühalepa osavald paigaldanud sadamasse prügikonteineri ning kannab hoolt sadamasse viiva tee heakorra eest. Navigatsiooniohutust monitoorib sadamas PPA SAR-patrull.		

9.3. LISA 3. LOSSIMISKOHTADE ÜLEVAADE

TABEL 12. ÜLEVAADE HIIUMAA LOSSIMISKOHTADEST 2023. AASTAL (ALLIKAD: PÖLLUMAJANDUS- JA TOIDUAMET, SADAMAREGISTER, MTÜ HIIUKALA).

Lossimiskoht	Kala kogus 2023. aastal (kg)	Lossivate püügiloa omanike arv 2023. aastal	On sadama registris	Sadamate omand	Sadam on saanud EKF toetust	Sadam on saanud EMKF toetust	Sadama prioriteetsus strateegias 2015–2025
Puulaiu	62 045	4					
Orjaku Sadam	59 376	25	Jah	Oma-valitsus	Jah	Jah	II
Lesta sadam	43 134	5					
Kassari Sadam	42 093	17	Jah	Era			I
Salinõmme Sadam	23 515	9	Jah	Era			
Kõrgessaare Sadam	22 255	23	Jah	Era	Jah	Jah	II
Salinõmme Paadisadam	15 935	5	Jah	Era	Jah	Jah	I
Lehtma Kalurisadam	10 254	31	Jah	Era			II
Suureranna lautrikoht	9 650	16					
Roograhu Sadam	7 173	5	Jah	Era	Jah		III
Kootsaare lautrikoht	6 691	4					
Naistlaiu Sadam	6 385	11	Jah	Oma-valitsus		Jah	I
Jausa	6 034	7					
Sõru Väikelaevasadam (Sõru jahisadam)	5 169	7	Jah	Oma-valitsus	Jah		II
Vahtrapa Sadam	5 140	4	Jah	Era			III
Haldi Sadam	4 168	15	Jah	Era		Jah	I
Mudaste lautrikoht	4 084	25				Jah	
Pallinina lautrikoht	3 746	25					
Suursadam-Kalakai	3 658	1	Jah	Era		Jah	
Värssu Sadam	3 581	16	Jah	Era		Jah	III
Luidja	2 854	12					
Tärkma Sadam	2 828	5	Jah	Era		Jah	I
Kärdla Sadam	2 309	23	Jah	Oma-valitsus	Jah		III
Kalana Sadam	2 157	11	Jah	Era			
Sarve	2 082	17					

Tähvanina lautrikoht	2 063	10					
Kukka lautrikoht	1 783	14					
Säärenina lautrikoht	1 353	14					
Külaküla rand	1 226	3					
Sõru rand	1 036	11					
Mustrahu	1 019	1					
Suursadam	1 019	11	Jah	Era			III
Salinõmme Kalasadam	1 013	11	Jah	Era			II
Heltermaa Sadam	882	12	Jah	Riigi			
Hiessaare Sadam	773	11	Jah	Era	Jah		
Paope lautrikoht	590	14					
Hausma lautrikoht	553	16					
Tahkuna	551	11					
Lõimastu	474	13					
Mangu lautrikoht	462	23					II
Ninaotsa lautrikoht	358	1					III
Mardihansu Kustavi	304	1					
Hirmuste lautrikoht	286	9					
Suurepsi	270	1					
Kuivalauka	227	6					
Mägipe lautrikoht	211	7					
Hindu	184	5					
Salinõmme puhkekeskuse lautrikoht	179	2					
Mardihansu Rannaliiva	170	1					
Liivalauka	143	3					
Kiduspe	127	3					
Kalda talu lauter	124	1					
Tareste	97	3					
MTÜ Hiiumaa Vetel- pääste Kärkla sadam	95	4					III
Tõrvanina lautrikoht	88	12					
Tõnupsi	83	3					
Sakka lautrikoht	74	4					
Kaleste lautrikoht	70	6					
Kuri-Salu	44	1					
Ristna Jahisadam	40	2	Jah	Oma- valitsus		Jah	II

Õngu rand	29	2					
Mustana	22	3					
Hellamaa lautrikoht	19	2					
Poama	12	2					
Prähnu rand	12	1					
Jõeranna	11	1					
Lehtma Sadam	10	1					
Andruse talu lautrikoht	5	2					
Kokku	374 359						

9.4. LISA 4. TEGEVUSSTRATEEGIA KOOSTAMISSE KAASATUD OSALEJAD

Osaleja	Osalemisviis
Aadupoisid OÜ	Koosolek
Aasakopli OÜ	Strateegiaseminar
Abermex OÜ	Koosolek
Cirrus OÜ	Strateegiaseminar
Civitta Eesti AS	Strateegiaseminarid, koosolek
EM 4est OÜ	Koosolek
Haldi sadam MTÜ	Küsitlus
Hiiu Jorn OÜ	Koosolek
Hiiu Kalamets OÜ	Koosolek
Hiiumaa mereagentuur OÜ	Koosolek
Hiiumaa sadamad SA	Strateegiaseminarid, küsitlus, koosolek
Hiiumaa vallavalitsus	Juhtrühm, seminarid, küsitlus, koosolek
Hiiumaa vetelpääste MTÜ	Koosolek
Hiiumere Farm OÜ	Strateegiaseminar
Hiiurand OÜ	Strateegiaseminar, koosolek
Hot Fields OÜ	Koosolek
Ilustria OÜ	Koosolek
Isabella Capital OÜ	Strateegiaseminar, koosolek

JM Fishing OÜ	Koosolek
JV Ehitus & arendus OÜ	Koosolek
Järvelo OÜ	Koosolek
Kakri KTÜ	Strateegiaseminar, koosolek
Kalanduse teabekeskus	Juhtrühm, seminarid
Kentuki Lõvi OÜ	Koosolek
Kogri Puit OÜ	Koosolek
Kootsaare OÜ	Koosolek
Koslapesa OÜ	Koosolek
Kreisi talu OÜ	Koosolek
Kõlunõmmiku OÜ	Koosolek
Kõrgessaare sadam MTÜ	Strateegiaseminar, küsitlus
Lodjumetsa OÜ	Strateegiaseminar, koosolek
Meelste lahe selts MTÜ	Koosolek
Mereküla kalurite klubi MTÜ	Koosolek
Meretamme OÜ	Koosolek
Mörd ja Vörk OÜ	Koosolek
Orjaku külaselts MTÜ	Koosolek
Paadiühistu Roograhu MTÜ	Küsitlus, koosolek
Paadiühistu Salinõmme MTÜ	Küsitlus, koosolek
Puusoe OÜ	Koosolek
Põllumajandus- ja toiduamet	Juhtrühm, seminar
Pühalepa osavalla valitsus	Juhtrühm, seminarid, küsitlus
Ristnaotsa OÜ	Koosolek
Saarnak OÜ	Koosolek
Sadamaühing Kassari MTÜ	Küsitlus
Salar & ko OÜ	Koosolek
Salinõmme külaarengu selts MTÜ	Strateegiaseminar, küsitlus

Sillaääre OÜ	Koosolek
Stonefish OÜ	Koosolek
Suuresadama paadiselts MTÜ	Strateegiaseminar, küsitlus
Tõnismäe hambakliinik OÜ	Strateegiaseminar
Tärkma sadama selts MTÜ	Küsitlus, koosolek
Vahtrepa väikepaadisadam MTÜ	Küsitlus
Veikehitus OÜ	Koosolek
Vesihir M&S OÜ	Koosolek
Vops OÜ	Strateegiaseminar, koosolek
Värssu sadam MTÜ	Küsitlus